

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Εκτίμηση Βιωσιμότητας της Τουριστικής Ανάπτυξης της Ρόδου:
Αξιολόγηση - Προτάσεις

ΜΑΡΙΑ ΦΛΙΝΤΡΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

Δρ. ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΠΙΛΑΝΗΣ

Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου

Φεβρουάριος 2013

ΧΙΟΣ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή – σκοπός της εργασίας και διάρθρωσή της	1
1 ^ο Κεφάλαιο. Οι βασικές έννοιες και το θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης.....	3
1.1 Έννοιες- Οριοθέτηση του περιεχομένου τους	3
1.2 Η δομή του τουριστικού παραγωγικού συστήματος	8
1.3 Οικονομικές, Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις.....	10
1.3.1 Επιπτώσεις στην κοινωνία και τον πολιτισμό.....	11
1.3.2 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις	12
1.4 Βιώσιμη ανάπτυξη.....	12
Κεφάλαιο 2 ^ο . Μεθοδολογία.....	15
2.1 Παρατηρητήριο Τουρισμού Ρόδου.....	16
2.2 Εκτίμηση των Επιπτώσεων στη Βιωσιμότητα (Sustainability Impact Assessment -SIA)	17
2.3. Πλαίσιο DRPIP	22
Κεφάλαιο 3 ^ο Μελέτη Περίπτωσης (Case study): Ρόδος - κατάσταση βιωσιμότητας Ρόδου). 36	
3.1 Ο Τουρισμός ως Κινητήρια δύναμη.....	38
3.1.1 Τα καταλύματα	38
3.1.2 Τουριστική υποδομή και θέλγητρα.....	42
3.1.3 Γενικές υποδομές	54
3.1.4 Κάλυψη του εδάφους από τουριστικές εγκαταστάσεις	58
3.1.5 Τουριστική ζήτηση.....	61
3.1.6 Χαρακτηριστικά, συμπεριφορά και ικανοποίηση τουριστών Ρόδου.....	76
3.1.7 Η οργάνωση της τουριστικής αγοράς	82
3.2 Οικονομικά – Κοινωνικά και Περιβαλλοντικά Αποτελέσματα του τουρισμού-Απόδοση	85
3.2.1 Οικονομικά αποτελέσματα - Απόδοση.....	85
3.2.2 Κοινωνικά Αποτελέσματα – Απόδοση	92
3.2.3 Απόδοση - Αποτελέσματα στο περιβάλλον.....	99

3.3 Επιπτώσεις.....	110
3.3.1 Οικονομικές επιπτώσεις.....	110
3.3.2 Κοινωνικές επιπτώσεις.....	112
3.3.3 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις.....	115
Κεφάλαιο 4 ^ο . Αξιολόγηση – Προτάσεις.....	118
4.1 Ανάλυση SWOT.....	118
4.2 Πολιτικές – Προτάσεις.....	122
Συμπεράσματα.....	128
Βιβλιογραφία.....	130
Παραρτήματα.....	137

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1:Βασικά θέματα βιωσιμότητας.....	21
Πίνακας 2: Παραδείγματα σύνδεσης θεμάτων, επιμέρους θεμάτων και δεικτών.....	22
Πίνακας 3: Αξιολόγηση της βιωσιμότητας του τουρισμού και χάραξη πολιτικής.....	25
Πίνακας 4: Συντελεστές βαρύτητας.....	33
Πίνακας 5: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Δωδεκανήσου και Ρόδου 2011.....	38
Πίνακας 6: Εξέλιξη ξενοδοχειακών κλινών στη Ρόδο.....	39
Πίνακας 7: Εξέλιξη κλινών 5* & 4* Ρόδου 2005-2012.....	40
Πίνακας 8: Κλίνες ενοικιαζομένων δωματίων & διαμερισμάτων νήσου Ρόδου 2012.....	41
Πίνακας 9: Αριθμός κατοικιών (νέες οικοδομές και προσθήκες) στη Ρόδο (2002-2011).....	42
Πίνακας 10: Ελάχιστη, μέση και μέγιστη μηνιαία θερμοκρασία Ρόδου.....	46
Πίνακας 11: Μέση μηνιαία βροχόπτωση και συνολικές μέρες βροχής Ρόδου.....	46
Πίνακας 12: Επιλεγμένες κατηγορίες επιχειρήσεων που σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα (Ρόδος), 2012.....	54
Πίνακας 13: Αφίξεις Αλλοδαπών Τουριστών στα Κυριότερα Αεροδρόμια της Δωδεκανήσου Ιανουάριος-Δεκέμβριος.....	61
Πίνακας 14: Αφίξεις Αλλοδαπών Τουριστών στα Κυριότερα Αεροδρόμια της Δωδεκανήσου Ιανουάριος-Αύγουστος.....	62
Πίνακας 15: Αφίξεις επιβατών.....	63
Πίνακας 16: Κατανομή αφίξεων κατά χώρα προέλευσης.....	63
Πίνακας 17: Στατιστικά κρουαζιερόπλοιων.....	64
Πίνακας 18: Στατιστικά Ε/Γ έτους 2011.....	65
Πίνακας 19: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου στο Νότιο Αιγαίο.....	66
Πίνακας 20: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου της Ρόδου έτους 2009 Αλλοδαπών-Ημεδαπών.....	67
Πίνακας 21: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου.....	67
Πίνακας 22: Αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου της Ρόδου.....	68

Πίνακας 23: Αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου της Ρόδου έτους 2009 ανά εθνικότητα	69
Πίνακας 24: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου νομού Δωδεκανήσου ανά μήνα και τύπο/κατηγορία καταλύματος έτος 2009	70
Πίνακας 25: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου νομού Δωδεκανήσου ανά τύπο/κατηγορία καταλύματος έτος 2010.....	71
Πίνακας 26: Αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ στο Ν. Δωδ/σου ανά τύπο και κατηγορία καταλύματος έτους 2009.....	71
Πίνακας 27:Αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ στο Ν. Δωδ/σου ανά τύπο και κατηγορία καταλύματος έτους 2010.....	72
Πίνακας 28: Πληρότητα κλινών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου στο ν. Δωδ/σου ανά τύπο/κατηγορία καταλύματος έτος 2009.....	72
Πίνακας 29: Διανυκτερεύσεις ξεν. Κατ. ανά μήνα Ν. Δωδ/σου	73
Πίνακας 30: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου ανά μήνα στο νομό Δωδεκανήσου έτος 2010	73
Πίνακας 31: Διανυκτερεύσεις ανά μήνα και χώρα μόνιμης διαμονής Ν. Δωδ/σου 2009	74
Πίνακας 32: Αφίξεις στα ξεν. Καταλ. Δωδ/σου (εκτός κάμπινγκ) ανά μήνα έτος 2009.....	75
Πίνακας 33: Κατανομή ηλικιών δείγματος	76
Πίνακας 34: Εισόδημα τουριστών δείγματος.....	77
Πίνακας 35: Επιθυμητές δραστηριότητες στις διακοπές (γενικά).....	78
Πίνακας 36: Τρόπος πληροφόρησης για την επιλογή του προορισμού	79
Πίνακας 37: Μέση διάρκεια διαμονής των τουριστών.....	80
Πίνακας 38: Τύπος καταλύματος που επέλεξαν οι τουρίστες	80
Πίνακας 39: Βαθμός ικανοποίησης και εντυπώσεις από ξένους τουρίστες για το νησί.....	81
Πίνακας 40: Επιβάτες πτήσεων charter στον αερολιμένα Ρόδου.....	83
Πίνακας 41: Μέση ημερήσια κατά κεφαλή δαπάνη σε €, ανά γεωγραφική αγορά.....	91
Πίνακας 42: Μέση ημερήσια κατά κεφαλή δαπάνη ανά συμφωνία διατροφής σε €	92
Πίνακας 43: Οικονομικά ενεργός πληθυσμός κατά φύλο στον κλάδο των ξενοδοχείων & εστιατορίων, 2001	92
Πίνακας 44: Οικονομικά ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών στον κλάδο των ξενοδοχείων & εστιατορίων Ν.Δωδεκανήσου, 2001	93
Πίνακας 45: Απασχολούμενοι κατά φύλο και ομάδες ηλικιών στον κλάδο των ξενοδοχείων & εστιατορίων Ν.Δωδεκανήσου, 2001.....	93
Πίνακας 46: Εκτίμηση συνολικής απασχόλησης στα Ξενοδοχεία Μάιος-Αύγουστος 2009/10 στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.....	95
Πίνακας 47: Συντελεστές Α/Κ σε ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις ανά Κατηγορία.....	96
Πίνακας 48: Εκτίμηση απασχόλησης στις ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις της Ρόδου, 2011.....	96
Πίνακας 49: Εκτίμηση άμεσης απασχόλησης στα βοηθητικά καταλύματα της Ρόδου, 2012.	97
Πίνακας 50: Άμεση απασχόληση Επιχειρηματιών στα Ξενοδοχεία της Ρόδου, 2011	98
Πίνακας 51: Ετήσιες Υδρευτικές Απαιτήσεις (σε m ³)	100
Πίνακας 52: Ετήσιες Αρδευτικές Απαιτήσεις (σε m ³)- 2005	100
Πίνακας 53: Εκτίμηση κατανάλωσης νερού	101
Πίνακας 54: Μηνιαία παραγωγή απορριμμάτων της νήσου Ρόδου το έτος 2007 (TN).....	103
Πίνακας 55: Αναμενόμενες ποσότητες απορριμμάτων στο ΧΥΤΑ για τα έτη 2012-2015 ...	104
Πίνακας 56: Συνολική παραγωγή ενέργειας (σε MW).....	106
Πίνακας 57: Στοιχεία ηλεκτροπαραγωγής Ρόδου έτους 2011.....	106
Πίνακας 58: Κατανομή της έκτασης του νησιού σε γενικευμένες κατηγορίες χρήσης / κάλυψης.....	109

Πίνακας 59: Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	110
Πίνακας 60: Κατά Κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Νομού Δωδ/σου σε ευρώ	111
Πίνακας 61: Ποσοστιαία Διάρθρωση Α.Ε.Π. κατά Κλάδο Νομού Δωδ/σου	112
Πίνακας 62: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και άνεργοι δήμου Ρόδου (2001)	113
Πίνακας 63: Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας κατά νομό (Α' Τρίμηνο 2004 - Δ' Τρίμηνο 2011)	113
Πίνακας 64: Στοιχεία Ανεργίας Δήμου Ρόδου	114
Πίνακας 65: Εξέλιξη πληθυσμού στη Ρόδο	115

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1: Τουριστικές δαπάνες	85
Γράφημα 2: Ποσοστά Ρόδου % επί συνόλου της Ελλάδας	86
Γράφημα 3: Τουριστικές δαπάνες ανά εθνικότητα	87
Γράφημα 5: Κατά κεφαλή δαπάνη ανά διανυκτέρευση για τις κύριες εθνικότητες	88
Γράφημα 4: Δαπάνες ανά διανυκτέρευση	87
Γράφημα 6: Τουριστική Δαπάνη ανά επίσκεψη	88
Γράφημα 7: Δαπάνες ανά επίσκεψη ανά εθνικότητα	89
Γράφημα 8: Κατανομή δαπανών ανά είδος δαπάνης	90
Γράφημα 9: Κατανομή δαπανών ανά λόγο ταξιδιού	90
Γράφημα 10: Ζήτηση ενέργειας στη Ρόδο	106

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Δομή τουριστικού παραγωγικού συστήματος	10
Σχήμα 2: Βιώσιμη ανάπτυξη	13
Σχήμα 3: Μεθοδολογικό Πλαίσιο Λειτουργίας Τουριστικού Παρατηρητηρίου	16
Σχήμα 4: Πλαίσιο DPSIR	24

Ευχαριστίες

Σε αυτό το σημείο, επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους συνέβαλαν με την υποστήριξή τους στην εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Ειδικότερα, θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Ιωάννη Σπιλάνη, για την καθοδήγηση, τη στήριξη και την καθοριστικής σημασίας βοήθειά του.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στην Υποψήφια Διδάκτωρ, κα. Σοφία Καράμπελα, η οποία με τη συνεχή της ενθάρρυνση και τη συμπαράστασή της στις δυσκολίες που προέκυπταν σε όλα τα στάδια συγγραφής της διπλωματικής εργασίας, συνετέλεσε αποφασιστικά στην επιτυχή ολοκλήρωσή της.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την ηθική και υλική υποστήριξή της σε όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος και ιδιαίτερα στην εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας.

Στη μητέρα μου

Ντίνια

Εισαγωγή – σκοπός της εργασίας και διάρθρωσή της

Ο τουρισμός αναγνωρίζεται ως η σημαντικότερη δραστηριότητα στον πλανήτη που σχετίζεται με πολλούς κλάδους της οικονομίας. Απαιτεί τη συμβολή οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών και πολιτισμικών δεδομένων και γι' αυτό περιγράφεται ως εξαιρετικά πολύπλευρος τομέας.

Καθώς ο τουρισμός έχει επιπτώσεις στην οικονομία και την κοινωνία κάθε τουριστικού προορισμού μιας χώρας, θέτει πολλά ζητήματα προς μελέτη, αφού δεν επιφέρει μόνο οικονομικά οφέλη, αλλά έχει επίσης περιβαλλοντικό, κοινωνικό και πολιτισμικό αντίκτυπο, ο οποίος απαιτεί πολύ προσεκτική εκτίμηση (Lickorish – Jenkins, 2004:257).

Από την ανάλυση των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων του τουρισμού εξαρτάται συνήθως η πολιτική προώθησης, σχεδιασμού και ανάπτυξής του, ενώ γίνεται ολοένα και περισσότερο αποδεκτό ότι ο προορισμός αποτελεί τη λογική βάση για την κατανόηση των συγκεκριμένων επιπτώσεων του τουρισμού και για την ανάπτυξη των εργαλείων διαχείρισης των επισκεπτών που είναι απαραίτητα για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Η διαχείριση του τουρισμού αφορά τους τρόπους και τα μέσα επιρροής των επιλογών των επισκεπτών ως προς τον τόπο, την πρόσβαση, το χρόνο και τη διάθεση των προϊόντων και ταυτόχρονα επιδιώκει να αναπτύξει την κατανόηση και τη γνώση των θεμάτων που άπτονται του τουρισμού σε τοπικό επίπεδο. Επίσης βασίζεται στις κρίσεις ως προς το ποια είναι η κατάλληλη ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης (Middleton-Hawkins, 2004:176).

Με την επαρκή μέτρηση της τουριστικής προσφοράς, της τουριστικής ζήτησης, τη συστηματική έρευνα των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και της μέτρησης των σχετικών δεικτών, την ανάλυση της τουριστικής οργάνωσης, οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων στον προορισμό, μπορούν να επιδιώκουν την ανάπτυξη βιώσιμων στρατηγικών για τον τουρισμό.

Προϋπόθεση για τον ορθολογικό σχεδιασμό και τη σωστή επιλογή των δράσεων σε χωρικό επίπεδο, ώστε να υπάρξει βελτιστοποίηση των επιπτώσεων, αποτελεί η καλή γνώση της περιοχής και η ανάλυση της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής

απόδοσης του τουρισμού της. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιήθηκε το μεθοδολογικό εργαλείο της εκτίμησης των επιπτώσεων στη βιωσιμότητα (Sustainability Impact Assessment – SIA).

Πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη ότι η βιωσιμότητα δεν επιτυγχάνεται χωρίς τη διαχείριση του τουρισμού και ότι η διαχείριση προϋποθέτει επαρκείς πληροφορίες.

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου «Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού» και αποτελεί προσπάθεια καταγραφής και αξιολόγησης της τουριστικής ανάπτυξης του νησιού της Ρόδου του νομού Δωδεκανήσου, καθώς και εκτίμησης των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων, οι οποίες προέκυψαν από την ανάπτυξη και την αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας στο συγκεκριμένο προορισμό, με βάση τη μεθοδολογία που αναπτύσσει το Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Αιγαίου και διδάχθηκε στα πλαίσια του μαθήματος «Τουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη». Στην εργασία τούτη χρησιμοποιήθηκαν δευτερογενή δεδομένα που προέρχονται από πρόσφατες έρευνες.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από 5 μέρη:

- Στην εισαγωγή γίνεται παρουσίαση της δομής της διπλωματικής εργασίας.
- Το 1^ο κεφάλαιο της εργασίας αφορά στο θεωρητικό υπόβαθρο, με την οριοθέτηση των όρων που θα χρησιμοποιηθούν στην παρούσα μελέτη, στη βάση της περιγραφής και ανάλυσής τους, που έγινε στα πλαίσια του μαθήματος «Περιφερειακή Ανάπτυξη και Τουρισμός».
- Στο 2^ο κεφάλαιο αναπτύσσεται η μεθοδολογία της Εκτίμησης των Επιπτώσεων στη Βιωσιμότητα και το πλαίσιο DRPIP και παρουσιάζονται αναλυτικά τα δεδομένα που αναζητήθηκαν και ο τρόπος ανάλυσής τους.
- Στο 3^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μελέτη περίπτωσης «τουριστικός προορισμός Ρόδος» με εστίαση στα δεδομένα που έχουν αναφερθεί στη μεθοδολογία.
- Στο 4^ο κεφάλαιο διατυπώνεται η εκτίμηση της κατάστασης και η αξιολόγησή της με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε και καθίσταται αναγκαία η σύνταξη μιας «SWOT Analysis» που διευκολύνει τον εντοπισμό των κύριων θετικών και αρνητικών στοιχείων του τουριστικού προϊόντος του προορισμού. Η ανάλυση

SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) ως μεθοδολογικό εργαλείο, αποτελεί μοντελοποιημένο τρόπο καταγραφής των κυριότερων συμπερασμάτων που προέκυψαν από την ανάλυση και μπορεί να διευκολύνει τη διαμόρφωση κατευθυντήριων γραμμών, απαραίτητων για τη βελτίωση της βιωσιμότητας του τουρισμού στον προορισμό. Στο ίδιο κεφάλαιο παρατίθενται και προτάσεις για τη βιωσιμότητα του προορισμού.

Στον επίλογο περιλαμβάνεται σύνθεση και συζήτηση των κυρίων ευρημάτων της εργασίας τοποθετημένων στο ευρύτερο επιστημονικό πεδίο του τουρισμού, καθώς και στα γεωγραφικά συμφραζόμενα του θέματος της διπλωματικής εργασίας. Επίσης, διατυπώνονται τελικές κριτικές απόψεις και συμπεράσματα.

1^ο Κεφάλαιο. Οι βασικές έννοιες και το θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης

1.1 Έννοιες- Οριοθέτηση του περιεχομένου τους

Ο τουρισμός είναι πραγματικά μια παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα - η οποία πραγματοποιείται σε προορισμούς σε όλο τον κόσμο, από τις σημαντικότερες πρωτεύουσες έως και στις μικρότερες πόλεις και χωριά, και στις αγροτικές και παράκτιες περιοχές, σε ορισμένα από τα πιο απομακρυσμένα σημεία του πλανήτη. Είναι μία από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες του κόσμου, συμβάλλοντας με τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως στην παγκόσμια οικονομία, δημιουργώντας θέσεις εργασίας και πλούτο, δημιουργώντας τις εξαγωγές, την προώθηση των φόρων και ενισχύοντας τις επενδύσεις κεφαλαίου¹.

Το 2010 σημειώθηκαν 940 εκατ. αφίξεις τουριστών παγκοσμίως, 58 εκατ. περισσότερες σε σχέση με τις αφίξεις του 2009 σημειώνοντας έτσι μια αύξηση 6,6%. Η αύξηση αυτή οφείλεται στα θετικά αποτελέσματα που παρουσίασαν όλες οι περιοχές κατά τη διάρκεια του έτους. Σύμφωνα με την ετήσια έρευνα του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC) που δημοσιεύθηκε τον Μάρτιο 2011, ο παγκόσμιος τουρισμός αναμένεται να αυξηθεί κατά μέσο όρο 4% ετησίως μεταξύ 2011 και 2021. Το ποσοστό έχει μειωθεί οριακά από το 4,3% που είχε προβλεφθεί για την ίδια περίοδο στις αρχές του έτους (2011), με τη μείωση που

¹ <http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/>

οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην προς τα κάτω αναθεώρηση το 2011 και το 2012. Στα στοιχεία της παραπάνω έρευνας για τις οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού, η τουριστική δραστηριότητα το 2011 συνέβαλε άμεσα στο 9,1% του συνολικού παγκόσμιου ΑΕΠ.

Ο τουρισμός για την Ελλάδα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες ανάπτυξης, δημιουργίας εισοδήματος και απασχόλησης. Η συμμετοχή του στο ΑΕΠ είναι σταθερά μεγαλύτερη από 15%. Σχεδόν ένας (1) στους πέντε (5) κατοίκους της χώρας μας απασχολείται άμεσα ή έμμεσα στον τουριστικό τομέα, ενώ ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή του τουρισμού στην κάλυψη του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, αφού οι τουριστικές εισπράξεις καλύπτουν το 1/3 αυτού. Υπολογίζεται ότι η τουριστική κατανάλωση επηρεάζει το 60% των κλάδων της ελληνικής οικονομίας, ενώ ο τουριστικός πολλαπλασιαστής εκτιμάται σε 2,184 δηλαδή κάθε ευρώ που καταναλώνεται στον τουρισμό δημιουργεί υπερδιπλάσια δευτερογενή κατανάλωση στην υπόλοιπη οικονομία.

Η πορεία της τουριστικής ανάπτυξης επηρεάζεται άμεσα από την τουριστική ζήτηση, η οποία επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες οικονομικούς, κοινωνικούς, ψυχολογικούς, κοινωνιολογικούς, δημογραφικούς, θεσμικούς, πολιτικούς και πολιτισμικούς. Αυτοί οι παράγοντες με τη σειρά τους προσδιορίζονται από μια σειρά επιμέρους μεταβλητών. Ανάμεσα στις κυριότερες μεταβλητές που επηρεάζουν τη ζήτηση είναι: τα δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των τουριστών, τα κίνητρά τους, το διαθέσιμο εισόδημα, ο διαθέσιμος χρόνος και η χώρα προέλευσής τους. Επίσης οι προσδοκίες των τουριστών, η άποψή τους για τον προορισμό που θα επιλέξουν και ο βαθμός της ικανοποίησης μετά το ταξίδι. Ακόμα είναι σημαντικές μεταβλητές οι τιμές των τουριστικών προϊόντων, ο αριθμός των τουριστών που επιλέγουν ένα μέρος, η διάρκεια της παραμονής τους, η απόσταση μεταξύ των χωρών, τα μεταφορικά μέσα που χρησιμοποιούνται, ο τύπος του καταλύματος που επιλέγεται και οι συναλλαγματικές ισοτιμίες. Τα ειδικά ενδιαφέροντα αποτελούν εξαιρετικά ισχυρά κίνητρα για μετακίνηση, τα οποία χαρακτηρίζουν αντίστοιχα και τις διάφορες μορφές τουρισμού όπως είναι ο τουρισμός αναψυχής (leisure), ο θρησκευτικός, ο πολιτιστικός, ο ιαματικός, ο

² <http://www.sete.gr/default.php?pname=GlobalTouristMovement2011&la=1> 17/1/2012

εκπαιδευτικός, ο επαγγελματικός, ο αθλητικός, ο συνεδριακός κλπ. Η ζήτηση ωστόσο διαμορφώνεται κυρίως βάσει του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος. Η ζήτηση για έναν προορισμό εκτός από τις τιμές επηρεάζεται από τις ανέσεις και την ποιότητα των καταλυμάτων στον προορισμό. Προκειμένου να δοθεί ώθηση στη δαπάνη πρέπει να υπάρχει ικανοποιητικός αριθμός αξιοθέατων, δραστηριοτήτων, προϊόντων και υπηρεσιών, ποιοτικά καταλύματα και εύκολη πρόσβαση στον προορισμό. Σημαντικό είναι να τονιστεί εδώ ότι η τουριστική ζήτηση προκύπτει ως το αποτέλεσμα δράσης πολλών παραγόντων που έχουν σχέση τόσο με τον τόπο προέλευσης των τουριστών, όσο και με τον τόπο προορισμού (Λαγός, 2005).

Την τουριστική ζήτηση επηρεάζουν άμεσα και σε μεγάλο ποσοστό (ιδιαίτερα στα ταξίδια διακοπών και στα επαγγελματικά ταξίδια), οι μεγάλες τουριστικές επιχειρήσεις (tour - operators) τις οποίες τοποθέτησε σε προνομιακή θέση τις τελευταίες δεκαετίες η διεθνοποίηση του τουρισμού και η συνεχής γεωγραφική του επέκταση στις αγορές αναπτυσσόμενων χωρών και νεοεμφανιζόμενων προορισμών. Ο tour –operator είναι ένας διαμεσολαβητής στη τουριστική αγορά που αγοράζει τα στοιχεία του πακέτου από τους διάφορους παραγωγούς, τη μεταφορά και τη διαμονή από τους φορείς που παρέχουν τις μεμονωμένες τουριστικές υπηρεσίες, τα βάζει σε ένα πακέτο και τα παρουσιάζει σε ένα σύνολο, που προσφέρεται προς πώληση σε συγκεκριμένη τιμή στους καταναλωτές, πωλούν δηλαδή υπηρεσίες στο κοινό που αναφέρονται στην ευθύνη σχεδιασμού και υλοποίησης όλων των φάσεων ενός ταξιδιού.

Παράγοντα διαμόρφωσης της τουριστικής ανάπτυξης από την πλευρά της προσφοράς αποτελούν κατά βάση οι τουριστικοί πόροι που διαθέτει η περιοχή ή έχουν κατασκευαστεί από επιχειρήσεις ή φορείς που βρίσκονται σε αυτή και οι υπηρεσίες που συνδέονται με αυτούς. Οι κυριότερες παράμετροι της τουριστικής προσφοράς είναι οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι (περιβάλλον, κλίμα, πολιτιστικές εκδηλώσεις), οι ανθρωπογενείς πόροι (που σχετίζονται με το δομημένο περιβάλλον όπως τα μνημεία, τα μουσεία, οι παραδοσιακοί οικισμοί) και οι υποδομές και υπηρεσίες που άμεσα ή έμμεσα σχετίζονται με τη διαμονή των τουριστών στην περιοχή (ξενοδοχεία, επιχειρήσεις εστίασης και αναψυχής, πρακτορεία) (Κοκκώσης–Τσάρτας, 2001:64).

Σε σχέση με τον τρόπο της οργάνωσης της παραγωγής της τουριστικής δραστηριότητας, ο τουρισμός διακρίνεται σε μαζικό τουρισμό και τουρισμό μεμονωμένων τουριστών (ατομικός τουρισμός). Η δεύτερη κατηγορία τουριστών μπορεί να αποτελεί ένα μικρό τμήμα της αγοράς έχει όμως στρατηγική σημασία για την Ελλάδα, γιατί περιλαμβάνει τουρίστες υψηλού εισοδηματικού επιπέδου με υψηλότερη κατά κεφαλήν δαπάνη και συνεπώς πιο κερδοφόρου.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, (Πατσουράτης, 2002:38) «ως μαζικός τουρισμός ορίζεται η προσωρινή τάση για δημιουργία μαζικής ζήτησης για συγκεκριμένους προορισμούς ή εμπειρίες, καθώς επίσης και οι διευκολύνσεις και μεταφορές που εξυπηρετούν τέτοια ζήτηση». Είναι ο περισσότερο χρησιμοποιούμενος όρος σήμερα και αφορά στη μορφή τουρισμού η οποία περιλαμβάνει την πλειοψηφία των τουριστών που αναζητούν στο ταξίδι κυρίως ξεκούραση και διασκέδαση, σε ηλιοτροπικούς κατά βάση προορισμούς. Ο μαζικός τουρισμός άρχισε να αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς στην Ευρώπη τη δεκαετία του 1960 και μεταξύ των παραγόντων που συνέβαλαν στην ταχεία ανάπτυξή του ήταν η μείωση στο κόστος των αερομεταφορών και η αύξηση του πραγματικού εισοδήματος των εργαζομένων σε συνδυασμό με την αλλαγή νοοτροπίας και αντιμετώπισης των διακοπών ως ανάγκης για χαλάρωση και αλλαγή παραστάσεων που οδήγησαν σταδιακά σε «εκδημοκρατισμό» των διακοπών που παλαιότερα ήταν προνόμιο μόνο μιας οικονομικο-κοινωνικής ελίτ. Η ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού είχε καταλυτικές επιπτώσεις τόσο στον τουριστικό τομέα όσο και στην οικονομία συνολικά αφού επηρέασε και άλλες δραστηριότητες πέρα του «στενού» τουριστικού τομέα. Ένα μέρος της τουριστικής βιομηχανίας άρχισε να προσανατολίζεται προς αυτό το τμήμα της αγοράς με την προσαρμογή των υφιστάμενων μονάδων ή τη δημιουργία νέων σε αυτό το επίπεδο υπηρεσιών. Το γεγονός αυτό οδηγεί στη συγκέντρωση της τουριστικής προσφοράς σε ορισμένες περιοχές, όπως συνέβη στις περιοχές της Δωδεκανήσου, της Κρήτης και της Κέρκυρας.

1.1.1. Τουριστικό προϊόν

Το τουριστικό προϊόν είναι ένα σύνολο απτών και μη στοιχείων, βάσει των δραστηριοτήτων που διατίθενται στον προορισμό. Τα βασικά στοιχεία του είναι τα εξής:

- Τουριστικά αξιοθέατα στον προορισμό είναι τα στοιχεία εκείνα που αποτελούν το βασικότερο κίνητρο για την επίσκεψη (φυσικοί πόλοι έλξης όπως τα τοπία, οι παραλίες, τα δάση, το κλίμα, τα βουνά, πόλοι έλξης του δομημένου περιβάλλοντος όπως οι ιστορικές πόλεις, τα σύγχρονα θέρετρα, τα χιονοδρομικά κέντρα, πολιτιστικοί πόλοι έλξης, π.χ. μουσεία, θέατρα, φεστιβάλ με επίκεντρο την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου και οι ειδικοί πόλοι έλξης των τουριστών όπως τα θεματικά πάρκα, οι περιοχές αστικής ανάπλασης).
- Οι επιχειρήσεις στον προορισμό που βοηθούν τους επισκέπτες να μείνουν σε έναν προορισμό και να τον απολαύσουν. Πρόκειται για τα καταλύματα και τα ξενοδοχεία, τα συνεδριακά κέντρα, τα εστιατόρια, τα μπαρ, τις εταιρείες ενοικίασης αυτοκινήτων, τα εμπορικά καταστήματα, τις υπηρεσίες όπως εξοπλισμός ενοικίασης ειδών άθλησης και αναψυχής, κομμωτήρια, spa, καταστήματα τουριστικών ειδών κ.ά.).
- Η δυνατότητα προσπέλασης η οποία αφορά στις υπηρεσίες μεταφοράς των επισκεπτών και τις υποδομές όπως αεροδρόμια, λιμάνια, σιδηροδρομικά δίκτυα και αυτοκινητόδρομους. Πρόκειται για το συνδυασμό της ταχύτητας, της άνεσης, του κόστους και της σχετικής ευκολίας ή δυσκολίας με την οποία οι επισκέπτες φθάνουν στον προορισμό της επιλογής τους.
- Η εικόνα του προορισμού συνδέεται με όλα τα στοιχεία του τουριστικού προϊόντος και συχνά αποτελεί ισχυρότατο κίνητρο για την επιλογή του.
- Η τιμή, πρόκειται για το σύνολο των χρημάτων που καταβάλλει ο επισκέπτης για όλα τα στοιχεία του ταξιδιού, τη διαμονή και τη συμμετοχή του σε μια σειρά δραστηριοτήτων και υπηρεσιών στον προορισμό. Το κόστος της περιβαλλοντικής προστασίας δεν αποτελούσε τμήμα των προϊόντων διακοπών, τα τελευταία χρόνια, μελλοντικά όμως το πραγματικό κόστος που συνδέεται με την προσφορά περιβαλλοντικών πόρων υψηλής ποιότητας και τη διατήρησή του για τις μελλοντικές γενιές και τους επισκέπτες, θα πρέπει να ενσωματώνεται στην τιμή του προϊόντος.

Ο ανταγωνισμός με τον τρόπο αυτό θα στραφεί από τις τιμές, στην παροχή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης (περιβαλλοντικής) αξίας (Middleton-Hawkins, 2004).

1.2 Η δομή του τουριστικού παραγωγικού συστήματος

Οι διαδικασίες παραγωγής αναφέρονται στους τρόπους και τις μεθόδους παραγωγής του τουριστικού προϊόντος. Η διαδικασία ξεκινά από τους **τουριστικούς πόρους** (είναι οι πρώτες ύλες για την παραγωγή του τουριστικού προϊόντος), που χρησιμοποιούνται άμεσα ή έμμεσα για την παραγωγή του μέσα από τις διαφορετικές υπηρεσίες βάσης που το συνθέτουν. Ως **υπηρεσίες βάσης** ορίζουμε όλες εκείνες τις υπηρεσίες που παράγονται από μεμονωμένες επιχειρήσεις, όπως τα ξενοδοχεία και άλλες επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών διανυκτέρευσης, τα εστιατόρια, τα γραφεία ταξιδίων και ενοικιάσεων αυτοκινήτων, τα bars και τα άλλα καταστήματα ψυχαγωγίας, οι υπηρεσίες ξενάγησης και πολιτισμού, τα καταστήματα εμπορίου, οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών αναψυχής (θαλάσσια σπορ, κ.λπ.).

Τουριστικό προϊόν ορίζουμε το συνδυασμό πόρων και υπηρεσιών βάσης που προσφέρονται ως ένα προϊόν στον τελικό καταναλωτή: για παράδειγμα το προϊόν των 3S συντίθεται από «υπηρεσίες» ήλιου και παραλίας, από υπηρεσίες ύπνου, εστίασης, μετακίνησης, πιθανόν υπηρεσίες ξενάγησης, κ.λπ. που προσφέρεται από έναν τουριστικό προορισμό. Διαφορετική σύνθεση έχει ένα προϊόν οικοτουρισμού ή πολιτιστικού ή συνεδριακού τουρισμού αφού βασίζεται στην ικανοποίηση ενός κινήτρου. Από τη σύνθεση του προϊόντος φαίνονται και οι διαφορετικές εισροές που συμμετέχουν σε κάθε φάση της διαδικασίας και οι οποίες καθορίζουν την πολυπλοκότητα, την ποιότητα, την προστιθέμενη αξία, αλλά και τις περιβαλλοντικές πιέσεις που δημιουργεί το προϊόν. Οι περιβαλλοντικές πιέσεις έχουν ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση του τουρισμού, επειδή αναφέρονται στους πόρους και επηρεάζουν σαφώς την ποιότητα του τελικού προϊόντος. Το τελικό προϊόν δεν είναι αποτέλεσμα της δράσης ενός παραγωγού, αλλά συνδυασμός περισσοτέρων, ενώ καθοριστική είναι η συμβολή της διοίκησης και της αυτοδιοίκησης. **Αυτή η ιδιαιτερότητα του τουριστικού προϊόντος είναι που καθιστά απαραίτητη την ενεργοποίηση δομών στήριξης και ιδιαίτερα του διαχειριστή προορισμού.**

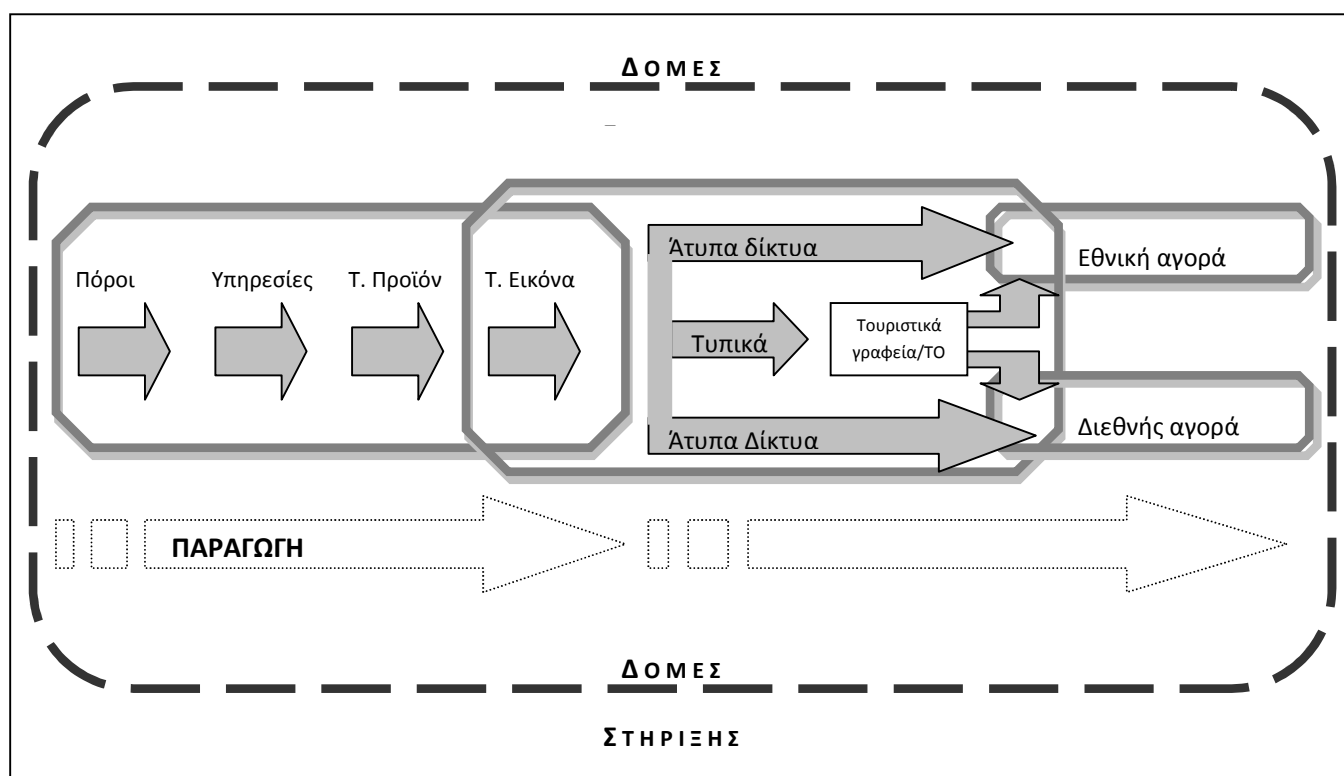
Η δημιουργία της **τουριστικής εικόνας** μίας περιοχής αν και αποτελεί αντικείμενο του marketing διαφοροποιείται στην περίπτωση του τουρισμού από εκείνη των «κλασσικών» προϊόντων και υπηρεσιών γιατί δεν μπορεί να αποτελεί αντικείμενο των ίδιων μεμονωμένων παραγωγών, αλλά είτε των δομών στήριξης (Περιφέρεια, Δήμος, Οργανισμοί Τουρισμού, Αναπτυξιακές Εταιρείες, Ενώσεις Ξενοδόχων), είτε των δικτύων διακίνησης (τουριστικά γραφεία και tour-operators), είτε και των δύο, ο καθένας εξυπηρετώντας τους δικούς του στόχους. Οι μεμονωμένοι παραγωγοί προωθούν τις επιχειρήσεις τους και έμμεσα τον προορισμό και τα προϊόντα του (Σπιλάνης, Βαγιάννη).

Τα **δίκτυα διακίνησης**, αναφέρονται στη συνέχεια της διαδικασίας παραγωγής και στη διάθεση των προϊόντων στην εθνική και τη διεθνή αγορά. Ως δίκτυα διακίνησης έτσι, μπορούν να οριστούν οι αλυσίδες μέσω των οποίων διακινούνται τα προϊόντα. Τα δίκτυα μπορούν να διαχωριστούν σε **τυπικά** και **άτυπα δίκτυα**. Τα τυπικά δίκτυα αναφέρονται σε αλυσίδες που περιλαμβάνουν τους επίσημους εμπορικούς φορείς διακίνησης (λιανικούς εμπόρους ή τουριστικά γραφεία, χονδρεμπόρους ή tour-operators, μεταφορείς όπως π.χ. εταιρείες charters κ.λπ.). Τα άτυπα δίκτυα είναι τα δίκτυα όπου ο παραγωγός ή η ομάδα παραγωγών διαθέτει τα προϊόντα κατευθείαν σε καταναλωτές, χωρίς τη μεσολάβηση του τυπικού εμπορικού κυκλώματος π.χ. μέσα από το διαδίκτυο. Έτσι, μία προσπάθεια ανασυγκρότησης των διαφόρων δικτύων διακίνησης μπορεί να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για τις διαφορές μεταξύ των τυπικών και άτυπων δικτύων διακίνησης, ιδίως στο τμήμα της προστιθέμενης αξίας του προϊόντος ή της υπηρεσίας που τελικά καρπώνονται οι παραγωγοί και σε εκείνο που καρπώνονται οι διακινητές, που είναι χρήσιμες για τη χάραξη της στρατηγικής προώθησης. Για τις ανάγκες της συγκεκριμένης εργασίας αποτελεί προϋπόθεση να γίνει ανάλυση όλων των σταδίων της παραγωγικής διαδικασίας του τουριστικού προϊόντος, με στόχο να αναδειχθεί η αναγκαιότητα για τη συνολική αποτίμηση της κατάστασης.

Η συνολική παραγωγική διαδικασία παρουσιάζεται σχηματικά στο παρακάτω σχήμα.

Σχήμα 1: Δομή τουριστικού παραγωγικού συστήματος

Πηγή: ISTOS, Σπιλάνης

1.3 Οικονομικές, Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις

Οι κυριότερες από τις θετικές επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία αφορούν στα εξής ζητήματα:

- Πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην τοπική οικονομία: Έχει εκτιμηθεί ότι υπάρχουν θετικές επιδράσεις σε πολλούς κλάδους, οι δραστηριότητες των οποίων σχετίζονται με τον τουρισμό, όπως βιομηχανία, εμπόριο, μεταφορές, κατασκευές, βιοτεχνία κ.α. (Κοκκώσης, Τσάρτας 2001:30). Ο τουρισμός έχει μεγαλύτερο πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα από οποιοδήποτε άλλο τομέα. Κάθε μονάδα της δαπάνης των τουριστών περνάει από αρκετούς γύρους της δημιουργίας εσόδων και δαπανών πριν η επίδρασή του εξαντληθεί (SIA of the EU-ACP Economic Partnership Agreements 2005:136).
- Περιφερειακή ανάπτυξη: η ανάπτυξη του τουρισμού αύξησε τα εισοδήματα, την απασχόληση, τις επενδύσεις και διεύρυνε τη βάση της τοπικής οικονομίας, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της ανάπτυξης περιφερειών

αποβιομηχανοποιημένων, γεωγραφικά απομονωμένων, ορεινών και μειονεκτικών.

Η μονοκαλλιέργεια του τουρισμού από την άλλη έχει αρνητικές βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες οικονομικές επιπτώσεις σε όλα τα χωρικά επίπεδα, ιδιαίτερα όταν οι οικονομίες δεν είναι καθετοποιημένες. Αναπτύσσεται εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από την τουριστική ζήτηση η οποία είναι αβέβαιη και μεταβλητή επειδή επηρεάζεται από αστάθμητους παράγοντες όπως το κλίμα, τις κρατούσες οικονομικές και πολιτικές συνθήκες και τον ανταγωνισμό άλλων προορισμών (που εντείνεται και από την υπερ-προσφορά κλινών). Η καινοτομική δραστηριότητα δεν ενθαρρύνεται ούτε δημιουργείται το απαραίτητο κεφάλαιο που εξασφαλίζει αειφορική ανάπτυξη³.

1.3.1 Επιπτώσεις στην κοινωνία και τον πολιτισμό

Οι κυριότερες από τις επιπτώσεις του τουρισμού στην κοινωνία και τον πολιτισμό αφορούν:

- Απασχόληση: ο τουρισμός είναι τομέας έντασης εργασίας και δημιουργεί συχνά πολλές θέσεις εργασίας. Η τουριστική ανάπτυξη χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό μερικής εποχικής απασχόλησης και γενικά ευέλικτες συνθήκες εργασίας. Νέοι και εργαζόμενοι με χαμηλότερο επίπεδο εξειδίκευσης είναι συχνά εκείνοι που ωφελούνται από τις ευκαιρίες απασχόλησης στον τουρισμό (ως σερβιτόροι, μάγειρες, μπάρμαν, ψυχαγωγοί, διαφημιστές, εκπαιδευτές αθλημάτων).
- Στην επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα: τα υψηλά εισοδήματα και η μεγάλη κοινωνική αποδοχή των τουριστικών επαγγελματιών οδηγεί σε έντονη επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα με τελικό στόχο την απασχόληση στον τουρισμό.

Στις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού περιλαμβάνονται οι σημαντικές αλλαγές που επιφέρει στις κοινωνικές σχέσεις, στα ήθη και τα έθιμα, και η εμπορευματοποίηση δραστηριοτήτων και προϊόντων του τοπικού πολιτισμού και της παράδοσης.

---

³ http://www.ekke.gr/estia/Cooper/Strevl_Epid_Briasouli/Strevles_Epidotiseis_Briasouli.htm

1.3.2 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Καθώς ο τουρισμός βασίζεται στην αξιοποίηση φυσικών και πολιτιστικών πόρων δημιουργεί πιέσεις-χρήσεις- στους πόρους αυτούς με αρνητικές αλλά και θετικές επιπτώσεις και πιθανώς κινδύνους απώλειας, σημαντικής αλλοίωσης ή υποβάθμισής τους. Στις αρνητικές συνέπειες περιλαμβάνονται η μόλυνση των υδάτων, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η ηχορρύπανση, η ακατάλληλη διάθεση αποβλήτων, η διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας, ο συνωστισμός και η συμφόρηση, οι καταστροφές σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους και τα προβλήματα στις χρήσεις γης. Αν σχεδιαστεί σωστά και τεθεί υπό έλεγχο ο τουρισμός μπορεί να βοηθήσει στη διατήρηση σημαντικών φυσικών χώρων, στην προστασία αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων, στη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και στη βελτίωση της υποδομής.

1.4 Βιώσιμη ανάπτυξη

Η βιώσιμη ανάπτυξη μέσω του τουρισμού αποτελεί έννοια που αναγνωρίζεται και χρησιμοποιείται διεθνώς από το 1987, με σημείο εκκίνησης την έκθεση Brundtland και ορίζεται ως η ανάπτυξη που «ικανοποιεί τις ανάγκες του σήμερα χωρίς να απειλεί την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες». Πρόκειται για την Τρίτη Αρχή της Διακήρυξης του Ρίο και αφορά στη βελτίωση της ζωής όλων των ανθρώπων στον κόσμο στο πλαίσιο της γενικότερης ανανεώσιμης φέρουσας ικανότητας των οικοσυστημάτων. Θεωρητικά τουλάχιστον, αν μια δραστηριότητα είναι βιώσιμη, τότε πρακτικά μπορεί να συνεχίζεται επ' άπειρον.

Τρεις διαστάσεις ή «πυλώνες» της βιώσιμης ανάπτυξης αναγνωρίζονται. Αυτές είναι:

- Η οικονομική βιωσιμότητα, η οποία σημαίνει τη δημιουργία ευημερίας στα διάφορα κοινωνικά στρώματα και την αντιμετώπιση της οικονομικής αποδοτικότητας του συνόλου των οικονομικών δραστηριοτήτων. Σχετίζεται κυρίως με τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και των δραστηριοτήτων, ώστε να διατηρηθούν σε μακροπρόθεσμη βάση.
- Κοινωνική βιωσιμότητα (δικαιοσύνη), που σημαίνει σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ίσες ευκαιρίες για όλους στην κοινωνία. Απαιτεί μια δίκαιη κατανομή των ωφελειών, με έμφαση στην

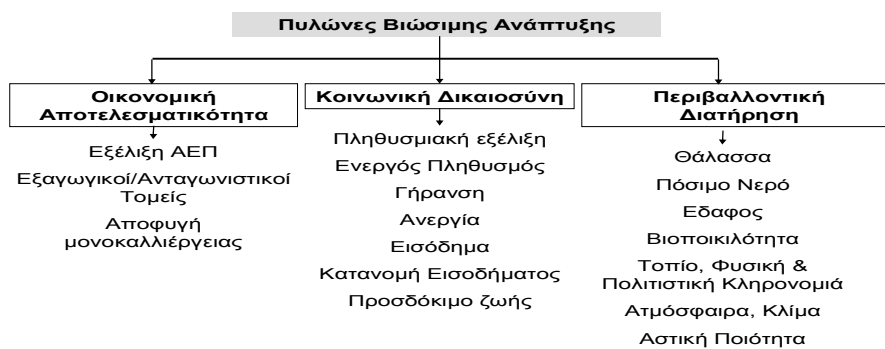
καταπολέμηση της φτώχειας. Υπάρχει μια έμφαση στις τοπικές κοινωνίες, στη διατήρηση και ενίσχυση των ζωτικών υποστηρικτικών συστημάτων τους, στην αναγνώριση και στο σεβασμό των διαφορετικών πολιτισμών και στην αποφυγή κάθε μορφής εκμετάλλευσης.

- Περιβαλλοντική βιωσιμότητα, που σημαίνει διατήρηση και διαχείριση των πόρων, ιδίως εκείνων που δεν είναι ανανεώσιμοι ή είναι πολύτιμοι για την υποστήριξη της ζωής. Απαιτεί την ανάληψη δράσης για την ελαχιστοποίηση της ρύπανσης του αέρα, της γης και του νερού, καθώς και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και της φυσικής κληρονομιάς.

Είναι σημαντικό να εκτιμήσουμε ότι οι τρεις αυτοί πυλώνες είναι με πολλούς τρόπους αλληλοεξαρτώμενοι και μπορεί να βρίσκονται σε συναγωνισμό ή σε ανταγωνισμό. Επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης σημαίνει ισορροπία μεταξύ τους.

Δημιουργώντας το πλαίσιο ανάλυσης της βιωσιμότητας ενός προορισμού υιοθετήθηκε η άποψη ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν τις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης φαίνονται στο σχήμα που ακολουθεί.

Σχήμα 2: Βιώσιμη ανάπτυξη

Πηγή: Σπιλάνης, Βαγιάννη

Αντίστοιχα, η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες των σημερινών επισκεπτών, των προορισμών και των τουριστικών επιχειρήσεων, προστατεύοντας και βελτιώνοντας τις δυνατότητες για το μέλλον, όπου αυτό είναι δυνατό. Πρόκειται για τη διαχείριση των πόρων με τέτοιο τρόπο ώστε να ικανοποιούνται οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, διατηρώντας ταυτόχρονα την πολιτιστική

ακεραιότητα, τις σημαντικές οικολογικές διαδικασίες, τη βιοποικιλότητα και τα συστήματα στα οποία στηρίζεται η ζωή.

Η φέρουσα ικανότητα σε σχέση με την τουριστική ανάπτυξη, είναι ο αριθμός των τουριστών που μπορεί να δεχθεί μια περιοχή χωρίς να υποστεί καταστροφή του φυσικού, οικολογικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, και υποβάθμιση της ποιότητας της εμπειρίας των επισκεπτών (ή την αναψυχή των επισκεπτών). (UNEP/MAP/PAP, 1997)

Η έννοια της φέρουσας ικανότητας αναπτύχθηκε αρχικά με στόχο την περιβαλλοντική προστασία, γι' αυτό και οι ορισμοί που δόθηκαν εστιάζονταν στον μέγιστο αριθμό των τουριστών που μπορεί να δεχθεί μία περιοχή, χωρίς να υπάρχουν μη αντιστρέψιμες βλάβες στο φυσικό περιβάλλον. Σταδιακά η έννοια γενικεύτηκε και στον ορισμό ενσωματώθηκαν και θέματα που αφορούσαν στα κοινωνικο-πολιτιστικά και οικονομικά στοιχεία της περιοχής. Η φέρουσα ικανότητα πλέον δεν ορίζεται μόνο με βάση περιβαλλοντικά κριτήρια, αλλά λαμβάνεται υπόψη και η συνολική εμπειρία που αποκομίζει ο τουρίστας, αλλά και ο ντόπιος κάτοικος (Σπιλάνης, Βαγιάννη 2002).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού ορίζει το βιώσιμο τουρισμό ως *«τουρισμό που θα λαμβάνει πλήρως υπόψη τις σημερινές και μελλοντικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις, καλύπτοντας τις ανάγκες των επισκεπτών, της τουριστικής βιομηχανίας, του περιβάλλοντος και των κοινοτήτων υποδοχής»*.⁴ Έτσι ο αειφόρος τουρισμός θα πρέπει να κάνει βέλτιστη χρήση των περιβαλλοντικών πόρων, να σέβεται την κοινωνικο-πολιτιστική αυθεντικότητα των κοινοτήτων υποδοχής και να παρέχει βιώσιμα, μακροπρόθεσμα κοινωνικο-οικονομικά οφέλη σε όλους. Η βιωσιμότητα είναι το επίκεντρο της εντολής του UNWTO και όλων των δραστηριοτήτων του. Με την ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών πολιτικής, την παροχή δεικτών βιώσιμου τουρισμού και την παρακολούθηση της αειφορίας μέσω των παγκόσμιων παρατηρητηρίων, ο UNWTO υποστηρίζει τον τουριστικό τομέα να ενσωματώνει τις αρχές της αειφορίας στις δραστηριότητές του μέρα με την ημέρα καθώς και στον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό του. Η εργασία του UNWTO στη

---

⁴ <http://www2.unwto.org/en/content/what-we-do> 7-4-2012

βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού είναι επικεντρωμένη γύρω από τους τρεις στόχους της αειφορίας: την προστασία του περιβάλλοντος, την κοινωνική δικαιοσύνη και συνοχή και την οικονομική ευημερία.⁵

Η αειφορία αφορά ακριβώς την κατανόηση των επιπτώσεων και τη συνεχή επαγρύπνηση ως προς αυτές, έτσι ώστε να μπορούν να γίνουν οι απαραίτητες αλλαγές και βελτιώσεις.⁶

Κεφάλαιο 2^ο. Μεθοδολογία

Η παρούσα μελέτη στοχεύει στη δημιουργία ενός πλαισίου ανάλυσης της βιωσιμότητας της Ρόδου, ώστε να υπάρξει η επαρκής πληροφόρηση πάνω στην οποία θα στηριχθεί ο σχεδιασμός τουριστικής πολιτικής. Ο τουριστικός σχεδιασμός αποτελεί την παρέμβαση προς τον επιθυμητό στόχο, ο οποίος αποβλέπει στις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης του προορισμού. Για την εφαρμογή σχεδιασμού πρέπει να γίνει εντοπισμός του προβλήματος, το οποίο αντικατοπτρίζεται στις τρεις διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης και ουσιαστικά στην απόκλιση από αυτήν. Για τις ανάγκες της εργασίας ήταν αναγκαία η δημιουργία ενός πλαισίου ανάλυσης της κατάστασης του τουρισμού για την εφαρμογή τουριστικού σχεδιασμού, και η δημιουργία ενός εργαλείου συγκέντρωσης και ανάλυσης πληροφορίας που ονομάζεται «Τουριστικό Παρατηρητήριο».

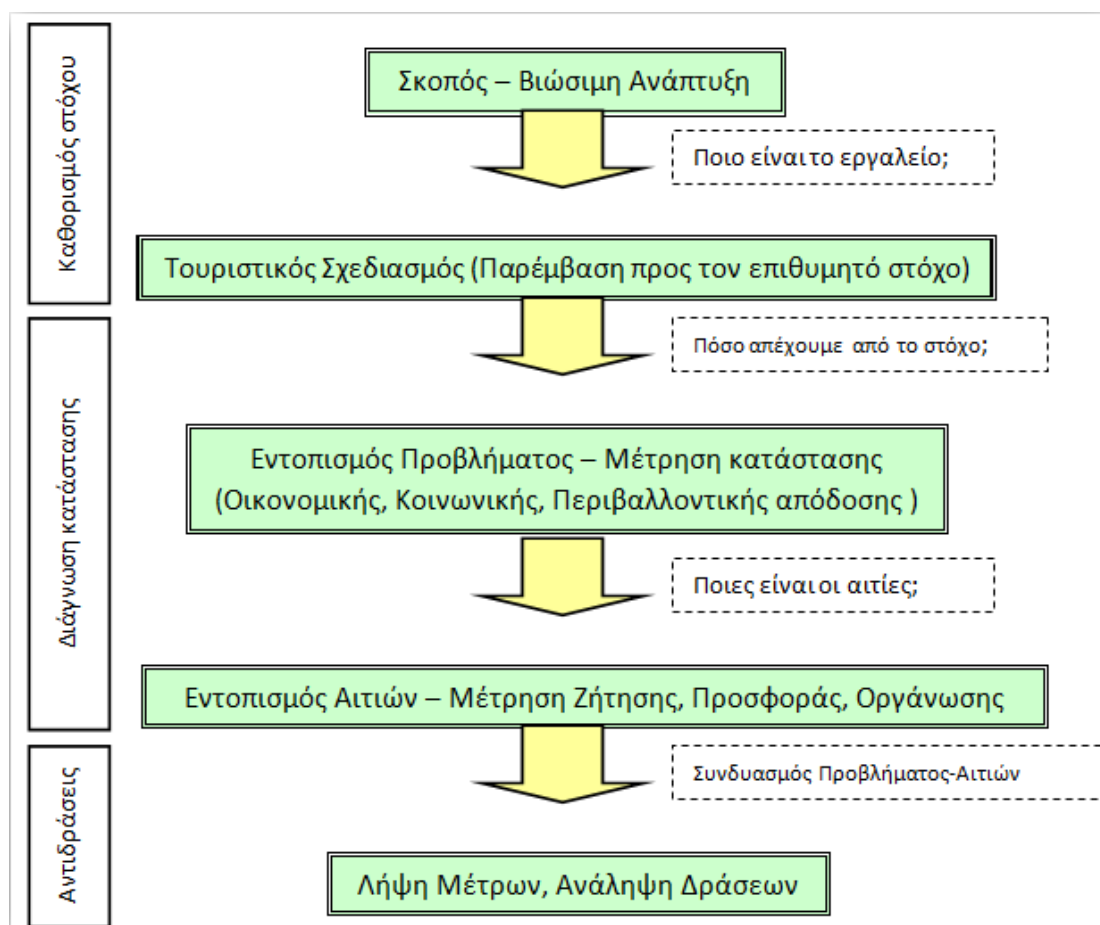
Το μεθοδολογικό πλαίσιο που ακολουθεί το παρατηρητήριο τουρισμού λαμβάνει την παρακάτω σχηματική απεικόνιση.

---

⁵ <http://www2.unwto.org/en/content/what-we-do> 7-4-2012

⁶ <http://ec.europa.eu> 2007 Ατζέντα για έναν αειφόρο και ανταγωνιστικό ευρωπαϊκό τουρισμό

Σχήμα 3: Μεθοδολογικό Πλαίσιο Λειτουργίας Τουριστικού Παρατηρητηρίου

Πηγή: ETNA, 2007

2.1 Παρατηρητήριο Τουρισμού Ρόδου

Μια καλή βάση γνώσεων για τον τουρισμό είναι απαραίτητη για την υποστήριξη μιας τεκμηριωμένης χάραξης πολιτικής και μια συντονισμένη προσέγγιση για τη συλλογή και αποθήκευση πληροφοριών εγγυάται μεγαλύτερες συνέργειες μεταξύ των διαφόρων επιπέδων χάραξης πολιτικής για τον τουρισμό. Ως εκ τούτου προτείνεται (κατά το πρότυπο εκείνου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) ένα Εικονικό Παρατηρητήριο Τουρισμού (VTO), το οποίο θα πρέπει να βασίζεται στα αποτελέσματα της μελέτης σκοπιμότητας.⁷

Το Παρατηρητήριο Τουρισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αποτελείται από τρία τμήματα:

⁷ http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/vto/index_en.htm

- Η στατιστική βάση δεδομένων χρησιμεύει για ενημέρωση και τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικής. Μια απογραφή των υφισταμένων δεδομένων θα δείξει την πορεία των στατιστικών τουρισμού και θα αποκαλύψει τους βασικούς τομείς στους οποίους λείπουν τα απαραίτητα στοιχεία.
- Το τμήμα ανάλυσης του παρατηρητηρίου θα παραδίδει τακτικές εκθέσεις που θα περιγράφουν τις πρόσφατες εξελίξεις και θα μπορούν να χρησιμεύσουν ως σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης που επιτρέπει την κατάλληλη πολιτική στις συνεχιζόμενες αλλαγές που επηρεάζουν τον τουριστικό τομέα.
- Το τμήμα της πολιτικής θα παρακολουθεί τις εξελίξεις της πολιτικής στα τουριστικά θέρετρα της Μεσογείου και θα περιλαμβάνει μια συλλογή των βέλτιστων πρακτικών που θα χρησιμεύει ως εγχειρίδιο για τις μελλοντικές πρωτοβουλίες πολιτικής.

Το εικονικό παρατηρητήριο τουρισμού έχει ως φιλόδοξο στόχο να αποτελέσει κεντρική πηγή πληροφοριών για τους φορείς χάραξης πολιτικής, τους φορείς του τουρισμού και τους ερευνητές. Θα παρέχει αξιόπιστα, συγκρίσιμα και ενημερωμένα στοιχεία, θα προσδιορίζει τις τάσεις και τις εξελίξεις στην τουριστική βιομηχανία και θα παρέχει επεξηγηματική ανάλυση.

2.2 Εκτίμηση των Επιπτώσεων στη Βιωσιμότητα (Sustainability Impact Assessment -SIA)

Από την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής του Ρίο για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης έχει αναδειχθεί ως ένα βασικό στοιχείο του τομέα χάραξης πολιτικής. Όλοι οι εμπλεκόμενοι θα πρέπει να επενδύσουν στην υπεύθυνη διαχείριση που θα βασίζεται στην τήρηση των ισορροπιών μεταξύ οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών πόρων και πρέπει να δείχνουν ευαισθησία στις μη άμεσες ανάγκες, σύμφωνα με τον ορισμό Bruntland.

Η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να δημιουργήσει θετικές ευκαιρίες - για την οικονομική μεγέθυνση, την κοινωνική ανάπτυξη (π.χ. αύξηση της απασχόλησης των γυναικών) ή για το περιβάλλον μέσω της καλύτερης χρήσης των περιβαλλοντικών πόρων - αλλά μπορεί επίσης να έχει πιθανές αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (κίνδυνος υπερεκμετάλλευσης ορισμένων πόρων) και κοινωνικές επιπτώσεις,

ιδιαίτερα αν δεν υπάρχει το κατάλληλο κανονιστικό πλαίσιο. Η πρόκληση είναι να μεγιστοποιηθεί η θετική πλευρά, καθώς και να ελαχιστοποιηθούν τα αρνητικά.

Μια από τις παλαιότερες και πιο θεσμοθετημένες διαδικασίες είναι η Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και αναφέρεται κυρίως στην εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από παρεμβάσεις ενός προτεινόμενου αναπτυξιακού έργου (π.χ. λιμάνια, ξενοδοχεία κ.λ.π.). Επίσης και η Στρατηγική Εκτίμηση Επιπτώσεων (SEA) είναι ένα εργαλείο εκ των προτέρων εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων των στρατηγικών αποφάσεων (Καράμπελα, 2011).

Το 1999 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάσισε να ενσωματώσει τους περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς προβληματισμούς στις πολιτικές, σύμφωνα με την Ατζέντα 21, με σκοπό την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη διαχείριση του πιθανού κινδύνου, με την ανάπτυξη ενός εργαλείου αξιολόγησης που ονομάζεται αξιολόγηση των επιπτώσεων στην αειφορία, (Sustainability Impact Assessment –SIA)⁸.

Η SIA (Handbook for Trade Sustainability Impact Assessment) είναι μια διαδικασία που πραγματοποιείται πριν και κατά τη διάρκεια του τουριστικού σχεδιασμού, η οποία επιδιώκει να εντοπίσει τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης. Η SIA έχει δύο βασικούς σκοπούς:

- Την ενσωμάτωση της βιωσιμότητας στην τουριστική πολιτική ενημερώνοντας τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων για τις ενδεχόμενες κοινωνικές, περιβαλλοντικές και οικονομικές συνέπειες της ανάπτυξης του τουρισμού.
- να προσφέρει πληροφορίες σχετικά με τις πιθανές επιπτώσεις σε όλους τους φορείς (ΜΚΟ, επιχειρήσεις κ.α.)

Οι περισσότερες μελέτες επιπτώσεων μέχρι την εμφάνιση της SIA είχαν επικεντρωθεί στις οικονομικές ή περιβαλλοντικές πτυχές. Ο στόχος με την Εκτίμηση των Επιπτώσεων στη Βιωσιμότητα (EEB) είναι να ενσωματώσει τις τρεις διαστάσεις - οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική – συνδυασμένες έτσι ώστε να καλυφθούν όλες οι πτυχές της αειφόρου ανάπτυξης.

---

⁸ http://ec.europa.eu/trade/analysis/sustainability-impact-assessments/assessments/#_methodology

Μια βασική ομάδα δεικτών έχει επιλεγεί για να προσδιορίσουν τις επιπτώσεις που θα μπορούσε να έχει για την αειφορία η περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη. Έχουν οικονομικές, περιβαλλοντικές και κοινωνικές συνιστώσες και περιλαμβάνουν μεταβλητές όπως το μέσο πραγματικό εισόδημα, την απασχόληση, τις καθαρές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, την κοινωνική ισότητα και τη φτώχεια, την υγεία και την εκπαίδευση, την ανισότητα των δύο φύλων, την περιβαλλοντική ποιότητα του αέρα, του νερού και του εδάφους, τη βιοποικιλότητα και τα αποθέματα φυσικών πόρων.

Στις αρχές υλοποίησης μιας SIA περιλαμβάνεται η διαβούλευση, ο καθορισμός προτεραιοτήτων και ο εντοπισμός των κινδύνων.

Ένας σημαντικός ρόλος της SIA είναι να εντοπίζει τους κινδύνους που προκύπτουν από την ανάπτυξη του τουρισμού, καθώς και να προτείνει τρόπους διαχείρισής τους. Κίνδυνος συνήθως ορίζεται η πιθανότητα ανεπιθύμητων ή αρνητικών αποτελεσμάτων και αξιολογείται σύμφωνα με τη μεγαλύτερη ή μικρότερη πιθανότητα της εμφάνισης του γεγονότος και τη μεγαλύτερη ή μικρότερη επίπτωση που έχει συμβεί. Ο βασικός στόχος της ανάλυσης κινδύνου είναι η ανάλυση των ενδεχόμενων σχετικών παραγόντων, όπως οι ανθρώπινες δραστηριότητες, οι περιβαλλοντικές αλλαγές, οι αλλαγές στην τεχνολογία, με τον πιο πλήρη και ακριβή τρόπο, αξιοποιώντας την κρατούσα επιστημονική γνώση και τη γνώση των ατόμων που ενδέχεται να επηρεαστούν, εντοπίζοντας σημαντικές αβεβαιότητες, προσδιορίζοντας τις επιπτώσεις των κινδύνων για τους ανθρώπους και τις περιοχές που επηρεάζονται και αξιολογώντας εναλλακτικές λύσεις. Η ανάλυση κινδύνου θα πρέπει να εντοπίσει τόπους, πληθυσμούς και οικοσυστήματα που είναι ευάλωτα και γιατί, με ενδείξεις πως οι κίνδυνοι αυτοί μπορούν να περιοριστούν.

Σε έναν πλήρη κύκλο, τα βήματα της αξιολόγησης είναι πέντε: η προκαταρκτική αξιολόγηση, η λεπτομερής SIA, το πλήρες πακέτο SIA, τα μέτρα άμβλυνσης και βελτίωσης, η παρακολούθηση και αξιολόγηση.

Η προκαταρκτική αξιολόγηση είναι μία άσκηση επισκόπησης που προορίζεται να βοηθήσει τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων να προσδιορίσουν τις αρνητικές και θετικές επιπτώσεις εγκαίρως και να ενσωματώσουν τα αποτελέσματα των σεναρίων στον τουριστικό σχεδιασμό.

Μετά την προκαταρκτική εκτίμηση, πραγματοποιείται μια λεπτομερής SIA, η οποία επανεξετάζει το αντικείμενο της προκαταρκτικής αξιολόγησης με μεγαλύτερη λεπτομέρεια.

Η τελική έκθεση SIA βασίζεται στην προηγούμενη ανάλυση και δίνει μια οριστική και συνολική εκτίμηση των αναμενόμενων αποτελεσμάτων της τουριστικής πολιτικής. Η SIA πρέπει να παρέχει μια συνολική αξιολόγηση των επιπτώσεων του τουριστικού τομέα και των συνδυασμένων επιδράσεων, συμπεριλαμβανομένων και των σωρευτικών επιπτώσεων για κάθε πυλώνα της βιώσιμης ανάπτυξης. Η ανάλυση αυτή πρέπει να παρουσιάζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να δίνει συγκεκριμένα στοιχεία στους φορείς χάραξης πολιτικής στην αναζήτησή τους για μια ισορροπημένη δέσμη τουριστικών πολιτικών.

Η μεθοδολογία στο τέταρτο βήμα της περιλαμβάνει μία ανάλυση άμβλυνσης και ενίσχυσης για να προτείνει βελτιώσεις ή συνοδευτικά μέτρα τα οποία μπορεί να ενισχύσουν τη συνολική θετική επίπτωση της προτεινόμενης τουριστικής ανάπτυξης στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Επίσης η μεθοδολογία περιλαμβάνει την παρακολούθηση της τουριστικής αναπτυξιακής πολιτικής στον προορισμό - εκ των υστέρων (ex-post) παρακολούθηση - η οποία παρέχει τη δυνατότητα της διατύπωσης συστάσεων για το πώς ο τουριστικός σχεδιασμός μπορεί να εφαρμοστεί στην πράξη, καθώς επίσης και επιτρέποντας την περαιτέρω μείωση ή ενίσχυση των μέτρων που πρέπει να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν, εάν είναι απαραίτητο.

Μια πρώτη σειρά θεμάτων που ανήκουν στον κατάλογο των εργαλείων της SIA, καθορίζονται πριν από τον έλεγχο που θα δώσουν μια συνολικότερη εικόνα των σημαντικότερων ζητημάτων όσον αφορά στη βιώσιμη ανάπτυξη και θα εξεταστούν κατά τη διεξαγωγή της SIA. Αν χρειάζεται επιμέρους θέματα μπορούν να οριστούν για κάθε κατηγορία θεμάτων. Ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει βασικά θέματα βιωσιμότητας.

Πίνακας 1:Βασικά θέματα βιωσιμότητας			
Πυλώνας	Οικονομία	Κοινωνία	Περιβάλλον
Θέματα	επιπτώσεις στο ΑΕΠ	Απασχόληση	χρήσεις γης
	δημόσια έσοδα	Κοινωνική Δικαιοσύνη	Βιοποικιλότητα
	σηματισμός παγίου κεφαλαίου	Εκπαίδευση	ποιότητα περιβάλλοντος
	ανταγωνιστικοί τομείς	Φτώχεια	αποθέματα των φυσικών πόρων

Πηγή: Handbook for Trade Sustainability Impact Assessment

Μόλις τα θέματα εντοπιστούν, θα πρέπει να ακολουθήσει ο κατάλογος μεταβλητών και δεικτών που τα αποτυπώνουν. Η επιλογή γίνεται μετά από μια προκαταρκτική αξιολόγηση για να επικεντρωθεί σε συγκεκριμένα και βασικά ζητήματα της βιωσιμότητας και των δυνατικών αλλαγών. Οι μεταβλητές και οι δείκτες πρέπει να επιλεγούν για κάθε θέμα και επιμέρους θέμα στο οποίο η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να έχει πιθανές επιπτώσεις.

Η μεταβλητή καταγράφει την εξέλιξη των μεγεθών (π.χ. αριθμός τουριστών, αριθμός απασχολουμένων, ΑΕΠ) ενώ ο δείκτης είναι ένας συνδυασμός μεταβλητών που χρησιμοποιείται για να καταγράψει την απόδοση και τις πιθανές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης για τη βιωσιμότητα (π.χ. δαπάνη/διανυκτέρευση, απασχόληση/κλίνη, ΑΕΠ/κεφαλή). Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει παραδείγματα θεμάτων, επιμέρους θεμάτων και δεικτών για τον πυλώνα της οικονομίας.

Πίνακας 2: Παραδείγματα σύνδεσης θεμάτων, επιμέρους θεμάτων και δεικτών

Θέμα	Επιμέρους θέμα	Δείκτες
οικονομική διάρθρωση	οικονομική απόδοση	κατά κεφαλήν ΑΕΠ μερίδιο των επενδύσεων στο ΑΕΠ άμεσες ξένες επενδύσεις

Πηγή: Handbook for Trade Sustainability Impact Assessment

Η έλλειψη αξιόπιστων δεδομένων καθιστά την ποσοτική ανάλυση σε εκείνους που διεξάγουν τη SIA εξαιρετικά δύσκολη. Πρέπει να προβούν σε αξιολόγηση όλων των πιθανών πηγών δεδομένων, χρησιμοποιώντας υλικό από τους μεγάλους εθνικούς και περιφερειακούς οργανισμούς και την εθνική στατιστική υπηρεσία, διαφορετικά πρέπει να αναφερθεί ποιες λύσεις έχουν χρησιμοποιηθεί για να αντισταθμιστεί η ποιότητα των δεδομένων.

Τα ποιοτικά και ποσοτικά εργαλεία αξιολόγησης της συγκεκριμένης μεθοδολογίας περιλαμβάνουν τις μελέτες περιπτώσεων, τη στατιστική εκτίμηση, την ανάλυση της αιτιώδους αλυσίδας, τη μοντελοποίηση και τις γνώμες των εμπειρογνομόνων. Η ανάλυση της αιτιώδους αλυσίδας στοχεύει στον εντοπισμό των σημαντικών σχέσεων αιτίου-αποτελέσματος μεταξύ της αλλαγής στην τουριστική ανάπτυξη και των πιθανών οικονομικών κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων, όπου η ανάλυση πραγματοποιείται με λογική σειρά, από την αιτία στο αποτέλεσμα. Οι μελέτες περιπτώσεων χρησιμοποιούνται για να διαφωτίσουν σε θέματα βιωσιμότητας και επιπτώσεων. Επιτρέπουν την εστίασή τους, η οποία παρέχει λεπτομερή και αξιοποιήσιμα αποτελέσματα.

2.3. Πλαίσιο DRPIP

Το πλαίσιο αξιολόγησης που προτείνεται για την τουριστική αξιολόγηση της Ρόδου, στην παρούσα εργασία, ονομάζεται DRPIP (Driving forces, Results-Performance, Impact, Policy) και αποτελεί επέκταση των πλαισίων ανάλυσης της αιτιώδους αλυσίδας PSR, DSR και DPSIR του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD), της Επιτροπής Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNCSD) και του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος (EEA) αντίστοιχα, τα οποία χρησιμοποιούνται στις εκθέσεις περιβαλλοντικής εκτίμησης. Τα διεθνή αυτά πλαίσια βοηθούν να οργανωθούν και να δημιουργηθούν δείκτες αναλύοντας την αιτιώδη αλυσίδα που συνδέει τους δείκτες των περιβαλλοντικών κινητήριων

δυνάμεων με τους δείκτες πίεσης, με τους περιβαλλοντικούς δείκτες κατάστασης, με τους δείκτες επίπτωσης και τελικά με τους δείκτες απόκρισης. Ένας δείκτης ποσοτικοποιεί και απλοποιεί τα φαινόμενα και μας βοηθά να κατανοήσουμε την πολύπλοκη πραγματικότητα. Επίσης, μας δηλώνει κάτι για τις αλλαγές σε ένα σύστημα. Οι δείκτες επιλέγονται για να παρέχουν πληροφορίες και να υποστηρίζουν τη λήψη αποφάσεων και τη διαχείριση⁹.

Το απλό πλαίσιο PSR πίεση -κατάσταση- απόκριση αναφέρει ότι οι ανθρώπινες δραστηριότητες ασκούν πιέσεις (αλλαγές χρήσης γης, εκπομπές ρύπων) στο περιβάλλον που μπορούν να προκαλέσουν αλλαγές στην κατάσταση του περιβάλλοντος. Στη συνέχεια, η κοινωνία αποκρίνεται στις αλλαγές με περιβαλλοντικές και οικονομικές πολιτικές και προγράμματα που αποσκοπούν στην πρόληψη, άμβλυνση των πιέσεων ή της περιβαλλοντικής καταστροφής¹⁰.

Στο πλαίσιο DSR, τα συστατικά είναι οι κινητήριες δυνάμεις – οι ανθρώπινες ενέργειες, διαδικασίες και πρότυπα που έχουν επιπτώσεις στη βιώσιμη ανάπτυξη- η κατάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης και η απόκριση – πολιτικές επιλογές και άλλες απαντήσεις στις αλλαγές στην αειφόρο ανάπτυξη. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, ο όρος «πίεση» έχει αντικατασταθεί από την «κινητήρια δύναμη» για να φιλοξενήσει με μεγαλύτερη ακρίβεια την προσθήκη των κοινωνικών, οικονομικών και θεσμικών δεικτών. Επιπλέον, η χρήση του όρου «κινητήρια δύναμη» επιτρέπει οι επιπτώσεις στην αειφόρο ανάπτυξη να μπορούν να είναι τόσο θετικές όσο και αρνητικές, όπως συμβαίνει συχνά για τους κοινωνικούς, οικονομικούς και θεσμικούς δείκτες.

Το πλαίσιο DSR είναι στην πραγματικότητα ένας πίνακας που περιλαμβάνει τρεις τύπους των δεικτών οριζόντια και τις διάφορες διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης κάθετα, δηλαδή την κοινωνική, οικονομική, περιβαλλοντική και θεσμική¹¹. Το πλαίσιο DPSIR (κινητήριες δυνάμεις-πιέσεις-κατάσταση-επιπτώσεις-απόκριση) παρέχει ένα γενικό μηχανισμό για την ανάλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων¹². Οι κινητήριες δυνάμεις όπως η βιομηχανία και οι μεταφορές προκαλούν πιέσεις στο περιβάλλον όπως οι εκπομπές ρύπων, οι οποίες υποβαθμίζουν

⁹ <http://www.fao.org/ag/againfo/programmes/en/lead/toolbox/Refer/EnvIndi.htm#Indicators>

¹⁰ <http://www.fao.org/ag/againfo/programmes/en/lead/toolbox/Refer/EnvIndi.htm#psr>

¹¹ <http://www.fao.org/ag/againfo/programmes/en/lead/toolbox/Refer/EnvIndi.htm#DSR>

¹² http://www.grida.no/graphicslib/detail/dpsir-framework-for-state-of-environment-reporting_379f

την κατάσταση του περιβάλλοντος και που στη συνέχεια έχουν επιπτώσεις στην υγεία των ανθρώπων και των οικοσυστημάτων, προκαλώντας την κοινωνία να απαντήσει με διάφορα μέτρα πολιτικής, όπως κανονισμούς, πληροφορίες και φόρους που μπορούν να απευθύνονται σε οποιοδήποτε άλλο μέρος του συστήματος¹³.

Σχήμα 4: Πλαίσιο DPSIR

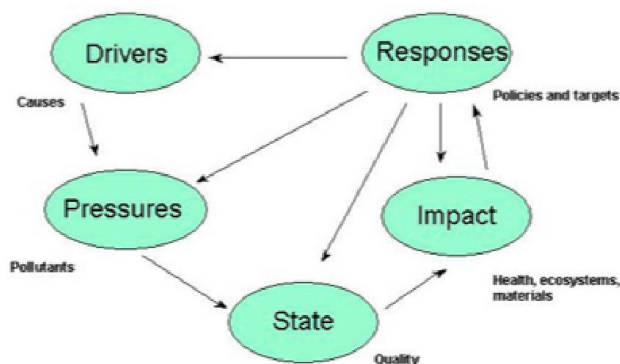

Figure 1. The DPSIR assessment framework

Πηγή: Kristensen P.

Το μεθοδολογικό πλαίσιο DRPIP είναι ένα εργαλείο που μπορεί να αξιοποιηθεί για τη σύνδεση του τουρισμού με την περιοχή υποδοχής και την αξιολόγηση του οικονομικού, κοινωνικού και περιβαλλοντικού αποτυπώματος του τουρισμού σε μία περιοχή και η ιδιαιτερότητα του είναι ο σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στα άμεσα αποτελέσματα (απόδοση) της δραστηριότητας στον προορισμό και τις επιπτώσεις στην περιοχή ανάπτυξης της δραστηριότητας. Σύμφωνα με αυτό υπάρχει μια αλυσίδα στη σχέση αιτίου και αιτιατού που αρχίζει με τις κινητήριες δυνάμεις μέσω των πιέσεων στην κατάσταση που δημιουργείται εξαιτίας τους στην περιοχή οδηγώντας τελικά σε απαντήσεις πολιτικής.

Το συγκεκριμένο πλαίσιο έχει στόχο να συνδέσει τις ανθρωπογενείς (οικονομικές) δραστηριότητες (Driving force) και τις πιέσεις που δημιουργούν στο περιβάλλον αλλά και στην οικονομία και την κοινωνία της περιοχής που αναπτύσσονται - μιλώντας για τα άμεσα αποτελέσματα (Result) της τουριστικής δραστηριότητας στον προορισμό- και την απόδοσή της (Performance), με την κατάσταση που επικρατεί και

¹³ http://ia2dec.ew.eea.europa.eu/knowledge_base/Frameworks/doc101182

τις επιπτώσεις (Impact) που έχει η δραστηριότητα στην περιοχή και τέλος στις πολιτικές (Policy) που πρέπει να αναληφθούν για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα και δείχνει την έκταση στην οποία η κοινωνία αποκρίνεται στα ζητήματα βιωσιμότητας.

Σκοπός είναι η μέτρηση και αξιολόγηση των επιδόσεων του τουρισμού και η σύνδεσή του με την αειφόρο ανάπτυξη του προορισμού. Αυτό περιλαμβάνει τόσο τις περιβαλλοντικές παραμέτρους καθώς και τις οικονομικές και τις κοινωνικές. Η προτεινόμενη προσέγγιση θεωρεί τον τουρισμό ως κινητήρια δύναμη της οποίας πρώτα θα πρέπει να εξετάσουμε και να μετρήσουμε τα αποτελέσματά του και τις επιδόσεις του στον προορισμό, σύμφωνα με τους τρεις πυλώνες της αειφορίας. Δεύτερον, πρέπει να εκτιμηθούν οι επιπτώσεις που έχουν τα αποτελέσματα του τουρισμού στην κατάσταση της βιωσιμότητας του προορισμού. Τέλος, πρέπει να εξεταστούν τα μέτρα πολιτικής που θα μπορούν να υιοθετηθούν για να βελτιώσουν τις επιδόσεις του τουρισμού ή τις επιπτώσεις του στον προορισμό και τα οποία θα πρέπει να είναι προσανατολισμένα στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων που επηρεάζουν την κατάσταση βιωσιμότητας της περιοχής (Spilanis, Vayanni, 2011).

Πίνακας 3: Αξιολόγηση της βιωσιμότητας του τουρισμού και χάραξη πολιτικής

Τουρισμός ως κινητήρια δύναμη	Τουριστική Παραγωγή	Αποτελέσματα τουρισμού και Απόδοση (Άμεσες επιδράσεις)	Επιπτώσεις τουρισμού στην κατάσταση βιωσιμότητας της περιοχής (Συνολικά αποτελέσματα)	Πολιτική
Τουριστικές υποδομές Γενικές υποδομές Τουριστικοί πόροι	Διανυκτερεύσεις	Οικονομία: Τουριστική δαπάνη Κοινωνία: Απασχόληση στις τουριστικές δραστηριότητες Περιβάλλον: Κατανάλωση ενέργειας Κατανάλωση νερού Παραγωγή αποβλήτων Αλλαγή χρήσεων γης	Εξέλιξη ΑΕΠ Ανταγωνιστικοί τομείς Μονοκαλλιέργεια Πληθυσμιακή εξέλιξη και δομή Το προσδόκιμο ζωής Διανομή του εισοδήματος Ποσότητα νερού Ποιότητα πόσιμου νερού Ποιότητα θαλασσινού νερού Ποιότητα του εδάφους Βιοποικιλότητα Ποιότητα του αέρα Ποιότητα του τοπίου Ποιότητα αστικού Περιβάλλοντος	Οικονομικά κίνητρα επενδύσεων Αύξηση εσόδων Συνολική δαπάνη-απασχόληση πολιτών Διαφοροποίηση-Εμπλουτισμός τουρ. προϊόντος Επεξεργασία Αποβλήτων Βελτίωση περιβαλλοντικής απόδοσης

Πηγή: Σπιλάνης κ.ά., 2009

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο τουρισμός σε ένα πρώτο επίπεδο, θεωρείται μία από τις κινητήριες δυνάμεις για τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές αλλαγές που επηρεάζουν την κατάσταση του προορισμού. Οι αλλαγές συμβαίνουν ανάλογα με την ένταση της δραστηριότητας και τις επιδόσεις του. Η ένταση του τουρισμού μετράται:

- Από τον αριθμό, το είδος και το μέγεθος των τουριστικών υποδομών (ξενοδοχεία, μαρίνες, spa, συνεδριακά κέντρα, γκολφ, καζίνο, εστιατόρια, bars κ.ά.) καθώς και τις γενικές υποδομές (αεροδρόμια, λιμάνια, δρόμοι, εργοστάσια παραγωγής ενέργειας) που κατασκευάστηκαν για να ικανοποιήσουν τη ζήτηση του τουρισμού και επηρεάζουν μόνιμα τις χρήσεις γης της περιοχής υποδοχής και δημιουργούν οικονομικό αποτέλεσμα και απασχόληση στον κατασκευαστικό τομέα.
- Τον αριθμό των τουριστών που επισκέπτονται τον προορισμό και τις διανυκτερεύσεις που πραγματοποιούν στους διαφορετικούς τύπους καταλυμάτων.

Οι τουρίστες για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους:

- Δαπανούν χρήματα για την αγορά υπηρεσιών και προϊόντων όπως η διαμονή, οι μεταφορές, οι δραστηριότητες αναψυχής, το εμπόριο κ.α.
- Οι υπηρεσίες αυτές τους παρέχονται κάνοντας χρήση ανθρώπινου δυναμικού και έτσι δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας. Οι θέσεις αυτές έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά που σχετίζονται με το φύλο των εργαζομένων, τις δεξιότητες και τα προσόντα που απαιτούν, τη διάρκεια της απασχόλησης κλπ.
- Χρησιμοποιούν φυσικούς πόρους (νερό, ενέργεια κ.ά.) και παράγονται στερεά και υγρά απόβλητα.

Οι παραπάνω είναι οι άμεσες επιπτώσεις που κάθε τουρίστας δημιουργεί στην περιοχή υποδοχής. Το άθροισμα των αποτελεσμάτων που κάθε τουρίστας παράγει αποτελεί τη συνολική απόδοση, που εξαρτάται όχι μόνο από τον αριθμό των τουριστών, αλλά και την κατά κεφαλή δαπάνη και ανά διανυκτέρευση δαπάνη που μπορούν να θεωρηθούν ως βασικές μονάδες μέτρησης της απόδοσης του τουρισμού.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο τα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά άμεσα αποτελέσματα από την οικονομική δραστηριότητα έχουν επιπτώσεις στον προορισμό. Οι επιπτώσεις στο ΑΕΠ εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη συνολική τουριστική

δαπάνη που αποτελεί παράγοντα αλλαγών στην τοπική οικονομία και μετράται εκτός από την μεταβολή στο ΑΕΠ, από τη ζήτηση για μη τουριστικές υπηρεσίες και προϊόντα, την εμφάνιση νέων δραστηριοτήτων που έχουν σχέση με τον τουρισμό, τη διαφοροποίηση των ιδιωτικών και δημόσιων επενδύσεων κ.α. Οι αλλαγές αυτές επηρεάζουν την οικονομική απόδοση της περιοχής (Spilanis, Vayanni, 2011).

Η συνολική άμεση τουριστική απασχόληση αποτελεί παράγοντα για αλλαγές στη δομή του πληθυσμού της περιοχής υποδοχής, αφού μπορεί να αλλάξει το ποσοστό της απασχόλησης των γυναικών και των νέων, το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού, τις μεταναστευτικές ροές, το συνολικό εισόδημα και τη διανομή του στον προορισμό, επηρεάζοντας την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η πίεση στο περιβάλλον τέλος, αποτελεί παράγοντα αλλαγής στην κατάσταση του περιβάλλοντος της περιοχής και συγκεκριμένα στην ικανότητά της να παρέχει στον πληθυσμό της περιβαλλοντικά αγαθά όπως πόσιμο νερό και θαλασσινό και υπηρεσίες όπως η απορρόφηση των αποβλήτων. Η ποιότητα του θαλασσινού νερού, η ποσότητα και η ποιότητα του πόσιμου νερού, η ποιότητα του εδάφους και της ατμόσφαιρας, η ποιότητα του τοπίου, το αστικό περιβάλλον και η βιοποικιλότητα της περιοχής υποδοχής των τουριστών είναι τα σημαντικότερα θέματα για την αξιολόγηση της περιβαλλοντικής διατήρησής της.

Οι βασικοί παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την απόδοση του τουρισμού είναι η ζήτηση και η προσφορά των τουριστικών υπηρεσιών, που αποτελούν τις κινητήριες δυνάμεις των αλλαγών στην περιοχή.

Η καλή γνώση των στοιχείων αυτών, που θα παρουσιαστούν στο επόμενο κεφάλαιο, στη μελέτη περίπτωσης, αφορά:

- Τις τουριστικές υποδομές, όπως καταλύματα, συνεδριακά κέντρα, γκολφ, εστιατόρια, μαρίνες, θεματικά πάρκα κ.ά. Η χωρητικότητα των υποδομών (αριθμός κλινών, θέσεις ελλιμενισμού) και η περιοχή που καταλαμβάνουν, καθώς και η κατηγορία του καταλύματος είναι απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να εκτιμηθεί το είδος του τουρισμού στην περιοχή. Ο συνολικός αριθμός των ξενοδοχειακών κλινών στη Ρόδο και των κλινών σε οποιοδήποτε άλλο είδος τουριστικού καταλύματος (ενοικιαζόμενα δωμάτια, βίλες) είναι

μια πολύ σημαντική μεταβλητή, αφού επηρεάζει τα άμεσα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις του τουρισμού στην περιοχή.

- Τους τουριστικούς πόρους, όπως τα πολιτιστικά και φυσικά στοιχεία του προορισμού που ενεργούν ως θέλγητρα και αποτελούν συγκριτικό πλεονέκτημα για την τουριστική ανάπτυξη (μουσεία, κάστρα, παραλίες, προστατευόμενες περιοχές, πολιτιστικές εκδηλώσεις, μνημεία κ.λ.π.)
- Άλλες δραστηριότητες του τουρισμού, όπως καφετέριες, εστιατόρια, τουριστικά γραφεία, ενοικιάσεις αυτοκινήτων, καταστήματα τουριστικών ειδών, μπαρ και άλλες δραστηριότητες που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό και επηρεάζουν επίσης τα άμεσα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις. Ακόμη, αφορά στον αριθμό των επιχειρήσεων που οργανώνουν δραστηριότητες για ιππασία, windsurfing, kite surfing, καταδύσεις κ.λ.π.
- Τις γενικές υποδομές που συμβάλλουν και είναι απαραίτητες στην τουριστική δραστηριότητα όπως το μεταφορικό δίκτυο, το δίκτυο επεξεργασίας στερεών και υγρών αποβλήτων και η εξαιτίας του τουρισμού ανάπτυξή τους
- Τις τουριστικές αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις (ανά εθνικότητα ή τουλάχιστον σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς και κατά κατηγορία καταλύματος) είναι απαραίτητα στοιχεία για την εκτίμηση της έντασης της τουριστικής δραστηριότητας, τη μέση διάρκεια του ταξιδιού, τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου σε σχέση με τον αριθμό των μηνών που λειτουργούν οι τουριστικές εγκαταστάσεις και το ποσοστό πληρότητας.

Στη συνέχεια το άμεσο αποτέλεσμα (απόδοση) της τουριστικής δραστηριότητας πρέπει να εκτιμηθεί εκφραζόμενο σε επίπεδο κατά κεφαλή και ανά διανυκτέρευση, και αφορά:

- Το οικονομικό αποτέλεσμα όπως αυτό αντιπροσωπεύεται από την τουριστική δαπάνη στην περιοχή (ανά εθνικότητα και αν είναι εφικτό και ανά τύπο τουρίστα).
- Την άμεση απασχόληση που δημιουργεί η τουριστική ζήτηση στον ξενοδοχειακό τομέα, στα τουριστικά γραφεία, στις επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων, στη διασκέδαση, στα εστιατόρια και την έμμεση στις άλλες δραστηριότητες. Ποιοτικά χαρακτηριστικά της τουριστικής απασχόλησης κατά φύλο, ηλικία και εκπαιδευτικό επίπεδο είναι επίσης σημαντικά.

- Οι περιβαλλοντικές πιέσεις που προκαλούνται από τον τουρισμό είναι δύο ειδών: οι μόνιμες που προκαλούνται από τη δημιουργία τουριστικών υποδομών και ανωδομών που αλλάζουν τις χρήσεις γης και τις εποχικές που προέρχονται από τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων και αφορούν στην κατανάλωση νερού, ενέργειας, την παραγωγή στερεών και υγρών αποβλήτων. Ο τουρισμός συνδέεται γενικά με υψηλά επίπεδα κατανάλωσης ποσότητας πόσιμου νερού ~η συνολική κατανάλωση νερού εξαιτίας του είναι μια σημαντική πληροφορία, προκειμένου να ελεγχθεί κατά πόσο η τουριστική δραστηριότητα συμβάλλει στη συνολική κατανάλωση του νερού του προορισμού, σε σύγκριση με άλλες δραστηριότητες. Η κατανάλωση νερού εκφράζεται σε λίτρα ανά κεφαλή και ανά ημέρα, τουλάχιστον για τα ξενοδοχεία. Παρόμοια είναι τα δεδομένα που απαιτούνται για την κατανάλωση ενέργειας, για την παραγωγή στερεών και υγρών αποβλήτων.

Η εκτίμηση των επιπτώσεων του τουρισμού στην κατάσταση βιωσιμότητας της περιοχής αποτελεί το επόμενο βήμα. Το κρίσιμο ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι το πώς η τουριστική ανάπτυξη έχει επηρεάσει την οικονομική αποτελεσματικότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη και την περιβαλλοντική διατήρηση του προορισμού.

Όσον αφορά στην οικονομική αποτελεσματικότητα θεωρείται απαραίτητο να καταγραφεί πόσο ανταγωνιστική είναι η οικονομία του προορισμού και κατά πόσο ο τουρισμός την επηρεάζει, κάτι που μετράται από την εξέλιξη του ΑΕΠ και του ποσοστού που αντιστοιχεί στον τουρισμό. Ο δείκτης που θα χρησιμοποιηθεί είναι το κατά κεφαλή ΑΕΠ. Θα πρέπει ωστόσο να μετρηθούν η δυναμική της οικονομίας και πόσο εύθραυστη είναι, μεταβλητές που αναφέρονται στην ικανότητα της οικονομίας να έχει καλές επιδόσεις και μελλοντικά. Η δυναμική της οικονομίας μπορεί να εκτιμηθεί με διάφορους τρόπους, όπως είναι η βαρύτητα των ανταγωνιστικών - εξαγωγικών κλάδων της οικονομίας (πρωτογενής τομέας, ορυχεία, μεταποίηση, τουρισμός και νέες υπηρεσίες) ως προς το σύνολο του ΑΕΠ, η δυναμική κλάδων με υψηλή προστιθέμενη αξία, η βαρύτητα κλάδων που βρίσκονται σε κρίση και το ποσοστό εξάρτησης της οικονομίας από έναν ή δύο κλάδους. Η σημασία του

τουρισμού στο πλαίσιο των ανταγωνιστικών οικονομικών κλάδων είναι ένδειξη του δυναμισμού, της ευθραυστότητας και της εξάρτησης της οικονομίας του προορισμού.

Η κοινωνική δικαιοσύνη καταγράφει το πώς διαχέονται τα ωφέληματα που απορρέουν από την οικονομική ανάπτυξη στην τοπική κοινωνία. Η ευημερία των πολιτών του προορισμού αποτυπώνεται:

- με την εξέλιξη του πληθυσμού - ο συνολικός πληθυσμός είναι μια πολύ σημαντική μεταβλητή καθώς αντανακλά την ελκυστικότητα μιας περιοχής, καθώς και εκείνη του ενεργού πληθυσμού που δείχνει τον πληθυσμό που είναι μεταξύ 15 και 65 ετών και βρίσκεται στην αγορά εργασίας,
- με το επίπεδο του μέσου εισοδήματος – μια βασική μεταβλητή που δείχνει τον πλούτο των κατοίκων του προορισμού – σε περίπτωση που αυτή δεν είναι διαθέσιμη, το ποσοστό των ατόμων που ζουν κάτω από το επίπεδο της φτώχειας μπορεί να την αντικαταστήσει,
- με την απασχόληση, που αποτελεί βασική μεταβλητή για την κοινωνία. Προκειμένου να εκτιμηθεί πώς ο τουρισμός επηρεάζει την τοπική αγορά εργασίας θα πρέπει να αντλήσουμε πληροφορίες για την απασχόληση στον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα. Σημαντικές μεταβλητές θεωρούνται η απασχόληση κατά φύλο και μορφωτικό επίπεδο, οι οποίες δίνουν πληροφορίες αναφορικά με την προοπτική της τοπικής απασχόλησης στο μέλλον.

Η περιβαλλοντική διατήρηση αναφέρεται στην ικανότητα του περιβάλλοντος (φυσικό, δομημένο, πολιτιστικό) να διασφαλίσει τη (μελλοντική) προσφορά υψηλής ποιότητας περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών στην κοινωνία της περιοχής υποδοχής και να διατηρήσει τις λειτουργίες των οικοσυστημάτων, σε μια προσπάθεια να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής. Έτσι θα πρέπει να απαντηθεί αν και σε ποιο βαθμό η τουριστική δραστηριότητα έχει επηρεάσει την προσφορά των περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών:

- τη διαθέσιμη ποσότητα νερού και την ποιότητα του πόσιμου νερού. Το νερό είναι ένας ανανεώσιμος αλλά περιορισμένος πόρος. Τα αποθέματα γλυκού νερού ανανεώνονται μέσω του υδρολογικού κύκλου, ωστόσο η διαθέσιμη ποσότητα νερού είναι περιορισμένη και η κατανομή του στο χώρο και το χρόνο άνιση. Περαιτέρω περιορισμό στη διαθεσιμότητα του νερού

δημιουργεί και η ρύπανσή του από ανθρωπογενείς δραστηριότητες (αστικές, βιομηχανικές, γεωργικές).¹⁴ Η τουριστική βιομηχανία καταναλώνει μεγάλες ποσότητες πόσιμου νερού, ενώ η ανά διανυκτέρευση κατανάλωση ύδατος είναι αύξουσα συνάρτηση της ανά διανυκτέρευσης τουριστικής δαπάνης για τον τουρισμό υψηλής στάθμης και υπερβαίνει σε σημαντικό βαθμό την αντίστοιχη μέση κατανάλωση για τους μόνιμους κατοίκους (Αθανασίου, 2007). Συνεπώς, η διαθέσιμη ποσότητα νερού είναι ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να γνωρίζουμε και είναι υποχρεωτικός. Τα σχέδια εγκατάστασης μονάδων αφαλάτωσης, οι διακοπές νερού και η μεταφορά νερού από άλλες περιοχές, είναι εναλλακτικοί δείκτες που δηλώνουν την έλλειψη νερού. Πρέπει ακόμη να γνωρίζουμε την ποιότητα του πόσιμου νερού, αν δηλαδή το νερό της βρύσης είναι κατάλληλο για πόση, σύμφωνα με τις προδιαγραφές που προβλέπονται από την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία (98/83/Ε.Κ οδηγία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Τόσο η έκταση της χρήσης του εμφιαλωμένου νερού όσο και η υφαλμύριση του υδροφόρου ορίζοντα, αποτελούν ενδείξεις για την ύπαρξη προβλήματος. Εξίσου σημαντική για τους προορισμούς της Μεσογείου είναι και η ποιότητα των υδάτων κολύμβησης, αφού αρκετοί τουρίστες επισκέπτονται την περιοχή για κολύμπι. Η ποιότητα των υδάτων κολύμβησης αναγνωρίζεται από το πρόγραμμα «ΓΑΛΑΖΙΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ» (“BLUE FLAGS”), που αποτελεί πρωτοβουλία της διεθνούς οργάνωσης Fee (Foundation for Environmental Education).¹⁵

- Βιοποικιλότητα: ο αριθμός των απειλούμενων ειδών αντικατοπτρίζει τη βιοποικιλότητα της περιοχής. Επιπλέον η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει τη διασφάλιση της βιοποικιλότητας μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας στο έδαφος των κρατών μελών. Γι’ αυτό, με την οδηγία 92/43/ΕΟΚ δημιουργήθηκε ένα οικολογικό δίκτυο ειδικών ζωνών προστασίας, το “Natura 2000”. Το δίκτυο αυτό είναι το μεγαλύτερο οικολογικό δίκτυο παγκοσμίως και αποτελείται από «ειδικές ζώνες διατήρησης» που έχουν χαρακτηριστεί από τα κράτη μέλη με

---

14 <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=245>

15 <http://www.bathingwaterprofiles.gr/galazies-simaies>

την παραπάνω οδηγία.¹⁶ Η υποβάθμιση ενός οικοτόπου του δικτύου Natura είναι κάτι που πρέπει να αξιολογηθεί.

- Η ποιότητα του τοπίου δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί. Το τοπίο είναι διαφορετικό σε κάθε προορισμό, δεδομένου ότι σχετίζεται με το παραδοσιακό τοπίο κάθε περιοχής. Όταν πραγματοποιηθούν μεγάλες αλλαγές (υποδομές, κτήρια, εγκαταλελειμμένα τουριστικά καταλύματα ή άλλα κτήρια), το τοπίο αλλάζει με λιγότερο ή περισσότερο μη αναστρέψιμο τρόπο. Οι τοπικοί φορείς λήψης αποφάσεων θα πρέπει να αξιολογήσουν τις αλλαγές αυτές που επηρεάζουν την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος. Η ανάπτυξη και η συνολική αναβάθμιση του περιβάλλοντος υποδοχής σε τουριστικά κορεσμένες περιοχές ή σε περιοχές με φθίνουσα τουριστική ζήτηση ή με υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος μπορεί να επιτευχθεί εν μέρει με την απόσυρση - κατεδάφιση παλαιών τουριστικών καταλυμάτων (Ν. 4002/2011).
- Οι επιπτώσεις του τουρισμού στην ποιότητα του ατμοσφαιρικού αέρα είναι δύσκολο να αξιολογηθούν, αφού πρέπει να έχουμε πληροφορίες για τις συγκεντρώσεις λεπτών σωματιδίων, τροποσφαιρικού όζοντος και των εκπομπών σε οξείδια του αζώτου (NOx). Η μεταβλητή αυτή δεν είναι υποχρεωτική, ωστόσο ποιοτικές πληροφορίες είναι δυνατό να παρέχονται από εμπειρογνώμονες. Να αναφέρουμε επίσης ότι το «Eye on Earth» – μία συνεργασία ανάμεσα στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος και τη Microsoft – παρέχει γρήγορη, αμφίδρομη, σχεδόν σε πραγματικό χρόνο, πληροφόρηση για τα ύδατα κολύμβησης και την ποιότητα του αέρα σε ολόκληρη την Ευρώπη. Η εν λόγω υπηρεσία επιτρέπει στους χρήστες να εκφέρουν την γνώμη τους, να συμπληρώσουν και να επιβεβαιώσουν (ή ενδεχομένως να αντικρούσουν) την επίσημη πληροφόρηση.¹⁷
- Το αστικό περιβάλλον αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο για την ποιότητα ζωής των ανθρώπων (τουριστών και μόνιμων κατοίκων). Μερικές από τις μεταβλητές που οι ειδικοί χρησιμοποιούν για να εκτιμήσουν το βαθμό που ο τουρισμός έχει επιφέρει τροποποιήσεις στο αστικό περιβάλλον είναι η

¹⁶

http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/l28076_el.htm

¹⁷ <http://www.eea.europa.eu/el/articles/astiko-periballon>

ύπαρξη πρασίνου και χώρων ησυχίας στα κέντρα των πόλεων, η πυκνότητα του πληθυσμού σε σχέση με την έκταση της πόλης, η ποιότητα της δημόσιας συγκοινωνίας, η μεταφορά με ιδιωτικά μέσα μεταφοράς, η ποιότητα της ατμόσφαιρας, τα επίπεδα του θορύβου, πυκνή οδική κυκλοφορία και συμφόρηση, μέτρια ποιότητα δομημένου περιβάλλοντος και η έκταση των πεζόδρομων.

- Όσον αφορά στην ποιότητα του εδάφους, η διάβρωση των γαιών από το νερό αποτελεί διαρκές και βασικό πρόβλημα για τις εδαφικές λειτουργίες. Προκειμένου να αξιολογήσουμε την ποιότητα του εδάφους, θα χρησιμοποιήσουμε για τον υπολογισμό τους εξής συντελεστές βαρύτητας:

Πίνακας 4: Συντελεστές βαρύτητας

Χρήση του εδάφους	Βαρύτητα
Καλλιέργειες	1
Δάση	0,8
Χορτολιβαδικές εκτάσεις	0,5
Αστικές περιοχές	0,2
Βραχώδεις περιοχές	0

Πηγή: Σπιλάνης κ.α.

Στη συνέχεια πολλαπλασιάζουμε την επιφάνεια, που κάθε παραπάνω κατηγορία καλύπτει, με τον συντελεστή βαρύτητάς της και διαιρούμε το γινόμενο με την συνολική επιφάνεια του προορισμού. Ως ακραία μορφή υποβάθμισης του εδάφους, η ερημοποίηση έχει ως αποτέλεσμα τη σοβαρή βλάβη όλων των εδαφικών λειτουργιών. Η επιφάνεια του εδάφους που βρίσκεται σε διαδικασία ερημοποίησης, αποτελεί μία άλλη ένδειξη για την ποιότητα τους εδάφους στην περιοχή.

Τέλος, θα αναφερθούμε στα υφιστάμενα σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, μέτρα πολιτικής που έχουν επηρεάσει τις επιδόσεις και τις επιπτώσεις του τουρισμού στον προορισμό. Τα μέτρα πολιτικής μπορεί να είναι οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά.

- Μέτρα παροχής κινήτρων με τα οποία ενθαρρύνονται οι επενδύσεις (τοπικές και διεθνείς) και η βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής και αναβάθμιση του εξοπλισμού των υφιστάμενων, όπως σταθερό και ελκυστικό φορολογικό πλαίσιο, αναπτυξιακοί νόμοι, επιδοτήσεις, δάνεια με ευνοϊκούς όρους κ.ά.
- Μέτρα για νέες επενδύσεις που αφορούν στην επέκταση των υφιστάμενων υποδομών σε τομείς προτεραιότητας όπως η επεξεργασία των λυμάτων και η διάθεση των στερεών αποβλήτων.
- Μέτρα για την ενθάρρυνση των τουριστικών επιχειρήσεων να υιοθετήσουν δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω της οικοσήμανσης (Eco-label).
- Μέτρα για την προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού τουριστών προερχόμενων από νέες αγορές, υψηλής εισοδηματικής τάξης π.χ. άρση εμποδίων στην έκδοση βίζας, προκειμένου να αυξηθεί το ποσοστό πληρότητας και η τουριστική δαπάνη και να μειωθεί η εξάρτηση από τους tour-operators.
- Μέτρα βελτίωσης της ποιότητας των ανθρωπίνων πόρων με την ανάπτυξη της κατάρτισης και εκπαίδευσης.
- Μέτρα που ωθούν τις τουριστικές επιχειρήσεις να εξοικονομούν νερό και ενέργεια, βελτιώνοντας τις περιβαλλοντικές επιδόσεις τους.
- Λήψη νομικών μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος σε εθνικό και τοπικό επίπεδο (ο χρήστης και ο ρυπαίνων πληρώνει).

Τα μέτρα πολιτικής πρέπει να προσανατολίζονται στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων που διαπιστώθηκαν στον προορισμό όπως η χαμηλή τουριστική δαπάνη, η υψηλή κατανάλωση νερού, οι πιέσεις στις προστατευόμενες περιοχές που μπορεί να επηρεάζουν την κατάσταση βιωσιμότητας του προορισμού.

Αναγκαία κρίνεται η κατηγοριοποίηση των μέτρων πολιτικής: 1) οι πολιτικές αντιμετώπισης των προβλημάτων της τουριστικής ζήτησης και της τουριστικής προσφοράς, 2) οι πολιτικές που σχετίζονται με τα κοινωνικο-οικονομικά και περιβαλλοντικά αποτελέσματα και τις επιδόσεις της τουριστικής δραστηριότητας και 3) πολιτικές που σχετίζονται με την κοινωνικο-οικονομική και περιβαλλοντική κατάσταση βιωσιμότητας της περιοχής

Επειδή το περιβάλλον αποτελεί βασικό πόλο έλξης για τους τουρίστες που επισκέπτονται την περιοχή, επισημαίνουμε τις πολιτικές που μπορούν να βελτιώσουν την κατάσταση του περιβάλλοντος:

- Επενδύσεις που θα πρέπει να κατευθύνονται κυρίως στις περιβαλλοντικές υποδομές, περιβαλλοντικές υπηρεσίες και μεγάλης κλίμακας εγκαταστάσεις ανακύκλωσης, επαναχρησιμοποίησης και κομποστοποίησης για την αντιμετώπιση πιθανών περιβαλλοντικών επιπτώσεων που σχετίζονται με την αύξηση των επιπέδων των στερεών αποβλήτων που παράγονται από την τουριστική βιομηχανία.
- Στον τομέα της ενέργειας οι περιβαλλοντικές πολιτικές αντανακλώνται στην παραγωγή ενέργειας από τις ανανεώσιμες πηγές - αιολική, ηλιακή (θερμική ή φωτοβολταϊκή), υδροηλεκτρική, παλιρροιακή, γεωθερμική και ενέργεια από βιομάζα - που συνιστούν ουσιαστική εναλλακτική λύση στα ορυκτά καύσιμα. Είναι ένας δείκτης που θα συγκριθεί με τη συνολική ενέργεια που παράγεται στον προορισμό¹⁸.
- Έχουμε αναφερθεί ήδη στο σύμβολο ποιότητας «ΓΑΛΑΖΙΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ» που απονέμεται σε οργανωμένες παραλίες και μαρίνες και ο αριθμός τους δηλώνει την ποιότητα των νερών κολύμβησης στον προορισμό.
- Η απονομή οικολογικού σήματος ή Ecolabel αποβλέπει στην προαγωγή των τουριστικών επιχειρήσεων που έχουν περιορισμένες επιπτώσεις στο περιβάλλον αντί άλλων της ίδιας κατηγορίας¹⁹ (π.χ. οικολογικό σήμα της ΕΕ-Κανονισμός (ΕΚ) 66/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου).²⁰
- Ο αριθμός των προστατευόμενων μνημείων και των παραδοσιακών οικισμών στον προορισμό χρειάζεται να αναφερθεί επίσης, καθώς και η επιφάνεια των προστατευόμενων περιοχών σε km².

Η κατανάλωση των φυσικών πόρων και ιδίως του νερού, η παραγωγή αποβλήτων, οι χρήσεις γης και η διάβρωση των ακτών, η ποιότητα του θαλασσινού και πόσιμου νερού και η ερημοποίηση είναι υποχρεωτικές μεταβλητές, όπως υποχρεωτικές είναι και οι μεταβλητές των εσωτερικών πολιτικών.

Για τη συλλογή των δευτερογενών δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν, αναζητήθηκαν στοιχεία από τις παρακάτω υπηρεσίες και φορείς:

¹⁸ http://europa.eu/legislation_summaries/energy/renewable_energy/index_el.htm

¹⁹ http://europa.eu/legislation_summaries/other/128020_el.htm

²⁰ <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=521>

- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)
- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)
- Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (Ξ.Ε.Ε.)
- Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (Σ.Ε.Τ.Ε.)
- Εμπορικό Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Δωδεκανήσου (Ε.Β.Ε.Δ.)
- Δωδεκανησιακή Εταιρεία Ανάπτυξης και Προόδου (Δ.Ε.Τ.Α.Π. Α.Ε)
- Ένωση Ξενοδόχων Ρόδου (Ε.Ξ.Ρ.)
- ΠΡΟΤΟΥΡ (Οργανισμός Προώθησης Ροδιακού Τουρισμού)
- Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αιγαίου
- Δήμος Ρόδου
- Λιμεναρχείο Ρόδου
- Υ.Π.Α.
- Δ.Ε.Υ.Α. Ρόδου
- Τ.Ε.Ε. Δωδ/σου

Κεφάλαιο 3^ο Μελέτη Περίπτωσης (Case study): Ρόδος - κατάσταση βιωσιμότητας Ρόδου)

Η Ρόδος (με 115.290 κατοίκους το 2011), είναι το μεγαλύτερο νησί της Δωδεκανήσου και το τέταρτο στην Ελλάδα μετά την Κρήτη, την Εύβοια και τη Λέσβο και βρίσκεται στο νοτιοανατολικό τμήμα του Αιγαίου, απέναντι από τις μικρασιατικές ακτές, από τις οποίες απέχει 11 ναυτικά μίλια. Η έκτασή της είναι 1398 Km² και το σχήμα της είναι στενόμακρο με μέγιστο μήκος 77 χλμ. και μέγιστο πλάτος 37 χλμ. Το μήκος της ακτογραμμής της είναι 220 χλμ.

Έπειτα από μία περίοδο υποχώρησης των δεικτών της οικονομίας και πληθυσμιακής μείωσης τις δεκαετίες του 1950 και 1960, έχει υποστεί ραγδαίους ρυθμούς τουριστικής ανάπτυξης η οποία συνέβαλε στην τοπική οικονομία, αντιστρέφοντας τις τάσεις του παρελθόντος. Το καλό κλίμα, η εκτεταμένη «σεζόν», οι όμορφες παραλίες ιδιαίτερα κατάλληλες για κολύμβηση και οι πλούσιοι πολιτιστικοί πόροι αποτελούν σημαντικά τουριστικά θέλγητρα (Apostolopoulos, 2002), για περισσότερους από 1.700.000 τουρίστες το χρόνο (2011) που επισκέπτονται το νησί αυτό της

Δωδεκανήσου. Η ανάπτυξη του μαζικού τύπου τουρισμού εντοπίζεται κύρια στο ανατολικό και στο βορειοανατολικό τμήμα του νησιού.

Σύμφωνα με τη Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης –Πρόγραμμα Καλλικράτης το νησί αποτελεί ένα δήμο, το Δήμο Ρόδου που προήλθε από συνένωση δέκα δήμων, οι οποίοι καταργήθηκαν. Ο δήμος ανήκει στην περιφερειακή ενότητα Ρόδου της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου με έδρα την Ερμούπολη.

Η Ρόδος εξυπηρετείται από το διεθνές αεροδρόμιο «Διαγόρας» που βρίσκεται στο νησί και απέχει 16 χλμ. από τη Χώρα. Συνδέεται με ευρωπαϊκά αεροδρόμια, ενώ 110 εταιρείες ναυλωμένων πτήσεων charter και low cost εξυπηρετούν το αεροδρόμιο.

Η υποδομή της χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία και η ποιότητα είναι ικανοποιητική. Κατατάσσεται στους κυριότερους προορισμούς της Μεσογείου στον τουρισμό διακοπών και ο σκληρός ανταγωνισμός έχει οδηγήσει τα τελευταία χρόνια σε σημαντικές επενδύσεις με στόχο την αναβάθμιση υπηρεσιών σε τομείς όπως τα συνέδρια και ο θαλάσσιος τουρισμός. Η ανάπτυξη της ξεκινά τη δεκαετία του '50 και το γεγονός ότι αναπτύχθηκε πρώτα συνδέεται με την ποιότητα των πόρων που διέθετε και την προβολή που της έγινε στο εξωτερικό. Η έλλειψη προγραμματισμού στην περιοχή αυτή δημιούργησε προβλήματα πράγμα το οποίο εξηγεί γιατί αποτέλεσε επίσης πεδίο έρευνας και μελέτης. Η διαφημιστική της εικόνα είναι δυναμική και λειτουργεί ως συνώνυμο της συνολικής τουριστικής εικόνας της χώρας όπως επίσης της Μύκονου, της Κέρκυρας, της Σαντορίνης και της Κρήτης (Τσάρτας, 2010).

3.1 Ο Τουρισμός ως Κινητήρια δύναμη

Προκειμένου να γίνει καταγραφή των χαρακτηριστικών της κατάστασης του τουρισμού στη Ρόδο, στη συνέχεια αναλύονται δεδομένα σχετικά με την τουριστική προσφορά και την τουριστική ζήτηση.

3.1.1 Τα καταλύματα

Η εξέλιξη των κλινών των καταλυμάτων και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους (κατηγορία, τύπος καταλύματος, το ποσοστό των παραθεριστικών κατοικιών) είναι σημαντικά για την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος, ωστόσο μπορεί να χαρακτηρίσει και τον προορισμό (Spilanis, Vayanni, 2011).

Στον πίνακα που ακολουθεί αναλύεται ο αριθμός των ξενοδοχειακών μονάδων της Δωδεκανήσου και Ρόδου και η αντίστοιχη δυναμικότητά τους ανά κατηγορία για το έτος 2011.

Πίνακας 5: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Δωδεκανήσου και Ρόδου 2011						
Κατηγορία	5*****	4****	3***	2**	1*	Γενικό άθροισμα
Μονάδες Δωδ/σου	52	167	248	498	76	1.041
Μονάδες Ρόδου	33	106	129	173	54	495
Δωμάτια Δωδ/σου	11.798	28.989	13.717	16.500	1.348	72.352
Δωμάτια Ρόδου	8.419	19.232	8.479	7.119	1.033	44.282
Κλίνες Δωδ/σου	24.289	56.257	26.393	30.914	2.603	140.456
Κλίνες Ρόδου	17.071	36.916	16.263	13.403	1.993	85.646

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2011.

Το σύνολο των ξενοδοχειακών κλινών στο νησί το έτος 2011 είναι **85.646**, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 60,98% των ξενοδοχειακών κλινών της Δωδεκανήσου. Οι κλίνες στα 5* και στα 4* ξενοδοχεία της Ρόδου ανέρχονται σε **53.987** συνολικά και αντιστοιχούν στο 67,03% των κλινών αντίστοιχων κατηγοριών της Δωδεκανήσου και

στο 63,04% των ξενοδοχειακών κλινών του νησιού. Η Ρόδος διαθέτει σε ξενοδοχεία 3 αστέρων και κάτω **31.659** κλίνες.

Η εξέλιξη των ξενοδοχειακών κλινών στο νησί, έχει ως εξής:²¹

Πίνακας 6: Εξέλιξη ξενοδοχειακών κλινών στη Ρόδο				
1991	1998	2000	2002	2009
52.686	67.326	68.815	72.091	78.926

Κατά το χρονικό διάστημα 1991-2011 οι ξενοδοχειακές κλίνες που διαθέτει το νησί αυξήθηκαν κατά **32.960** κλίνες. Οι μονάδες εντοπίζονται στην πόλη της Ρόδου, την Ιαλυσό (Ιξιά), το Φαληράκι, το Κιοτάρι, Κοσκινού, και Αφάντου.

Η Ρόδος δεν διακρίνεται μόνο για τον υψηλό βαθμό συγκέντρωσης ξενοδοχειακών μονάδων γενικά, αλλά και για τον ακόμη υψηλότερο βαθμό συγκέντρωσης ξενοδοχείων 5* και 4*. Σύμφωνα με το ΙΤΕΠ (2008), το νησί κατείχε το 2007 την πρωτιά με μερίδιο 61% των κλινών των δύο υψηλότερων κατηγοριών. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι κλίνες στα ξενοδοχεία 5* το έτος 2012 αυξήθηκαν 85% σε σχέση με τις αντίστοιχες κλίνες του 2005, όπως φαίνεται στον πίνακα 7 που παρουσιάζει την εξέλιξη των ξενοδοχειακών κλινών 5* και 4* στο νησί.

---

²¹ <http://www.dimokratiki.gr/article.asp?articleID=4797&catID=18&pubID=1>

Πίνακας7: Εξέλιξη κλινών 5* & 4* Ρόδου 2005-2012								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Κλίνες Ρόδου	70.646	71.526	73.436	73.158	76.442	82.194	85.646	84.952
Μονάδες 5*	12	13	14	18	23	31	33	33
Κλίνες 5*****	8.952	9.092	9.782	10.619	12.743	15.245	17.071	16.533
Μονάδες 4*	104	104	107	107	107	105	106	104
Κλίνες 4****	33.003	33.530	35.117	34.470	34.774	36.171	36.916	36.903

Πηγή: ΞΕΕ

Οι αναπτυξιακοί νόμοι 2601/1998 και 3299/2004, που σχετίζονται με την πολιτική κινήτρων, η οποία εστιάστηκε στην ποιοτική αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών του ελληνικού τουρισμού, είχαν ως αποτέλεσμα την κινητοποίηση αυξημένου αριθμού επενδύσεων εκσυγχρονισμού ξενοδοχείων στη Ρόδο, κυρίως υψηλών τάξεων με αποτέλεσμα την ανακαίνιση μεγάλου αριθμού κλινών, οι οποίες ήταν κυρίως Α΄ τάξης. Η εφαρμογή του τελευταίου αναπτυξιακού νόμου είχε ως αποτέλεσμα επενδύσεις ίδρυσης ξενοδοχειακών μονάδων πολυτελείας που χωροθετούνται σε τουριστικά ανεπτυγμένους προορισμούς του νησιωτικού χώρου, όπως είναι η Ρόδος. Έντονη είναι δε η αίσθηση ότι η συγκέντρωση των νέων κλινών πολυτελείας πρόκειται να οξύνει το πρόβλημα υπερπροσφοράς, καθώς η τουριστική περίοδος συρρικνώνεται 22.

Εκτός από το συνολικό αριθμό των ξενοδοχειακών κλινών και προκειμένου να δοθεί όσο πιο αναλυτικά είναι δυνατόν η σημαντική μεταβλητή του αριθμού των κλινών των καταλυμάτων στην περιοχή, στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι κλίνες στα ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα της Ρόδου καθώς και η αποτύπωσή τους ανά κλειδιά:

22 <http://traveldailynews.gr/columns/article/1913>

Πίνακας 8: Κλίνες ενοικιαζομένων δωματίων & διαμερισμάτων νήσου Ρόδου 2012					
	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΣΕ ΚΛΕΙΔΙΑ				
	0	1	2	3	4
ΚΛΙΝΕΣ	2389	3212	4834	3498	296
			ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ		14.229
			ΚΛΙΝΩΝ		

Πηγή: Ομοσπονδία Ενοικιαζομένων Δωματίων & Διαμερισμάτων Δωδ/σου

Συνολικά η Ρόδος διαθέτει περίπου **99.900** κλίνες αθροίζοντας τα στοιχεία του 2011 για τον αριθμό των ξενοδοχειακών κλινών και του 2012 για τον αριθμό των κλινών στα ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα. Βάσει των παραπάνω στοιχείων, ο δείκτης πίεσης κλίνες/πληθυσμός είναι 0,87 κλίνες ανά κάτοικο και ο δείκτης πίεσης κλίνες/επιφάνεια είναι 71,46 κλίνες ανά km². Ο δείκτης ξενοδ.κλίνες/επιφάνεια το 1991 ήταν 37,69 ανά km², σχεδόν στο ήμισυ.

Σύμφωνα με την Ομοσπονδία των Ενοικιαζομένων Δωματίων και Διαμερισμάτων Δωδ/σου οι κλίνες των μη κύριων τουριστικών καταλυμάτων της Δωδεκανήσου ανέρχονται στις 31.000 σε σύνολο 2.000 περίπου επιχειρήσεων. Έτσι για το νομό Δωδεκανήσου, το 2011 ο δείκτης πίεσης κλίνες/πληθυσμός (171.456 κλίνες/190.770 κάτοικοι-απογραφή 2011) είναι 0,90 κλίνες ανά κάτοικο και ο δείκτης πίεσης κλίνες/επιφάνεια είναι 63,17 κλίνες ανά km².

Ο πρώτος δείκτης (κλίνες/πληθυσμός) παρέχει ενδείξεις για την πρόσθετη κατανάλωση πόρων από τον τουρισμό ενώ ο δείκτης κλίνες/επιφάνεια αποτελεί ένα συνολικό δείκτη περιβαλλοντικής πίεσης, αφού αναφέρεται στην τουριστική πυκνότητα.

Στο νησί σύμφωνα με τα στοιχεία του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου της Ελλάδος, δεν υπάρχουν camping.

Στη Ρόδο παρατηρείται σημαντική αύξηση των παραθεριστικών κατοικιών κυρίως αλλοδαπών και δημιουργία οικισμών παραθεριστικών κατοικιών. Το ενδιαφέρον

αγοραστών από το εξωτερικό κυρίως από τη Γερμανία, την Αυστρία, την Ελβετία, την Ιταλία και το Βέλγιο, για ακίνητα «residential», δηλαδή για κατοικίες στη Ρόδο παρουσιάζει εντυπωσιακή άνθηση. Η αύξηση της ζήτησης οφείλεται στο γεγονός ότι η Ρόδος προτιμάται από τους δυνητικούς αγοραστές λόγω της ποιότητας ζωής που παρέχεται στο νησί, των συγκοινωνιακών συνδέσεων και διευκολύνσεων καθώς και στο γεγονός ότι η παρούσα συγκυρία, θεωρείται μία πολύ καλή περίοδος για να επενδύσει κάποιος σε ακίνητο στη Ρόδο, αφού οι ειδικοί του real estate θεωρούν ότι οι τιμές έχουν φθάσει στο χαμηλότερο σημείο τους 23.

Το σύνολο των κανονικών κατοικιών του νησιού βάσει της απογραφής του έτους 2001 (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) ήταν 52.891 κατοικίες και το σύνολο των εξοχικών ή δευτερευουσών κατοικιών ήταν 5.471 κατοικίες.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 9, ο αριθμός των νέων κατοικιών (νέες οικοδομές και προσθήκες) στο νησί αυξήθηκε κατά 11.743 κατοικίες την τελευταία δεκαετία.

Πίνακας 9: Αριθμός κατοικιών (νέες οικοδομές και προσθήκες) στη Ρόδο (2002-2011)

Αριθμός κατοικιών (νέες οικοδομές και προσθήκες) στη Ρόδο 2002-2011											
Έτος	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Συν.
Αριθ. κατοικιών	1544	1506	1175	1839	1525	1462	1107	742	566	277	11.743

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (επεξεργασία)

3.1.2 Τουριστική υποδομή και θέλγητρα

Η Ρόδος, επί σαράντα χρόνια έχει ζήτηση στις διεθνείς αγορές και σύμφωνα με τον Τσάρτα (2010), μια προσέγγιση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της μας οδηγεί στις εξής επισημάνσεις:

- Διαθέτει από τις πιο οργανωμένες και σύνθετες τουριστικές υποδομές στη χώρα

23 <http://www.rodiki.gr/article.php?id=203860&catid=1&subcatid=5>

- Πρόκειται για νησί το οποίο διαθέτει μερικές από τις ωραιότερες και μεγαλύτερες παραλίες της χώρας
- Υπάρχουν σημαντικοί αρχαιολογικοί πόροι και μεγάλης σημασίας πολιτιστικοί πόροι
- Το κλίμα και το φυσικό περιβάλλον του νησιού είναι ιδανικό για καλοκαιρινές διακοπές
- Αποτελεί έναν από τους κυριότερους προορισμούς των tour operators από τη δεκαετία του '70 και έπειτα
- Ανταποκρίνεται στα πρότυπα ενός οργανωμένου μαζικού τουρισμού των 4 «s» (sun, see, sand, sex) τα οποία θεωρήθηκε ότι εκπροσωπεί η Ελλάδα μετά τη δεκαετία του '70
- Έχει αυτοδύναμη διαφημιστική εικόνα και όνομα (brand name) στην Ευρώπη

3.1.2.1 Τουριστική υποδομή

Με τον όρο τουριστική υποδομή νοούνται οι εγκαταστάσεις που κατασκευάστηκαν για να εμπλουτίσουν το τουριστικό προϊόν. Η Ρόδος διαθέτει πληθώρα τουριστικών υποδομών: γκολφ, μαρίνα, καζίνο, water park, home port, spa, αίθουσες συνεδρίων κ.ά.

Το γκολφ Αφάντου, βρίσκεται 20 χιλιόμετρα από την πόλη της Ρόδου, έχει επιφάνεια 450.000 τ.μ. και λειτουργεί 12 μήνες το χρόνο. Για την αξιοποίηση του ακινήτου βρίσκεται σε εξέλιξη διεθνής διαγωνιστική διαδικασία.²⁴

Στο Ξενοδοχείο των Ρόδων, στο κέντρο της πόλης, λειτουργεί όλο το χρόνο Καζίνο, το οποίο εκτείνεται σε 1.700 τ.μ.

Η υπάρχουσα μαρίνα Μανδρακίου στο λιμάνι της Ρόδου, έχει δυνατότητα για ελλιμενισμό 150 σκαφών και προσφέρει αρκετές υπηρεσίες. Το δικαίωμα παραχώρησης σε τρίτους - μέσω συμβάσεων παραχώρησης - κάθε δικαιώματος χρήσης, διοίκησης, διαχείρισης και εκμετάλλευσης της μαρίνας Μαντρακίου

---

²⁴ <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=451507>,

μεταφέρθηκε πρόσφατα στο Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ).²⁵

Εκτός της υφιστάμενης, μία πλήρης λειτουργική και σύγχρονη μεγαλύτερη μαρίνα με όλες τις χερσαίες και λιμενικές εγκαταστάσεις που απαιτούνται²⁶ κατασκευάζεται στην περιοχή Καναμάτ, αναβαθμίζοντας έτσι τις υποδομές του θαλάσσιου τουρισμού στο νησί, προσελκύνοντας επισκέπτες.

Οι μεγαλύτερες εταιρείες διοργάνωσης κρουαζιέρας στον κόσμο συμπεριλαμβάνουν σταθερά τη Ρόδο ανάμεσα στους αγαπημένους σταθμούς των δρομολογίων των κρουαζιερόπλοιών τους. Η άρτια υποδομή του, η εγγύτητα σε γνωστά ελληνικά νησιά και η θέση του στη Μεσόγειο καθιστούν το λιμένα της Ρόδου αφετηρία οποιασδήποτε κρουαζιέρας. Εξάλλου, ο αριθμός των διαθέσιμων πτήσεων charter – ο μεγαλύτερος από κάθε άλλο αεροδρόμιο της ευρύτερης περιοχής – από και προς τα μεγαλύτερα Ευρωπαϊκά αεροδρόμια, καθιστούν τον αερολιμένα της Ρόδου κόμβο επαναπατρισμού των επιβατών.²⁷

Το τουριστικό λιμάνι της Ρόδου λειτουργεί ήδη ως cruise port. Έχει διαμορφωθεί σε αυτό αίθουσα home port, η οποία έχει μετατραπεί σε χώρο επιβίβασης και αποβίβασης τουριστών για τα κρουαζιερόπλοια.²⁸

Στο Φαληράκι βρίσκεται το water park της Ρόδου, που είναι το μεγαλύτερο πάρκο υδάτινης αναψυχής στην Ευρώπη και λειτουργεί τους μήνες Μάιο – Οκτώβριο.²⁹

Η Ρόδος δεν διαθέτει αυτόνομο συνεδριακό κέντρο, ένα όμως από τα μεγαλύτερα συνεδριακά κέντρα της Μεσογείου είναι ενσωματωμένο στο ξενοδοχείο RODOS

---

²⁵ <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22770&subid=2&pubid=63698457>

²⁶

<http://www.ypai.gr/site/home/Basic+Menu/Initiatives+of+Growth/Tourism/Marina+Rodou.cs p;jsessionid=c0a81e0a30d94a03ae2f8217461b9edae295a1ff1643.e38Pch0Kbh4Nc40MbxAKbx8Oa390n6jAmljGr5XDqQLvpAe>

²⁷ <http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Cruise-Visitors-.asp>

²⁸ <http://www.rodiki.gr/article.php?id=178352&catid=1&subcatid=8>

²⁹ <http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Sports-&-Activities/Water-Park.asp>

PALACE, το οποίο έχει συνολική χωρητικότητα 4.800 συνέδρων και έχουν πραγματοποιηθεί σε αυτό περισσότερα από 2.500 συνέδρια.³⁰

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΞΕΕ, στο νησί 22 ξενοδοχεία 5 αστέρων και 4 αστέρων έχουν συνεδριακές υποδομές ενώ στα περισσότερα ξενοδοχεία 5* της Ρόδου παρέχονται υπηρεσίες spa.

Το νησί αποτελεί επίσης προορισμό για τους λάτρεις των θαλάσσιων σπορ. Οι τουρίστες έχουν τη δυνατότητα να κάνουν ιστιοσανίδα, αετοσανίδα, jet-ski και δραστηριότητες με “μηχανοκίνητα” θαλάσσια μέσα αναψυχής. Ακόμη υπάρχουν τρία κέντρα εκπαίδευσης καταδύσεων ενώ στις εγκαταστάσεις του Ναυτικού Ομίλου Ρόδου στεγάζονται τα αθλήματα της ιστιοπλοΐας και ιστιοσανίδας.

Η ελκυστικότητα ενός τουριστικού προορισμού εξαρτάται από τα θέλγητρα που διαθέτει, τους φυσικούς πόρους (παραλίες, κλίμα, βουνά, λίμνες, φυσικά τοπία), τους πολιτιστικούς πόρους (ιστορικά μνημεία, μουσεία, κάστρα, οικισμούς) και τις εκδηλώσεις (φεστιβάλ, τοπικές γιορτές).

3.1.2.2 Φυσικοί πόροι

- **Κλίμα**

Ο συνδυασμός ενός ήπιου θερμού και ξηρού κλίματος στους τουριστικούς νησιωτικούς νομούς αποτελεί αναμφίβολα ένα θετικό στοιχείο για την προσέλκυση ιδιαίτερα των τουριστών του καλοκαιριού και όχι μόνο. Επιπλέον ο χειμώνας είναι συνήθως ήπιος με σχετικά λίγες βροχοπτώσεις και οι κλιματολογικές συνθήκες είναι ικανοποιητικές για μια περίοδο που πλησιάζει τους οκτώ ή εννέα μήνες. Ο μέσος ετήσιος αριθμός ημερών ηλιοφάνειας είναι πολύ υψηλός και συνδυάζεται με ήπιο και εύκρατο κλίμα.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται, σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας (EMY) η ελάχιστη, μέση και μέγιστη μηνιαία

---

³⁰ <http://www.hapco.gr/memberDetail.aspx?id=43>

θερμοκρασία της Ρόδου, καθώς και η μέση μηνιαία βροχόπτωση και οι συνολικές μέρες βροχής στο νησί.³¹

Πίνακας 10: Ελάχιστη, μέση και μέγιστη μηνιαία θερμοκρασία Ρόδου

Ελάχιστη, μέση και μέγιστη μηνιαία θερμοκρασία Ρόδου												
	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΪ	ΙΟΥΝ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
Ελάχιστη	8.8	8.8	10.1	12.5	15.8	19.9	22.3	22.7	20.5	16.9	13.2	10.4
Μέση	11.9	12.1	13.6	16.6	20.5	24.7	26.9	27.1	24.6	20.8	16.5	13.4
Μέγιστη	15.1	15.2	16.8	20.0	24.2	28.4	30.5	30.7	28.2	24.5	20.1	16.6

Πηγή: EMY

Πίνακας 11: Μέση μηνιαία βροχόπτωση και συνολικές μέρες βροχής Ρόδου

Μέση μηνιαία βροχόπτωση και συνολικές μέρες βροχής Ρόδου												
	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥΝ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
Μέση μην. βροχόπτωση	99.9	99.9	75.6	27.8	18.6	2.3	0.4	0.2	5.8	65.5	94.1	99.9
Συνολ. μέρες βροχής	15.5	12.7	10.7	7.6	4.6	1.2	0.2	0.1	1.5	6.7	9.5	15.4

Πηγή: EMY

Όπως προκύπτει από τους παραπάνω πίνακες, οι κλιματολογικές συνθήκες στο νησί είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές, με ένα κλίμα που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αρκετά θερμό και αυτός είναι ένας από τους βασικούς λόγους ανάπτυξης του τουρισμού παραλίας στο νησί της Ρόδου.

- **Παραλίες**

Η Ρόδος είναι νησί το οποίο διαθέτει μερικές από τις μεγαλύτερες παραλίες της χώρας και το 2012 βραβεύτηκε με 30 «Γαλάζιες Σημαίες», διεθνές σύμβολο περιβαλλοντικής ποιότητας.

Οι πιο δημοφιλείς παραλίες είναι συγκεντρωμένες στις ανατολικές ακτές του νησιού οι περισσότερες από τις οποίες είναι οργανωμένες με γνωστότερες τις Καλλιθέα,

³¹

http://www.hnms.gr/hnms/greek/climatology/climatology_region_diagrams_html?dr_city=Rodos

Φαληράκι, Αφάντου, Κάλαθο, Λίνδο, Κιοτάρι και Γεννάδι. Ιδανική παραλία για τους windsurfers είναι το Πρασονήσι, που βρίσκεται στο νοτιότερο τμήμα του νησιού.

- **Περιοχές φυσικού κάλλους**

Η κοιλάδα με τις Πεταλούδες απέχει 25 χλμ. βορειοανατολικά από την πόλη και είναι ένας σπάνιος βιότοπος αναπαραγωγής της πεταλούδας *Panaxia Quadripunctaria*, που κάνει την εμφάνισή της σε αυτό το μοναδικό φυσικό πάρκο από τα μέσα Ιουνίου έως τα τέλη Σεπτεμβρίου. ³²

Στο όρος του Προφήτη Ηλία βρίσκονται τα ξενοδοχεία «Ελαφος» και «Ελαφίνα» με αρχιτεκτονική δυτικού Τυρόλου τύπου σαλέ που δημιουργήθηκαν από τους Ιταλούς τη δεκαετία του 1930.

Το Φράγμα της Απολλακιάς με την τεχνητή λίμνη αποτελεί ένα μοναδικό υδροβιότοπο στο νησί, με ιδιαίτερη πανίδα και χλωρίδα, προστατευόμενη περιοχή ενταγμένη στο δίκτυο Natura 2000.

Στο νοτιότερο άκρο της Ρόδου, βρίσκεται η μικρή χερσόνησος του Πρασονησιού, συνδεδεμένη με το κυρίως νησί με ένα περίπου τρίγωνο ισθμό πολύ επίπεδης και συμπαγούς άμμου. Η αμμώδης αυτή λωρίδα μήκους 400-500 μέτρων και πλάτους μόνο 50 μέτρων ενώνει τη στεριά με τον απέναντι βράχο δημιουργώντας εκατέρωθεν δύο ξεχωριστές παραλίες. Η δεξιά πλευρά διακρίνεται για τα τεράστια κύματα, ιδανική για τους surfers και η αριστερή για τα γαλήνια νερά.³³

- **Περιοχές Natura**

Με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου που αποκαλείται οδηγία «φυσικών οικοτόπων», που σκοπό έχει να συμβάλλει στη διατήρηση της βιολογικής ποικιλότητας στα κράτη μέλη, ορίζοντας ένα κοινό πλαίσιο για τη διατήρηση των οικοτόπων, των φυτών και ζώων κοινοτικού ενδιαφέροντος, συνίσταται το δίκτυο “Natura 2000”, που είναι το μεγαλύτερο οικολογικό δίκτυο παγκοσμίως και αποτελείται από «ειδικές ζώνες διατήρησης» που χαρακτηρίζονται από τα κράτη

---

³² http://trans.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_taxgreece_1_13/07/2010_346493

³³ http://www.ecorodos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=61:2008-10-16-11-08-54&catid=35:2008-08-12-17-22-36&Item

μέλη δυνάμει της οδηγίας. Με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 10/1/2011, στον κατάλογο τόπων κοινοτικής σημασίας για τη μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή επιλέχθηκαν οι εξής περιοχές της νήσου Ρόδου: Ακραμύτης, Αρμενιστής, Αττάβυρος, Ρέματα Γαδουρά και Κόνταρη και θαλάσσια ζώνη (Καράβολα-όρμος Γλυφάδα) έκτασης 27.696,216 ha καθώς και Προφήτης Ηλίας-Επτά Πηγές- Πεταλούδες-Ρέματα Χα και Καμάρες έκτασης 11.414,258 ha (Χάρτης 1 στο Παράρτημα Β').³⁴

Τα όρη Αττάβυρος, Ακραμύτης και το ακρωτήριο Αρμενιστής είναι βιότοποι Corine, σημαντικές περιοχές για τη σπάνια χλωρίδα, οι οποίες περιλαμβάνουν πολλά τοπικά ενδημικά ή ενδημικά του Αιγαίου, καθώς και εναπομείναντα σπάνια είδη της Ανατολής ενώ το όρος Προφήτης Ηλίας είναι η μόνη τοποθεσία με υγρόφιλα δάση στην Ευρώπη.

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση φωτιών 2008 του European Forest Fire Information System (EFFIS), μεγάλη πυρκαγιά σημειώθηκε στο νησί το καλοκαίρι του 2008 και η έκταση που κάηκε υπερέβη τα 10.000 εκτάρια (ha)³⁵. Η πυρκαγιά εισήλθε στο βορειοδυτικό τμήμα της περιοχής NATURA (Όρη Αττάβυρος και Ακραμύτης, Ακρωτήριο Αρμενιστής και παράκτια ζώνη Απολακκιάς) καίγοντας το 10,5% της συνολικής έκτασής της (WWF, 2008).

- **Χλωρίδα - πανίδα - ορνιθοπανίδα**

Στη Ρόδο, συνολικά, έχουν καταγραφεί 1351 φυτά εκ των οποίων 8 είναι τοπικά ενδημικά, 13 είναι ενδημικά του Αιγαίου και της Ρόδου, ενώ 64 είναι ενδημικά της Τουρκίας και της Ρόδου. Λόγω του θερμο-μεσογειακού κλίματος οι βιότοποι που απαντώνται σε όλο το νησί είναι κυρίως αυτοί της ευμεσογειακής ζώνης βλάστησης με αείφυλλους θάμνους (με χαρακτηριστικότερα είδη το σχίνο, την κουμαριά και το πουρνάρι).

Τα χαρακτηριστικά ζώα που μπορούμε να βρούμε στα υδάτινα συστήματα του νησιού είναι το ενδημικό ψάρι γκιζάνι, το γαστερόποδο, το καβούρι, η γαρίδα. Το γκιζάνι είναι ένα από τα πλέον απειλούμενα με εξαφάνιση είδη ψαριών των γλυκών νερών

---

³⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32011D0085:EL:NOT>

³⁵ <http://forest.jrc.ec.europa.eu/effis/reports/annual-fire-reports/>

στην Ευρώπη και προστατεύεται από πολλούς κανονισμούς και νόμους. Το πλατόνι (ελάφι) *Dama dama*, είναι το πιο γνωστό και αντιπροσωπευτικό είδος από τα χερσαία θηλαστικά της Ρόδου ενώ περισσότερα από πενήντα είδη πουλιών φωλιάζουν στο νησί και άλλα διακόσια είδη επισκέπτονται το νησί κατά τη μετανάστευση³⁶.

- **Περιπατητικές διαδρομές- δραστηριότητες**

Στη Ρόδο ο επισκέπτης μπορεί να κάνει είτε οργανωμένες περιπατητικές διαδρομές σε αρχαιολογικούς χώρους (αρχαιολογικός χώρος μεσαιωνικής τάφρου, περίγυρος των τειχών Παλιάς Πόλης) είτε να περπατήσει στα χαραγμένα ή μη μονοπάτια του νησιού κοντά στη φύση (παραθαλάσσιο μονοπάτι Ρόδος-Κρητικά, κοιλάδα των Πεταλούδων, ανάβαση στον Αττάβυρο). Η Ρόδος προσφέρει επίσης πολλές οργανωμένες δραστηριότητες όπως *trekking*, ορεινή ποδηλασία, καταδύσεις, ιπασία στο δάσος αλλά και στην ακροθαλασσιά κ.α.³⁷

- **Τοπικά προϊόντα**

Το τοπικό προϊόν, με την έννοια ότι παράγεται τοπικά από τοπικές πρώτες ύλες, είναι το κρασί της Ρόδου. Ο ροδίτικος αμπελώνας έχει συνδέσει το όνομά του με τα αφρώδη κρασιά. Για τα ελληνικά δεδομένα, η έκταση που καταλαμβάνει είναι σχετικά μεγάλη (περίπου 15.000 στρέμματα).

3.1.2.3 Πολιτιστικοί πόροι

Η Ρόδος έχει μακραίωνη ιστορία 2400 χρόνων. Στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων η Ρόδος γνώρισε πολλούς πολιτισμούς που άφησαν τα αχνάρια τους στο νησί, από τους Αρχαίους Έλληνες, τους Ρωμαίους, τους Βυζαντινούς, τους Ιπότες του τάγματος του Αγίου Ιωάννη, τους Οθωμανούς και τους Ιταλούς.

- **Μνημεία**

Σημαντικό αξιοθέατο της Ρόδου είναι η Μεσαιωνική Πόλη, που έχει ανακηρυχθεί από την UNESCO μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, σε αναγνώριση

---

³⁶ http://www.ecorodos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=92:2009-03-28-00-25-33&catid=37:2008-08-03-11-20-24&Item

³⁷ <http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Island-Attractions/Natural-Attractions-.asp>

της μοναδικότητας και του διαπολιτισμικού αρχιτεκτονικού πλούτου της και την οποία επισκέπτονται κάθε χρόνο χιλιάδες επισκέπτες, Έλληνες και ξένοι. Στο δυτικό άκρο του βρίσκεται το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου, γνωστό ως Καστέλλο. Η πλακόστρωτη Οδός των Ιπποτών, είναι ένας από τους καλύτερα συντηρημένους μεσαιωνικούς δρόμους σήμερα, στον οποίο βρίσκονται τα καταλύματα των διαφόρων εθνικοτήτων που συμμετείχαν στο τάγμα των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννη.

Αξιόλογα μνημεία είναι η εκκλησία της Παναγίας του Κάστρου, η εκκλησία της Παναγίας του Μπούργκου, επίσης το κτίριο της Καστελανίας, που σήμερα στεγάζει τη Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Έξω από τα τείχη της Παλιάς Πόλης εκτείνεται η νέα πόλη, στην οποία δεσπόζουν εντυπωσιακά κτήρια που κτίστηκαν κατά την περίοδο της ιταλικής κατοχής, όπως το Ταχυδρομείο, το Διοικητήριο (παραπέμπει στο Παλάτι των Δόγηδων στη Βενετία), το Δημαρχείο, το Εθνικό Θέατρο και η Εκκλησία του Ευαγγελισμού.

Βόρεια του νησιού, στην περιοχή της Καλλιθέας βρίσκονται οι λουτρικές εγκαταστάσεις της Καλλιθέας, με τη Ροτόντα, το θολωτό κτήριο των θερμοπηγών, γνωστών από την αρχαιότητα για τις θεραπευτικές ιδιότητες του «κόκκινου νερού» που ανάβλυζε από εδώ.

Στην περιοχή της Ιαλυσού βρίσκεται το μοναστήρι της Παναγίας Φιλερήμου με τη μεγάλη λιθόστρωτη αυλή και την πέτρινη εκκλησία γοθτικού ρυθμού (15ου αι.). Στο νοτιοδυτικό τμήμα του Φιλερήμου βρίσκεται τοποθετημένος ένας επιβλητικός Σταυρός.

Το Ξενοδοχείο των Ρόδων κτίστηκε επί Ιταλοκρατίας, έχει αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον καθώς αποτελεί ένα συνδυασμό βυζαντινών, αραβικών, οθωμανικών και ενετικών γραμμών.

Στη νοτιοανατολική πλευρά του νησιού της Ρόδου βρίσκεται η Λίνδος, διατηρητέος παραδοσιακός οικισμός, με τα κατάλευκα σπίτια, τα αρχοντικά των καπεταναίων, τις βυζαντινές εκκλησίες και τα λιθόστρωτα δρομάκια.

Το χωριό Κοσκινού, είναι επίσης διατηρητέος παραδοσιακός οικισμός με πολύχρωμα ροδίτικα σπίτια διακοσμημένα με κεραμικά πιάτα και υφαντά.³⁸

Διατηρητέοι παραδοσιακοί οικισμοί είναι επίσης οι εξής: Αρνίθα, Ασκληπειό, Προφήτης Ηλίας, Κατταβιά, Κιοτάρι, Μεσαναγρός, Μονόλιθος, Προφύλια, Σιάνα και Ψίνθος.³⁹

Το χαρακτηρισμένο παραδοσιακό κέντρο της Ρόδου βρίσκεται στο βορειότερο άκρο του Δήμου Ρόδου. Σε αυτό περιλαμβάνεται και ο παραδοσιακός πυρήνας του Νιοχωριού. Παραδοσιακοί οικισμοί της πόλης Ρόδου είναι και τα Μαράσια.

- **Μουσεία**

Στην Παλιά Πόλη της Ρόδου δεσπόζει το Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου (14ου αι.), το «Καστέλλο», ένα από τα πρώτα κτήρια που κατασκεύασαν οι ιππότες. Το παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου λειτουργεί ως Βυζαντινό Μουσείο.⁴⁰

Το Αρχαιολογικό Μουσείο στεγάζεται στο μεσαιωνικό κτίριο του Νοσοκομείου των Ιπποτών, στην Παλιά Πόλη. Στο μνημειώδες αυτό και βιοκλιματικά σχεδιασμένο κτήριο, εκτίθενται αρχαιολογικά ευρήματα που χρονολογούνται από όλες τις περιόδους της ιστορίας του νησιού και ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια αρχαιολογικών ανασκαφών.⁴¹

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. ο αριθμός των επισκεπτών στο Παλάτι των Ιπποτών το 2010 ήταν 190.413 και το 2011 αυξήθηκε σε 217.090 και ο αριθμός των επισκεπτών στο Μουσείο Ρόδου το 2010 ήταν 66.586 και το 2011 74.881 επισκέπτες.

Το Μουσείο Νεοελληνικής Τέχνης του Δήμου Ρόδου, περιλαμβάνει εκτεταμένες συλλογές ζωγραφικής και χαρακτικής, καθώς και πολλά γλυπτά, σχέδια και

---

38 http://www.visitgreece.gr/el/greek_islands/dodecanese/rhodes

39 <http://mountain-vacation.pblogs.gr/paradosiakoi-oikismoι.html>

40 http://www.visitgreece.gr/el/greek_islands/dodecanese/rhodes

41 <http://www.rhodes.gr/el/ipolimas/touristikosodigos/sites/mouseia/>

ντοκουμέντα.⁴² Χωροθετείται σε τέσσερα κτίρια, στο Νεστορίδειο Μέγαθρο και τη νέα πτέρυγά του, τη Δημοτική Πινακοθήκη στην είσοδο της Π. Πόλης και το Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης.

Το Ενυδρείο της Ρόδου είναι από τα πιο ολοκληρωμένα και οργανωμένα κέντρα θαλασσίων ερευνών στην Ελλάδα και στεγάζεται σε ένα ιστορικό κτίριο που χρονολογείται από το 1935. Τοποθετημένο στη βόρεια «μύτη» του νησιού, δίπλα στη θάλασσα, είναι το κατάλληλο σημείο για να γνωρίσουν μικροί και μεγάλοι τον υποθαλάσσιο κόσμο.⁴³

- **Αρχαιολογικοί χώροι**

Στην κορυφή του λόφου του Αγίου Στεφάνου (ή Μόντε Σμιθ), δεσπόζει η Ακρόπολη της αρχαίας Ρόδου, όπου ανάμεσα στα ερείπια στέκουν και κάποιοι κίονες από το ναό του Πυθίου Απόλλωνος. Στο όμορφα διαμορφωμένο και κατάφυτο αρχαιολογικό πάρκο σώζεται το ελληνιστικό στάδιο του 3ου αιώνα π.Χ., όπου διεξάγονταν οι αθλητικοί αγώνες των Αλίων, της μεγαλύτερης γιορτής των αρχαίων Ροδίων προς τιμήν του θεού Ήλιου ⁴⁴.

Η αρχαία πόλη της Ιαλυσού εκτείνεται γύρω από το λόφο Φιλήρημο, όπου βρίσκεται η ακρόπολη με μνημεία της αρχαίας, βυζαντινής και ιπποτικής περιόδου, όπως ο ναός της Αθηνάς Πολιάδος που χρονολογείται από τον 3ο ή το 2ο αιώνα π.Χ.

Η αρχαία ακρόπολη της Λίνδου υψώνεται επιβλητική, τριγυρισμένη από ισχυρότατα τείχη και είναι χτισμένη σε απότομο βράχο ύψους 116 μέτρων. Στην κορυφή της σώζονται τα ερείπια του ναού της Αθηνάς Λινδίας του 4ου π.Χ. αιώνα, των Προπυλαίων και της μεγάλης ελληνιστικής Στοάς και το βυζαντινό εκκλησάκι του Αγίου Ιωάννη. Μοναδική είναι η ανάγλυφη τριήρης του 2ου π.Χ. αιώνα, που είναι λαξευμένη στη βάση του βράχου της ακρόπολης.⁴⁵

---

42 <http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Culture-&Heritage/Museums-&Art-Galleries-.asp>

43 http://trans.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_taxgreece_1_10/06/2011_394271

44 http://trans.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_taxgreece_1_13/07/2010_346493

45 <http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Culture-&Heritage/Lindos-.asp>

Η Αρχαία Κάμειρος υπήρξε μαζί με τη Λίνδο και την Ιαλυσό μία από τις τρεις αρχαίες πόλεις του νησιού και σπουδαίο εμπορικό κέντρο από την Αρχαϊκή μέχρι την Ελληνιστική Εποχή. Στον αρχαιολογικό χώρο σήμερα σώζονται τα ερείπια της ελληνιστικής- ρωμαϊκής πόλης της Καμείρου.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ., ο αριθμός των επισκεπτών στον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης της Λίνδου το 2010 ήταν 416.633 και το 2011 510.883 επισκέπτες. Την Αρχαία Κάμειρο το 2010 επισκέφτηκαν 120.900 και το 2011 151.609 επισκέπτες.

- **Κάστρα**

Σε όλο το νησί της Ρόδου, στις τοποθεσίες που θεωρούνταν στρατηγικής σημασίας από την αρχαιότητα, υψώνονται φρούρια και κάστρα που αποσκοπούσαν στην προστασία των κατοίκων από τις επιθέσεις του εχθρού. Πάνω από τον όρμο του Χαρακίου δεσπόζουν τα ερείπια του απόρθητου μεσαιωνικού κάστρου του Φαρακλού, στο γραφικό χωριό Μονόλιθος βρίσκεται το κάστρο της Μονολίθου που χτίστηκε από τους Ιωαννίτες Ιππότες τον 14ο αιώνα για τον έλεγχο του θαλασσιού περάσματος. Ακόμη, το κάστρο της Κρητηνίας είναι μείγμα Βυζαντινής και Μεσαιωνικής τεχνοτροπίας και το ιπποτικό κάστρο Ασκληπειού χτίστηκε από τον μεγάλο μάγιστρο Pierre d' Aubusson.⁴⁶

3.1.2.4 Οι Λοιπές Τουριστικές επιχειρήσεις

Στην προσπάθεια να εντοπιστούν οι άλλες δραστηριότητες που έχουν αναπτυχθεί στο νησί οι οποίες χαρακτηρίζονται ως πρωτεύουσες ή δευτερεύουσες ως προς την παραγωγή του τουριστικού προϊόντος και επηρεάζουν άμεσα τα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία του Εμπορικού Επιμελητηρίου Δωδεκανήσου.

---

⁴⁶ <http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Island-Attractions/The-Castles-of-Rhodes.asp>

Πίνακας 12: Επιλεγμένες κατηγορίες επιχειρήσεων που σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα (Ρόδος), 2012

	Ενοκίαση αυτοκ-μοτοποδ-ποδηλ	Ενοκίαση ομπρελών	Υπηρεσίες εκμάθησης θαλάσσιων σπορ, καταδύσεων, ενοκίαση αλόγων ιππασίας, περ/γήσεις	Εκμετάλλευση παιχνιδιών θαλάσσης	Υπηρεσίες ενοκίασης εξοπλισμού θαλασ σπορ λέμβων, σκι	Εστιατόρια, ψησταριές, ουζερί, οβελιστήρια, ταβέρνες, σνακ-μπαρ	Τουριστικά γραφεία	Εμπόριο τουριστικών ειδών	Καφετέριες, μπαρ, νυκτερ. κέντρα
Ρόδος	49	61	7	12	8	363	44	124	284

Πηγή: Εμπορικό Επιμελητήριο Δωδεκανήσου (2012)

Οι επιχειρήσεις που οργανώνουν δραστηριότητες για εκμάθηση θαλάσσιων σπορ, πεζοπορία, για καταδύσεις και ιππασία βοηθούν στον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος. Γεγονός είναι ότι οι επιχειρήσεις αυτές στο νησί είναι πολύ λίγες, άρα και το προϊόν φτωχό.

3.1.3 Γενικές υποδομές

Βασική προϋπόθεση της τουριστικής ανάπτυξης αποτελούν οι υποδομές, οι οποίες πρέπει να είναι επαρκείς και κατάλληλες για τον τουριστικό τομέα. Οι υποδομές σχετίζονται με την προσπελασιμότητα (αεροδρόμια, λιμάνια, οδικό δίκτυο κ.λπ.), με την ενέργεια, το νερό, τη διαχείριση αποβλήτων, την υγεία και τις τηλεπικοινωνίες.

Ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας της τουριστικής προσφοράς που επηρεάζει άμεσα και την τουριστική ζήτηση είναι η προσπελασιμότητα ενός προορισμού. Ιδιαίτερα όταν το προσφερόμενο προϊόν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως συμβατικό (ηλιοτροπικός τουρισμός των 3S), όπως στην υπό εξέταση περιοχή, τότε η ελκυστικότητα του προορισμού καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την δυνατότητα προσπέλασης στον προορισμό.

- **Αεροδρόμιο**

Το αεροδρόμιο της Ρόδου είναι ένα από τα σημαντικότερα της χώρας, βρίσκεται στο χωριό Παραδείσι, 16 χλμ. από την πόλη και διαθέτει κύριο διάδρομο 3.305 × 45 m, παράλληλο τροχόδρομο μήκους 3.260 m και πλάτους 23 m, με δυνατότητα παραμονής στο δάπεδο στάθμευσης 15 αεροσκαφών και ο αεροσταθμός έχει εμβαδόν 49.150 m². Η επέκταση του αεροσταθμού το 2007 με νέους χώρους (αίθουσες κινήσεως επιβατών, γραφεία κ.α.) εμβαδού 28.400 m² διπλασίασε τις δυνατότητες

εξυπηρέτησης των επιβατών και αναβάθμισε την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Προγραμματισμένες πτήσεις εκτελούν οι εταιρείες Olympic Airlines, Aegean Airlines και Cyprus Airways, ενώ σύμφωνα με την Υ.Π.Α. 110 εταιρείες που εκτελούν πτήσεις charter καθώς και εταιρείες low cost συνδέουν το νησί με 95 προορισμούς του εξωτερικού⁴⁷.

- **Θαλάσσιες μεταφορές -Λιμάνια Ρόδου**

Το σύστημα των λιμένων του Αιγαίου λειτουργεί ως ένα ισχυρά ιεραρχημένο σύστημα με κέντρο το λιμένα του Πειραιά και ακτινωτές συνδέσεις με τα νησιά. Τα λιμάνια είναι κυρίως μεικτά (επιβατικά και εμπορικά) κατά συνέπεια δεν έχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες εμπορικών λιμένων. Το λιμάνι της Ρόδου συνδέεται με το λιμάνι του Πειραιά με καθημερινά δρομολόγια, επίσης υπάρχουν συνδέσεις με τα άλλα νησιά της Δωδεκανήσου, με το λιμάνι της Σύρου, της Σαντορίνης, της Σητείας και του Μαρμαρίς, στα τουρκικά παράλια. Από την Κάμειρο Σκάλα, ένα μικρό λιμάνι στη δυτική πλευρά της Ρόδου μικρά καΐκια αναχωρούν καθημερινά για τα νησιά Χάλκη και Νίσυρο.

- **Οδικό δίκτυο**

Οι Ειδικοί στόχοι του άξονα 3: Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου του ΕΣΠΑ 2007-2013, αφορούν μεταξύ άλλων στη βελτίωση των συνθηκών των οδικών μεταφορών. Συγκεκριμένα στην κατηγορία μεταφορικών υποδομών - εθνικές οδοί προβλέπεται να πραγματοποιηθούν έργα συμπλήρωσης ή / και βελτίωσης του εθνικού οδικού δικτύου της Ρόδου, το οποίο συνδέει τουριστικές περιοχές με αστικά κέντρα. Η σύνδεση του Α/Δ Ρόδου με την πόλη και το λιμάνι της Ρόδου περιλαμβανομένης και της παράκαμψης Ρόδου είναι ένα από αυτά.

Στην πόλη της Ρόδου τα δρομολόγια των λεωφορείων εκτελούνται από τη Δημοτική Επιχείρηση Συγκοινωνιών ΡΟΔΑ (37 λεωφορεία), η οποία καλύπτει επίσης και τη δυτική πλευρά του νησιού, καθώς και τμήμα της ανατολικής πλευράς μέχρι το Φαληράκι. Το ΚΤΕΛ (με 21 λεωφορεία) εξυπηρετεί όλο το υπόλοιπο νησί. Η

---

⁴⁷ <http://ypeka.plexscape.com/Services/Pages/View.aspx?xuwcode=GR42100101110>

αφετηρία των λεωφορείων βρίσκεται στη Νέα Αγορά στο Μανδράκι.⁴⁸ Οι μεταφορές στο νησί εξασφαλίζονται μέσω ενός στόλου 250 τουριστικών λεωφορείων και 400 επίσημα αδειοδοτημένων ταξί.

- **Διαχείριση αποβλήτων**

Η επεξεργασία και διάθεση των αστικών λυμάτων του βορείου τριγώνου της Ρόδου γίνεται από την Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων (βιολογικός καθαρισμός) που εξυπηρετεί τη Ρόδο μέσω δικτύου αποχέτευσης, ενώ λύματα μεταφέρονται στο βιολογικό και με βυτιοφόρα. Η δυναμικότητα της κατασκευασμένης εγκατάστασης είναι 27.000 ι.κ. Το συνολικό εισερχόμενο φορτίο στην Ε.Ε.Λ. είναι 2.000 Kg/ημέρα (ετήσιος μέσος όρος). Η γραμμή επεξεργασίας λυμάτων είναι δευτεροβάθμια, με απομάκρυνση αζώτου και φωσφόρου, απολύμανση και χλωρίωση, ενώ η διάθεση της επεξεργασμένης εκροής έχει ως αποδέκτη το Αιγαίο Πέλαγος. Τα επεξεργασμένα δεν επαναχρησιμοποιούνται για άρδευση ή στη βιομηχανία.⁴⁹

Οι βιολογικοί καθαρισμοί σε χωριά της Νότιας Ρόδου δεν είναι λειτουργικοί, ενώ ο βιολογικός καθαρισμός της Λίνδου, όπως και τα δίκτυα Αφάντου, Αρχαγγέλου, από Ιαλυσό προς Ρόδο παρουσιάζουν προβλήματα στην υποδοχή και στον καθαρισμό των λυμάτων. Ο φορέας της Επεξεργασίας Λυμάτων (ΔΕΥΑΡ) στα σχέδια της έχει συμπεριλάβει την επισκευή και αναβάθμιση όλων των εγκαταστάσεων των υπάρχοντων βιολογικών καθαρισμών, των παλαιών αντλιοστασίων και τη σύνδεση μικρών βιολογικών σταθμών με γειτονικούς, όπως και την αναβάθμιση των κεντρικών εγκαταστάσεων στην περιοχή Βόδι και την ολοκλήρωση του αγωγού από τον Αρχάγγελο.⁵⁰

Η υγειονομική ταφή είναι σήμερα η κύρια οδός διάθεσης των αστικών στερεών αποβλήτων στη Ρόδο. Στην περιοχή Τσαϊρί βρίσκεται ο ΧΥΤΑ βόρειας Ρόδου (εξυπηρετούσε αρχικά τους πρώην δήμους Ροδίων, Ιαλυσού, Καλλιθέας, Αφάντου & Πεταλούδων) που ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2004, έχει 16 άτομα προσωπικό και λειτουργεί σε 24ωρη βάση, 7 ημέρες την εβδομάδα, έχει σχεδόν κορεστεί. Έχει

---

48 http://www.visitgreece.gr/el/greek_islands/dodecanese/rhodes

49 <http://ypeka.plexscape.com/Services/Pages/View.aspx?xuwcode=GR42100101110>

50 <http://www.rodiki.gr/article.php?id=195176&catid=41&subcatid=42>

προγραμματιστεί δε, η κατασκευή ενός νέου κυττάρου επείγουσας επέκτασης του ΧΥΤΑ σε γήπεδο 50 στρ. κοντά στο χωριό Παστίδα. Η διατιθέμενη ποσότητα απορριμμάτων στο ΧΥΤΑ για το έτος 2012, σύμφωνα με το Τμ. Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού Δωδ/σου της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αιγαίου, εκτιμάται σε 110.000 τόνους ετησίως καθώς θα δέχεται τα απορρίμματα ολόκληρου του νησιού. (Η μη ύπαρξη δεύτερου ΧΥΤΑ στο νησί είχε ως αποτέλεσμα, μέχρι τη συνένωση σε ένα δήμο, οι πρώην δήμοι Λινδίων, Αρχαγγέλου Καμείρου, Νότιας Ρόδου και Ατταβύρου να απορρίπτουν τα στερεά τους απόβλητα σε ανεξέλεγκτους χώρους). Οι προσπάθειες για την ελαχιστοποίηση των αποβλήτων και η ανακύκλωση είναι πολύ περιορισμένες στο νησί.

Πρόσφατα συστάθηκε ο Φορέας Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων Νήσων Νοτίου Αιγαίου, στον οποίο μετέχουν όλοι οι Δήμοι της αντίστοιχης Περιφέρειας (ο δήμος Ρόδου περιλαμβάνεται σε αυτούς) και σκοπός του είναι η ολοκληρωμένη διαχείριση των στερεών αποβλήτων.

• **Υδρευση**

Όσον αφορά στην ύδρευση, το βόρειο τμήμα του νησιού, καλύπτει τις ανάγκες του από γεωτρήσεις και πηγές. Κυρίως τα τελευταία χρόνια, εμφανίζονται θέματα που καταδεικνύουν την ανάγκη για σωστή διαχείριση του υδάτινου δυναμικού της περιοχής, όπως μεμονωμένες περιπτώσεις υπαλμύρινσης γεωτρήσεων, αντλήσεις νερού από μεγαλύτερα βάθη και πτώση της δυναμικότητας των πηγών. Αντίστοιχα προβλήματα εμφανίζονται και στο νότιο τμήμα, το οποίο παρουσιάζει τουριστική ανάπτυξη σε ρυθμούς σημαντικά μεγαλύτερους του βόρειου τμήματος (στην περιοχή Κιοττάρι και στη Λαχανιά), με αποτέλεσμα να εντείνονται οι πιέσεις στα διαθέσιμα νερά της περιοχής. Αντίστοιχα και με τη βόρεια Ρόδο, η νότια πλευρά της, έχει έως σήμερα επάρκεια στη διαθεσιμότητα νερού, απαιτούνται όμως άμεσα μέτρα ορθολογικής της διαχείρισης, προκειμένου να ανταπεξέλθει στις αναμενόμενες μελλοντικές απαιτήσεις. Η Ρόδος παρουσιάζει μικρά ετήσια υδρευτικά ελλείμματα 3,9-4,1%. Βασικό έργο που θα καλύψει τις υδρευτικές ανάγκες του νησιού (με σημαντική μείωση των απολήψεων από τους υπόγειους υδροφορείς) είναι το υπό κατασκευή φράγμα του Γαδουρά. Στον τομέα της διαχείρισης και εξοικονόμησης νερού δεν εφαρμόζεται κάποιο πρόγραμμα.

• **Ενέργεια**

Στον τομέα της ενέργειας η Ρόδος διαθέτει εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της ΔΕΗ (Ατμοηλεκτρικός Σταθμός Σορωνής) που έχει δυνατότητα παραγωγής 210 Μεγαβάτ. Η αυξημένη ζήτηση του νησιού κατά τους θερινούς μήνες αντιμετωπίζεται με τη χρησιμοποίηση πρόσθετων φορητών Ηλεκτροπαραγωγών Ζευγών (H/Z) που έχουν τοποθετηθεί στους υποσταθμούς Αφάντου και Ιαλυσού, η παραγωγή έτσι μπορεί να φτάσει τα 230 μεγαβάτ.⁵¹

Προκειμένου δε να επιλυθεί οριστικά το πρόβλημα επάρκειας και να καλύπτεται πλήρως η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας, η ΔΕΗ θα προχωρήσει στην κατασκευή ενός σύγχρονου και φιλικού προς το περιβάλλον εργοστασίου ηλεκτροπαραγωγής συνολικής ισχύος 120 MW σε έκταση 95 στρεμμάτων που βρίσκεται στη Νότια Ρόδο.⁵²

- **Αθλητικές εγκαταστάσεις**

Στο Εθνικό στάδιο «Διαγόρας» υπάρχουν διαμορφωμένα, εκτός από το ποδοσφαιρικό γήπεδο 3.500 θέσεων, ποδηλατοδρόμιο (το οποίο υπολείπεται των σημερινών προδιαγραφών), το βοηθητικό γήπεδο για προπόνηση και τα υπαίθρια γήπεδα μπάσκετ και βόλεϊ. Σημαντική αθλητική υποδομή λειτουργεί στο Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Καλλιπάτεια στην περιοχή Καρακόνερο σε έκταση 150 στρεμμάτων με γήπεδα στίβου, ποδοσφαίρου, μπάσκετ και τένις. Υπαίθριο κολυμβητήριο υπάρχει στην παραλία του Ναυτικού Ομίλου Ρόδου στο Μαντράκι και κλειστό γυμναστήριο και γήπεδο μπάσκετ λειτουργεί δίπλα από το σχολικό συγκρότημα του Βενετόκλειου.

3.1.4 Κάλυψη του εδάφους από τουριστικές εγκαταστάσεις

Οι μόνιμες περιβαλλοντικές πιέσεις που προέρχονται από την κατασκευή τουριστικών υποδομών (π.χ. μαρίνες, γήπεδα και εγκαταστάσεις golf) και ανωδομών (καταλύματα, εστιατόρια), αλλά και την κατασκευή των γενικών υποδομών που έχουν άμεση συμβολή στην τουριστική ανάπτυξη (έργα βελτίωσης προσπελασιμότητας -λιμάνια, αεροδρόμιο, οδικό δίκτυο-, τα έργα παραγωγής-

---

51 <http://www.rodiki.gr/article.php?id=202278&catid=1&subcatid=5>

52 <http://www.dei.gr/Default.aspx?id=4375&nt=18&lang=1>

διανομής ενέργειας, τα δίκτυα αποχέτευσης και τα έργα διαχείρισης στερεών αποβλήτων) αλλάζουν τις χρήσεις γης, αστικοποιώντας το περιβάλλον, δημιουργώντας επιπτώσεις τόσο στο τοπίο (σε ό,τι αφορά στις εκτός οικισμών παρεμβάσεις) όσο και στην ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος (εντός οικισμών παρεμβάσεις) (Σπιλάνης, Βαγιάννη 2010).

Στη Ρόδο μια σειρά διαταγμάτων, από το 1963-1970 (όρων δόμησης, τα ειδικά διατάγματα για ξενοδοχεία, οι διατάξεις για την ελεύθερη δόμηση) προέβλεπαν υψηλούς συντελεστές δόμησης που είχαν ως αποτέλεσμα την κατεδάφιση αξιόλογων κτιρίων στο κέντρο της πόλης, την κατασκευή πολυώροφων ξενοδοχείων στην περιοχή της Ιξιάς και έξω από την κλίμακα των συνοικιών της πόλης, την αύξηση του ύψους των οικοδομών, κυρίως στις παραδοσιακές συνοικίες και την υπεραστικοποίηση του βόρειου τμήματος του νησιού, αλλοιώνοντας το αστικό περιβάλλον. Σημειώνεται ότι στο νησί δεν εφαρμόζεται χωροταξικό σχέδιο.

Οι υψηλοί συντελεστές δόμησης, που δόθηκαν κατά παρέκκλιση τη δεκαετία του '60 για την ανέγερση ξενοδοχειακών μονάδων στα πλαίσια του τότε σχεδίου για την τουριστική ανάπτυξη της νήσου, καθιστούν προβληματική την αλλαγή χρήσης των μη βιώσιμων ξενοδοχειακών μονάδων με αποτέλεσμα την οριστική εγκατάλειψη πολλών κτιρίων σε νευραλγικά σημεία της πόλης.

Η μη θέσπιση ειδικών όρων δόμησης στα χωριά της Ρόδου είχε ως συνέπεια την καταστροφή του μεγαλύτερου μέρους των παραδοσιακών τους πυρήνων και την επέκταση των οικισμών με απρόσωπες κατασκευές.

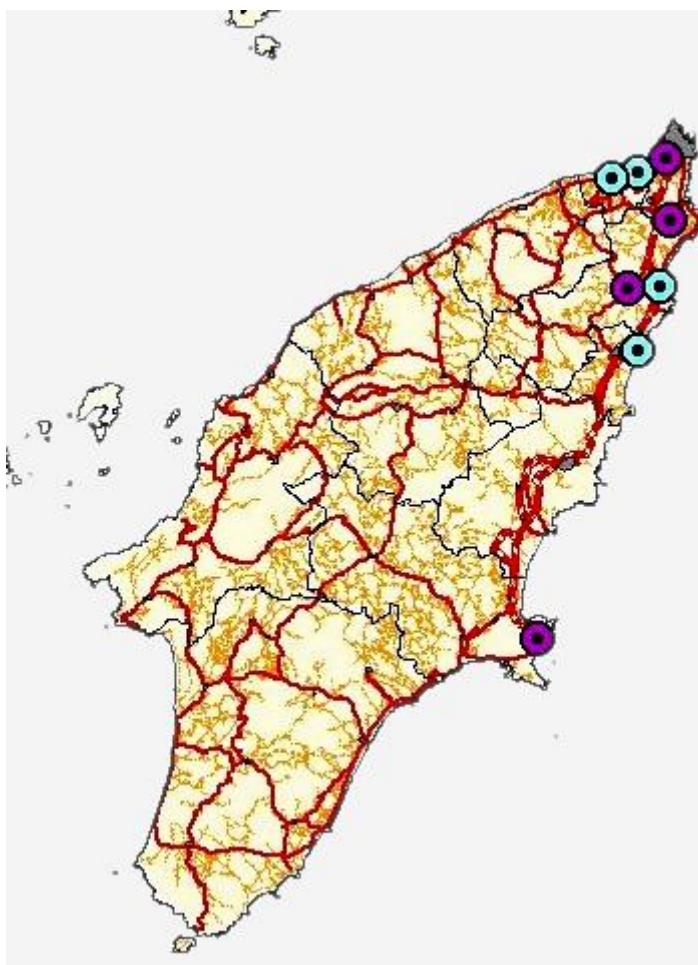
Τα διατάγματα της εκτός σχεδίου δόμησης, έδωσαν τη δυνατότητα να κατακλυστεί όλη η ύπαιθρος, παραλιακές εκτάσεις, λόφοι, δασικές περιοχές και κατά μήκος των οδικών αξόνων με πλήθος κτισμάτων, που εκτός από τη διατάραξη της φυσικής συνέχειας της υπαίθρου οδήγησαν στην αλλοίωση και υποβάθμιση του τοπίου.

Η ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων εκτός σχεδίου στο νησί έγινε χωρίς κανένα σχεδιασμό και κατά συνέπεια χωρίς φροντίδα στοιχειωδών έστω υποδομών, όπως δρόμων και πεζοδρομίων με επαρκές πλάτος, Κ.Χ., προσβάσεων προς τη θάλασσα, αποχετευτικών συστημάτων κ.λ.π. Αυτές οι αδυναμίες είναι εμφανείς σ' όλα τα τουριστικά θέρετρα που διαδοχικά αναπτύχθηκαν στο νησί, με αρχή την περιοχή

Φανερωμένης και Ιξιάς, ακολούθησαν το Φαληράκι, η παραλιακή ζώνη της Ιαλυσού, τα Κολύμπια, οι Πεύκοι, η παραλία Λάρδου, το Χαράκι κ.λ.π.⁵³

Στο χάρτη που ακολουθεί φαίνονται οι τουριστικές ζώνες του νησιού, η πόλη της Ρόδου και η Λίνδος έχουν χαρακτηριστεί ως περιοχές κορεσμένες από πλευράς τουριστικών εγκαταστάσεων (με μωβ χρώμα στο χάρτη), ενώ οι περιοχές Ιξιά και Φαληράκι ανήκουν στις περιοχές ελέγχου τουριστικής ανάπτυξης (με γαλάζιο χρώμα)⁵⁴.

Χάρτης 1: Τουριστικές ζώνες Ρόδου

Πηγή: ΤΕΕ Δωδ/σου

⁵³ http://www.ecorodos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=107:2010-05-16-21-08-34&catid=56:2008-10-19-09-34-14&Ite

⁵⁴ http://www.teedod.gr/greek/info_touristikis_zones.asp

3.1.5 Τουριστική ζήτηση

Η Ρόδος είναι παραδοσιακός πόλος έλξης του οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών και παρουσιάζει μια διάρκεια στην αύξηση των τουριστών που έρχονται στο νησί κυρίως για διακοπές καλοκαιριού (Τσάρτας, 2010: 28).

Οι πελάτες της είναι αλλοδαποί τουρίστες που έρχονται με οργανωμένα πακέτα κυρίως από τις χώρες της Ευρώπης. Για τη μέτρηση της τουριστικής ζήτησης, οφείλει κανείς να εκτιμήσει τον αριθμό των τουριστών (αφίξεις, διανυκτερεύσεις) και των παραθεριστών, τα χαρακτηριστικά τους, τα κίνητρό τους και τη συμπεριφορά τους στον τόπο προορισμού. Στα υποκεφάλαια που ακολουθούν θα εξεταστούν όλα τα παραπάνω σε βάθος, ώστε να σχηματιστεί μία εικόνα για την υφισταμένη κατάσταση της ζήτησης στη Ρόδο.

3.1.5.1 Αφίξεις

Σύμφωνα με το ΙΤΕΠ οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών στα κυριότερα αεροδρόμια της Δωδεκανήσου (με απευθείας αεροπορικές πτήσεις από το εξωτερικό), για τα έτη 2004-2010, όπως προκύπτουν από τα στοιχεία της ΥΠΑ, έχουν ως εξής:

Πίνακας 13: Αφίξεις Αλλοδαπών Τουριστών στα Κυριότερα Αεροδρόμια της Δωδεκανήσου Ιανουάριος-Δεκέμβριος

Αεροδρόμιο	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ρόδος	1.167.268	1.216.581	1.338.235	1.393.407	1.350.956	1.325.639	1.433.825
Κως	627.019	601.732	659.545	682.749	675.380	627.857	697.324
Σύνολο	1.794.287	1.818.313	1.997.780	2.076.156	2.026.336	1.953.496	2.131.149

% Μεταβολή						
	2005/04	2006/05	2007/06	2008/07	2009/08	2010/09
Ρόδος	4,2	10,0	4,1	-3,0	-1,9	8,2

Κως	-4,0	9,6	3,5	-1,1	-7,0	11,1
Δωδ/σος	1,3	9,9	3,9	-2,4	-3,6	9,1

Πηγές: ΥΠΑ και Περιφερειακά αεροδρόμια. (ΙΤΕΠ)

Πίνακας 14: Αφίξεις Αλλοδαπών Τουριστών στα Κυριότερα Αεροδρόμια της Δωδεκανήσου Ιανουάριος-Αύγουστος

Αεροδρόμιο	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ρόδος	1.002.377	1.042.298	1.030.611	947.045	1.020.159	1.233.354
Κως	496.954	519.516	524.759	481.677	531.136	656.390
Σύνολο	1.499.331	1.561.814	1.555.370	1.428.722	1.551.295	1.889.744

% Μεταβολή					
	2007/06	2008/07	2009/08	2010/09	2011/10
Ρόδος	4,0	-1,1	-8,1	7,7	20,9
Κως	4,5	1,0	-8,2	10,3	23,6
Δωδ/σος	4,2	-0,4	-8,1	8,6	21,8

Πηγές: ΥΠΑ και Περιφερειακά αεροδρόμια. (ΙΤΕΠ)

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών στο αεροδρόμιο της Ρόδου παρουσίασαν αύξηση 20,9% το 2011 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, τη μεγαλύτερη της τελευταίας πενταετίας.

Βάσει των στατιστικών στοιχείων έτους 2011 της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας, η αεροπορική κίνηση και συγκεκριμένα οι αφίξεις επιβατών στον Κρατικό Αερολιμένα Ρόδου «ΔΙΑΓΟΡΑΣ», τα έτη 2009, 2010 και 2011 είχαν ως εξής:

Πίνακας 15: Αφίξεις επιβατών

Αφίξεις με αεροσκάφη δημοσίων μεταφορών	2009	2010	2011	% 11/10	% 11/09
1. Πτήσεις εσωτερικού	406.611	365.383	330.577	-9,53	-18,70
2. Πτήσεις εξωτερικού	1.326.220	1.433.533	1.735.164	21,04	30,84

Αφίξεις με α/φη μη δημοσίων μεταφορών	2009	2010	2011	% 11/10	% 11/09
3. Γενική αεροπορία -Mil	3.571	4.406	4.179	-5,15	17,03
Συνολικές αφίξεις	1.736.402	1.803.322	2.069.920	14,78	19,21

Πηγή: ΥΠΑ

Αναφορικά με τις αφίξεις με πτήσεις εξωτερικού, πρέπει να αναφερθεί ότι πραγματοποιούνται σχεδόν στο σύνολό τους με πτήσεις charter, άρα αφορούν αλλοδαπούς τουρίστες.

Πίνακας 16: Κατανομή αφίξεων κατά χώρα προέλευσης

	ΧΩΡΑ	2010 Επιβάτες	2011 Επιβάτες	ΜΕΤΑΒΟΛΗ %
1	ΑΓΓΛΙΑ	266.747	289.719	8,61
2	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	217.760	248.317	14,03
3	ΙΤΑΛΙΑ	118.698	167.292	40,94
4	ΣΟΥΗΔΙΑ	91.347	116.253	27,27
5	ΟΛΛΑΝΔΙΑ	56.694	63.621	12,22
6	ΔΑΝΙΑ	60.345	69.097	14,50
7	ΠΟΛΩΝΙΑ	54.396	79.747	46,60
8	ΝΟΡΒΗΓΙΑ	53.789	58.023	7,87
9	ΤΣΕΧΙΑ	51.747	53.899	4,16

10	ΙΣΡΑΗΛ	80.278	94.573	17,81
----	--------	--------	--------	-------

Πηγή: ΥΠΑ

Η τουριστική κίνηση στο νησί της Ρόδου κατέγραψε ρεκόρ το 2011. Τα σκήπτρα κρατούν οι Άγγλοι και ακολουθούν Γερμανοί και Ιταλοί ενώ στην τέταρτη θέση είναι οι Σουηδοί.

Η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελούν τις σημαντικότερες αγορές της Ρόδου. Το γεγονός ότι πρόκειται για χώρες με μεγάλη παράδοση στον οργανωμένο τουρισμό, καθώς και χώρες προέλευσης ορισμένων από τους μεγαλύτερους tour operators του κόσμου, είναι μια ακόμη ένδειξη της σημασίας που διαδραματίζει ο τουρισμός διακοπών στο νησί (Τσάρτας, 2010).

Η Ρόδος προσέλκυσε το 2011 μεγάλο αριθμό κρουαζιερόπλοιων, σύμφωνα με τα στοιχεία του Λιμεναρχείου Ρόδου, στο λιμάνι κατέπλευσαν 511 κρουαζιερόπλοια με 576.399 επιβάτες, ενδεικτικό της σημασίας που έχει ο θαλάσσιος τουρισμός για το νησί.

Πίνακας 17: Στατιστικά κρουαζιερόπλοιων

2011 ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΟΠΛΟΙΑ		
ΜΗΝΑΣ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ	Κ/Π
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	13875	5
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	7038	7
ΜΑΡΤΙΟΣ	19249	14
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	42511	30
ΜΑΪΟΣ	49432	48
ΙΟΥΝΙΟΣ	66892	69
ΙΟΥΛΙΟΣ	80426	68
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	78058	69
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	75325	74

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	86944	79
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	46715	41
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	9934	7
ΣΥΝΟΛΟ	576399	511

Πηγή :Λιμεναρχείο Ρόδου

Πίνακας 18: Στατιστικά Ε/Γ έτους 2011

	ΑΠΟΒΙΒΑΣΗ ΕΠΙΒΙΒΑΣΗ		
ΜΗΝΑΣ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ	ΕΠΙΒΑΤΕΣ	Κ/Τα
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	15672	12912	116
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	11402	11050	102
ΜΑΡΤΙΟΣ	14733	12951	113
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	22175	26815	182
ΜΑΪΟΣ	31420	30689	198
ΙΟΥΝΙΟΣ	42817	42485	213
ΙΟΥΛΙΟΣ	62694	59704	259
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	69812	70088	304
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	42262	40054	185
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	30631	28802	155
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	20424	19396	112
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	13315	14506	95
ΣΥΝΟΛΟ	382357	369452	2034

Πηγή: Λιμεναρχείο Ρόδου

Ο παραπάνω πίνακας δείχνει την κίνηση των επιβατών στο λιμάνι της Ρόδου το 2011, παρατηρείται μία αύξηση τους μήνες της τουριστικής σεζόν, επειδή όμως τόσο οι

μόνιμοι κάτοικοι μετακινούνται με πλοία προς-από τον Πειραιά, όσο και οι κάτοικοι των υπολοίπων νησιών της Δωδεκανήσου επισκέπτονται τη Ρόδο- πρωτεύουσα του νομού για υπηρεσίες, εμπορικά καταστήματα κ.α., δεν μπορούν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τον αριθμό των επιβατών που κάνουν τουρισμό στο νησί και προτιμούν αυτό το μέσο μετακίνησης και στο σύνολό τους πιθανόν να είναι ημεδαποί.

3.1.5.2 Διανυκτερεύσεις τουριστών

Οι τουριστικές διανυκτερεύσεις και αφίξεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα ανά εθνικότητα είναι αναγκαίες για την εκτίμηση της έντασης της τουριστικής δραστηριότητας. Στους πίνακες που ακολουθούν δίνονται σε επίπεδο περιφέρειας (Νοτίου Αιγαίου) και νομών (Κυκλάδων και Δωδεκανήσου), οι διανυκτερεύσεις των ετών 2009 και 2010:

Πίνακας 19: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου στο Νότιο Αιγαίο					
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	2009				
	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΑΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %
	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ		
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	1.772.046	12.771.692	14.543.738	143.153	61,9%
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	1.023.143	11.649.584	12.672.727	117.354	65,2%
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	748.903	1.122.108	1.871.011	25.799	46,3%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ	2010				
	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ			ΚΑΙΝΕΣ ΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓ. Γ.	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ %
	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ		
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	1.556.056	14.239.334	15.795.390	151.902	61,1%
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	901.596	13.037.781	13.939.377	124.874	64,9%
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	654.460	1.201.553	1.856.013	27.028	42,5%

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ.

Από τα στοιχεία των παραπάνω πινάκων συνάγεται ότι οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών τουριστών στη Δωδεκάνησο είναι δεκαπλάσιες των αντίστοιχων διανυκτερεύσεων στις Κυκλάδες, κάτι που δεν παρατηρείται στις διανυκτερεύσεις ημεδαπών, οι οποίες ωστόσο εμφανίζονται και αυτές αυξημένες στο νομό Δωδ/σου.

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζονται οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στη Ρόδο το έτος 2009, (δεν υπάρχουν νεότερα στοιχεία για τις διανυκτερεύσεις που πραγματοποιήθηκαν σε επίπεδο δήμου Ρόδου τα έτη 2010 και 2011), καθώς και ο συνολικός αριθμός των διανυκτερεύσεων για τις έξι εθνικότητες που έχουν τις περισσότερες, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (στο εξής ΕΛ.ΣΤΑΤ.). Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι δεν εμφανίζεται το σύνολο των διανυκτερεύσεων στο νησί, αφού έχουν εξαιρεθεί από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. οι διανυκτερεύσεις στα Δημοτικά Διαμερίσματα για τα οποία τίθεται θέμα στατιστικού απορρήτου.

Πίνακας 20: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου της Ρόδου έτους 2009 Αλλοδαπών-Ημεδαπών		
Διανυκτερεύσεις 2009		
Ημεδαποί (Ελληνες)	721.894	9,43%
Αλλοδαποί	6.929.101	90,57%
Σύνολο	7.650.995	100%

Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ.(επεξεργασία)

Πίνακας 21: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου της Ρόδου έτους 2009 ανά εθνικότητα

Διανυκτερεύσεις κατά χώρα μόνιμης διαμονής πελατών 2009			
α/α	Εθνικότητα	Διανυκτερεύσεις	Ποσοστό
1	Γερμανία	1.542.527	20,16%
2	Ηνωμένο Βασίλειο	840.267	10,98%

3	Ιταλία	506.095	6,61%
4	Ολλανδία	429.715	5,62%
5	Σουηδία	427.995	5,59%
6	Ρωσία	314.203	4,11%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. (επεξεργασία)

Παρατηρείται ότι σχεδόν το 60% των διανυκτερεύσεων του νομού Δωδ/σου (πίνακας: 19) πραγματοποιούνται στο νησί της Ρόδου, ποσοστό πάνω από 90% των διανυκτερεύσεων στο νησί αφορούν σε διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και μόνο το υπόλοιπο λιγότερο από 10% αφορά διανυκ/σεις Ελλήνων τουριστών. Επίσης το 1/3 (ποσοστό 31%) των διανυκτερεύσεων έγιναν από Γερμανούς και Άγγλους, ενδεικτικό της σημασίας που έχουν οι δύο αυτές αγορές για τον τουρισμό της Ρόδου. Οι Ιταλοί, οι Ολλανδοί, οι Σουηδοί και οι Ρώσοι συμπληρώνουν κατά σειρά τη λίστα με τις πιο σημαντικές εθνικότητες στον προορισμό.

Όσον αφορά στην εξέλιξη των διανυκτερεύσεων, οι διανυκτερεύσεις τουριστών στο νησί το 2009 εμφανίζονται μειωμένες κατά 10% σε σχέση με τις πραγματοποιηθείσες διανυκτερεύσεις το έτος 2007 που με βάση τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. ήταν 8.485.997 (ΙΤΕΠ, 2008).

Σύμφωνα με τις διανυκτερεύσεις υπάρχουν και οι μεταβλητές για τις αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου. Ακολουθούν αντίστοιχοι με τους παραπάνω, πίνακες των αφίξεων αλλοδαπών και ημεδαπών και ανά εθνικότητα για το έτος 2009, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ. ΣΤΑΤ.

**Πίνακας 22: Αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου της Ρόδου
έτος 2009 αλλοδαπών-ημεδαπών**

Αφίξεις 2009		
Ημεδαποί (Έλληνες)	172.982	16,38%
Αλλοδαποί	883.220	83,62%
Σύνολο	1.056.202	100%

Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 23: Αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου της Ρόδου έτους 2009 ανά εθνικότητα

Αφίξεις κατά χώρα μόνιμης διαμονής πελατών 2009			
α/α	Εθνικότητα	Αφίξεις	Ποσοστό
1	Γερμανία	160.925	15,24%
2	Ηνωμένο Βασίλειο	99.819	9,45%
3	Ιταλία	76.857	7,28%
4	Σουηδία	60.261	5,71%
5	Ολλανδία	48.701	4,61%
6	Φινλανδία	43.441	4,11%

Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία των πινάκων πάνω από το 83% των αφίξεων στα καταλύματα του νησιού έγιναν από αλλοδαπούς τουρίστες, ενώ οι αφίξεις των Γερμανών και των Άγγλων ανέρχεται στο ποσοστό 25%, το ¼ των συνολικών αφίξεων στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου.

Η μέση διάρκεια παραμονής, που δείχνει πόσες ημέρες κάθε τουρίστας δαπανά στον προορισμό, προκύπτει στην περίπτωση των δευτερογενών δεδομένων, με τη διαίρεση των διανυκτερεύσεων με τις αφίξεις:

$$\text{Μ.Δ.Π.}_{2009} = \frac{\text{Διανυκτερεύσεις}}{\text{Αφίξεις}} = \frac{7.650.995}{1.056.202} = \mathbf{7,24}$$

$$\text{Μ.Δ.Π. αλλοδαπών}_{2009} = \frac{\text{Διανυκτερεύσεις}}{\text{Αφίξεις}} = \frac{6.929.101}{883.220} = \mathbf{7,85}$$

$$\text{Μ.Δ.Π. ημεδαπών}_{2009} = \frac{\text{Διανυκτερεύσεις}}{\text{Αφίξεις}} = \frac{721.894}{172.982} = \mathbf{4,17}$$

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η μέση διάρκεια παραμονής είναι 7,24 ημέρες, παρατηρείται δε ότι η μέση διάρκεια παραμονής των αλλοδαπών τουριστών στο νησί είναι σχεδόν διπλάσια αυτής των ημεδαπών τουριστών.

Άλλη σημαντική μεταβλητή είναι οι διανυκτερεύσεις ανά τύπο και κατηγορία τουριστικού καταλύματος, στοιχεία όμως που δε συλλέγονται από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. σε επίπεδο δήμου αλλά σε επίπεδο νομού και μόνο εκτιμήσεις μπορούν να γίνουν για τη μεταβλητή αυτή σε επίπεδο εξεταζόμενου προορισμού. Στον πίνακα που ακολουθεί εμφανίζονται τα σχετικά στοιχεία:

Πίνακας 24: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου νομού Δωδεκανήσου ανά μήνα και τύπο/κατηγορία καταλύματος έτος 2009

ΜΗΝΑΣ	Επιλωμένα Διαμερίσματα Ξενοδ. Τύπου	Κάμπινγκ	Ξενοδοχεία 1*	Ξενοδοχεία 2**	Ξενοδοχεία 3***	Ξενοδοχεία 4****	Ξενοδοχεία 5*****	Παραδοσιακά καταλύματα	Γενικό Αθροισμα
1	4.385		548	9.035	3.285	8.793	3.467	10	29.523
2	4.154		383	9.330	4.029	9.565	4.880	0	32.341
3	4.679		590	22.214	1.812	11.796	8.908	0	49.999
4	32.446		994	19.710	21.312	106.406	59.731	338	240.937
5	119.722		2.335	90.083	153.771	773.486	204.683	1.139	1.345.219
6	183.276	14	3.788	167.569	315.496	1.158.354	302.907	1.741	2.133.145
7	226.039	1.777	5.035	254.447	442.368	1.410.419	376.322	3.062	2.719.469
8	217.196	1.048	6.514	290.198	473.549	1.532.252	466.918	3.432	2.991.107
9	163.873		4.703	184.460	342.904	1.159.952	306.099	2.719	2.164.710
10	64.085		1.422	42.857	96.507	528.765	174.535	948	909.119
11	4.877		478	9.024	2.316	10.747	4.197	23	31.662
12	4.387		1.207	8.943	1.466	8.931	3.401	0	28.335
	1.029.119	2.839	27.997	1.107.870	1.858.815	6.719.466	1.916.048	13.412	12.675.566

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Επίσης, τα στοιχεία των διανυκτερεύσεων στα καταλύματα ανά είδος (τύπο) και κατηγορία καταλύματος δίνονται σε επίπεδο νομού Δωδεκανήσου, (όπως συλλέγονται από την ΕΛ.ΣΤΑΤ.), για το έτος 2010, παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 25: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου νομού Δωδεκανήσου ανά τύπο/κατηγορία καταλύματος έτος 2010

Επιπλωμένα Διαμερίσματα Ξενοδ. Τύπου	Κάμπινγκ	Ξενοδοχεία 1*	Ξενοδοχεία 2**	Ξενοδοχεία 3***	Ξενοδοχεία 4****	Ξενοδοχεία 5*****	Παραδοσιακά καταλύματα	Γενικό Άθροισμα
1.183.690	3.480	26.846	1.089.723	1.798.730	7.278.383	2.547.439	14.566	13.942.857

Οι αφίξεις στα καταλύματα του νομού Δωδεκανήσου ανά είδος (τύπο) και κατηγορία καταλύματος, τα έτη 2009 και 2010 είχαν ως εξής:

Πίνακας 26: Αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ στο Ν. Δωδ/σου ανά τύπο και κατηγορία καταλύματος έτους 2009

ΕΙΔΟΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ								
Επιπλωμένα Διαμερίσματα Ξενοδ. Τύπου	Κάμπινγκ	Ξενοδοχεία 1*	Ξενοδοχεία 2**	Ξενοδοχεία 3***	Ξενοδοχεία 4****	Ξενοδοχεία 5*****	Παραδοσιακά καταλύματα	Γενικό Άθροισμα
119.326	558	7.183	175.311	245.897	851.858	266.297	3.973	1.670.403

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 27: Αφίξεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου και κάμπινγκ στο Ν. Δωδ/σου ανά τύπο και κατηγορία καταλύματος έτους 2010

ΕΙΔΟΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ								
Επιπλ/να Διαμερίσματα Ξενοδ. Τύπου	Κάμπινγκ	Ξενοδοχεία 1*	Ξενοδοχεία 2**	Ξενοδοχεία 3***	Ξενοδοχεία 4****	Ξενοδοχεία 5*****	Παραδοσιακά καταλύματα	Γενικό Άθροισμα
140.141	981	7.458	182.300	249.406	961.860	435.127	4.843	1.982.116

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Παρατηρούμε ότι οι αφίξεις στα καταλύματα 1*, 2* και 3* κυμαίνονται περίπου στα ίδια επίπεδα για το 2009 και το 2010, ενώ οι αφίξεις στα καταλύματα 4* και 5* παρουσιάζουν το 2010 αύξηση 13% και 64% αντίστοιχα.

Το ποσοστό πληρότητας δείχνει το ποσοστό του συνόλου των μονάδων που είναι κατειλημμένα ή νοικιασμένα. Ο δείκτης πληρότητας των κλινών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου της Ρόδου, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛ. ΣΤΑΤ., το έτος 2009 συνολικά κατά μέσο όρο είναι 64,1%, χαμηλότερος σε σχέση με το δείκτη πληρότητας του 2007 που ήταν 71,32% (ΙΤΕΠ, 2008).

Η πληρότητα των κλινών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου στο νομό Δωδεκανήσου ανά κατηγορία και τύπο καταλύματος παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 28: Πληρότητα κλινών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου στο ν. Δωδ/σου ανά τύπο/κατηγορία καταλύματος έτος 2009

ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΚΛΙΝΩΝ	Περιγραφή						
NOMOS	Επιπλωμένα Διαμερίσματα Ξενοδ. Τύπου	Ξενοδοχεία 1*	Ξενοδοχεία 2**	Ξενοδοχεία 3***	Ξενοδοχεία 4****	Ξενοδοχεία 5*****	Παραδοσιακά καταλύματα
NOMOS ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	56,90%	19,93%	47,59%	65,97%	73,59%	60,17%	35,91%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Προκειμένου να προσδιορίσουμε την εποχικότητα του προορισμού χρειαζόμαστε τις διανυκτερεύσεις ανά μήνα, επειδή για όλες τις εθνικότητες είναι δύσκολο έργο θα επιλέξουμε τις κατηγορίες των ημεδαπών και αλλοδαπών, για τα έτη 2009 και 2010,

καθώς και τις πέντε εθνικότητες που έχουν τις περισσότερες διανυκτερεύσεις το έτος 2009.

Πίνακας 29: Διανυκτερεύσεις ξεν. Κατ. ανά μήνα Ν. Δωδ/σου 2009			
Μήνας	Ημεδαποί	Αλλοδαποί	Σύνολο
Ιανουάριος	23.151	6.372	29.523
Φεβρουάριος	27.410	4.931	32.341
Μάρτιος	28.938	21.061	49.999
Απρίλιος	63.549	177.388	240.937
Μάιος	69.651	1.275.568	1.345.219
Ιούνιος	110.490	2.022.641	2.133.131
Ιούλιος	204.344	2.513.348	2.717.692
Αύγουστος	278.146	2.711.913	2.990.059
Σεπτέμβριος	113.907	2.050.803	2.164.710
Οκτώβριος	56.595	852.524	909.119
Νοέμβριος	23.906	7.756	31.662
Δεκέμβριος	23.056	5.279	28.335
Σύνολο	1.023.143	11.649.584	12.672.727

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 30: Διανυκτερεύσεις στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου ανά μήνα στο νομό Δωδεκανήσου έτος 2010

Διανυκτερεύσεις στα ξεν καταλ Δωδ/σου (εκτός κάμπινγκ) ανά μήνα έτος 2010			
Μήνας	Ημεδαποί	Αλλοδαποί	Σύνολο
Ιανουάριος	24.803	5.526	30.329
Φεβρουάριος	23.700	6.408	30.108

Μάρτιος	33.734	16.874	50.608
Απρίλιος	45.412	143.446	188.858
Μάιος	70.003	1.471.666	1.541.669
Ιούνιος	97.015	2.155.726	2.252.741
Ιούλιος	174.097	2.871.548	3.045.645
Αύγουστος	254.704	3.069.925	3.324.629
Σεπτέμβριος	92.014	2.325.174	2.417.188
Οκτώβριος	49.354	954.937	1.004.291
Νοέμβριος	19.887	10.309	30.196
Δεκέμβριος	16.873	6.242	23.115
Άθροισμα	901.596	13.037.781	13.939.377

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 31: Διανυκτερεύσεις ανά μήνα και χώρα μόνιμης διαμονής Ν. Δωδ/σου 2009					
Μήνας	Γερμανία	Ηνωμ. Βασίλειο	Ιταλία	Ολλανδία	Βέλγιο
Ιανουάριος	326	313	175	53	13
Φεβρουάριος	200	294	292	73	11
Μάρτιος	469	412	595	2.098	173
Απρίλιος	23.722	8.273	2.178	21.723	9.030
Μάιος	420.212	209.833	38.909	134.838	64.974
Ιούνιος	516.770	263.809	180.729	150.296	81.065
Ιούλιος	536.068	298.276	246.402	224.937	115.177
Αύγουστος	527.461	361.290	400.285	230.848	130.296
Σεπτέμβριος	552.846	269.466	134.456	163.999	74.655

Οκτώβριος	357.866	135.737	15.806	53.269	24.077
Νοέμβριος	475	346	324	30	68
Δεκέμβριος	324	171	344	57	12
Άθροισμα	2.936.739	1.548.220	1.020.495	982.221	499.551

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Επίσης για να εξετάσουμε την εποχικότητα του προορισμού παρουσιάζονται οι αφίξεις ανά μήνα, στις κατηγορίες των ημεδαπών και αλλοδαπών για το έτος 2009 σε επίπεδο νομού:

Πίνακας 32: Αφίξεις στα ξεν. Καταλ. Δωδ/σου (εκτός κάμπινγκ) ανά μήνα έτος 2009			
Μήνας	Ημεδαποί	Αλλοδαποί	Σύνολο
Ιανουάριος	8.991	2.006	10.997
Φεβρουάριος	10.604	1.479	12.083
Μάρτιος	11.139	4.060	15.199
Απρίλιος	20.315	35.320	55.635
Μάιος	20.441	182.648	203.089
Ιούνιος	26.249	249.110	275.359
Ιούλιος	40.748	296.114	336.862
Αύγουστος	47.729	320.820	368.549
Σεπτέμβριος	24.276	238.286	262.562
Οκτώβριος	16.000	90.236	106.236
Νοέμβριος	9.707	2.884	12.591
Δεκέμβριος	8.710	1.973	10.683
Άθροισμα	244.909	1.424.936	1.669.845

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που περιλαμβάνονται σε μελέτη της Τραπέζης της Ελλάδος (ΤτΕ) για τη συμμετοχή της Ρόδου στον οικονομικό τουριστικό χάρτη της χώρας, σε σύγκριση με την Ελλάδα που σημειώνει κατακόρυφη αύξηση στα μεγέθη της τους

μήνες Ιούλιο και Αύγουστο, η τουριστική περίοδος στη Ρόδο εκτείνεται ομαλότερα από το Μάιο μέχρι τον Οκτώβριο.

3.1.6 Χαρακτηριστικά, συμπεριφορά και ικανοποίηση τουριστών Ρόδου

Στην ενότητα αυτή, θα καταγραφούν και θα σχολιαστούν στοιχεία που αφορούν:

- τα χαρακτηριστικά των τουριστών: δηλαδή στοιχεία που αφορούν τους επισκέπτες του νησιού, όπως είναι η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και το εισόδημά τους,
- τη συμπεριφορά των τουριστών: δηλαδή στοιχεία που αφορούν στο σκοπό (κίνητρο) του ταξιδιού και την επιλογή της Ρόδου ως προορισμού, την επιλογή καταλύματος και τις τυχόν δραστηριότητες που έκαναν στον προορισμό,
- την ικανοποίηση των τουριστών: με την αποτύπωση των θετικών και αρνητικών στοιχείων που συνάντησαν στον προορισμό.

Τα στοιχεία θα αντληθούν από την Ετήσια Έρευνα Τουρισμού Ρόδου που διεξήχθη το 2008 από τη ΔΕΤΑΠ, σε δείγμα 1.916 αλλοδαπών τουριστών που αναχώρησαν με πτήσεις charter από το αεροδρόμιο Διαγόρας της Ρόδου και αποτελεί συνέχεια της αντίστοιχης έρευνας που πραγματοποιήθηκε το 2006, σε δείγμα 2.100 τουριστών.

- **Χαρακτηριστικά των τουριστών**

Το 60% των τουριστών είναι άτομα από 25-44 ετών και το 31% είναι ηλικίας 45-64, όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 33: Κατανομή ηλικιών δείγματος		
	Αλλοδαποί	
	2006	2008
Ηλικία	Ποσοστό %	Ποσοστό %
18 έως 24	12,0%%	6,0%
25 έως 44	50,0%	60,0%

45 έως 64	33,0%	31,0%
65 & άνω	5,0%	2,0%

Πηγή: ΔΕΤΑΠ

Σε ότι αφορά το μορφωτικό επίπεδο ποσοστό 40% του δείγματος απάντησε ότι είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (κολέγιο, πανεπιστήμιο, μεταπτυχιακά), ενώ επιπλέον 16% απάντησε ότι έχει κάποια μορφή πανεπιστημιακής εκπαίδευσης χωρίς να είναι απόφοιτος.

Όσον αφορά στο εισόδημα το 5% του τουριστών διαθέτει εισόδημα κάτω των €15.000, 16% από €15.000 έως €29.000, 31% από € 30.000 έως € 49.000, 24% από €50.000 έως €69.000 και 24% διαθέτουν εισόδημα άνω των €70.000.

Πίνακας 34: Εισόδημα τουριστών δείγματος		
	2006	2008
<15.000 €	10,0%	5,0%
15.000-29.000	25,0%	16,0%
30.000-49.000	30,0%	31,0%
50.000-69.000	20,0%	24,0%
>70.000	15,0%	24,0%

Πηγή: ΔΕΤΑΠ

- **Συμπεριφορά τουριστών**

Η ομαδοποίηση των μορφών μπορεί να γίνει με βάση το κυρίαρχο κίνητρο του τουρίστα, που τον οδηγεί να επιλέξει τον προορισμό που το προσφέρει. Αν το κίνητρό του είναι να ξεκουραστεί και να διασκεδάσει καθισμένος σε παραλία ή σε μπαρ, είτε επισκεπτόμενος αξιοθέατα της περιοχής, τότε αναφερόμαστε στο συμβατικό τουρισμό αναψυχής (Σπιλάνης, Βαγιάννη).

Ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει το βαθμό συμφωνίας στην κλίμακα 0-100 (όπου 0 ο Διαφωνώ Απόλυτα και 100 Συμφωνώ Απόλυτα) για κάθε μία από τις επιθυμητές δραστηριότητες που οι τουρίστες του δείγματος αναζητούν γενικά στις διακοπές τους (όχι στο συγκεκριμένο ταξίδι στη Ρόδο). Είναι σημαντικό ότι το μεγαλύτερο βαθμό συμφωνίας με 83 κατέγραψε η πρόταση «όταν είμαι σε διακοπές μου αρέσει να κάνω ηλιοθεραπεία και να κολυμπώ», η επόμενη πρόταση με βαθμό συμφωνίας 81 «όταν είμαι σε διακοπές μου αρέσει να δοκιμάζω την τοπική κουζίνα και τις νοστιμιές».

Πίνακας 35: Επιθυμητές δραστηριότητες στις διακοπές (γενικά)		
	2006	2008
Ηλιοθεραπεία- κολύμπι	81	83
Τοπική κουζίνα	82	81
Περιβαλλοντική συνείδηση	-	76
Ησυχη τοποθεσία	68	71
Τοπικό προϊόν	72	71
Νέα –διαφορετικά πράγματα	67	69
Τοπικά έθιμα & πολιτισμός	73	68
Μουσεία & αξιοθέατα	68	65
Νυχτερινή διασκέδαση	54	60
Σπορ	54	56
Ψώνια	63	56
Συναυλία-Θεατρική παράσταση	51	56
Βαθμός συμφωνίας στην κλίμακα 0-100		

Πηγή: ΔΕΤΑΠ

Στην ερώτηση «ποιος παράγοντας σας επηρεάζει περισσότερο για να επιλέξετε τη Ρόδο», το 32 % απάντησαν από πληροφορίες στο Internet, το 30% από σύσταση συγγενών και φίλων, το 17% από σύσταση του ταξιδιωτικού γραφείου και το 15% από tour operator μέσω είτε της μπροσούρας είτε του website. Σχεδόν 1 στους 3 απάντησε ότι είτε η μπροσούρα είτε η σύσταση του προσωπικού των ταξιδιωτικών γραφείων έπαιξε καθοριστικό ρόλο στο να επιλέξουν τη Ρόδο ως τόπο διακοπών τους. Ταυτόχρονα 1 στους 3 ανέφερε τις πληροφορίες του Internet ως τον πλέον καθοριστικό παράγοντα στην επιλογή της Ρόδου.

Πίνακας 36: Τρόπος πληροφόρησης για την επιλογή του προορισμού		
	2006	2008
	Ποσοστό %	Ποσοστό %
Πληροφορίες στο INTERNET	23,0%	32,0%
Συγγενείς/ φίλους –forums	27,0%	30,0%
Ταξιδιωτικό πράκτορα/γραφείο	19,0%	17,0%
Μπροσούρα/ Website tour-operator	21,0%	15,0%
Ντοκιμαντέρ/τηλεόραση	2,0%	2,0%
Άρθρο εφημερίδας/περιοδικού	2,0%	1,0%
Διαφήμιση εφημερίδας/περιοδικού	1,0%	1,0%
Διαφημ τηλεόρασης/travel channel/teletext	2,0%	1,0%
Άλλο	3,0%	1,0%

Πηγή: ΔΕΤΑΠ

Το 23% των τουριστών ανέφεραν ότι έχουν επισκεφθεί τη Ρόδο στο παρελθόν (repeaters) με το μεγαλύτερο ποσοστό να συγκεντρώνουν οι Άγγλοι (34%) και να ακολουθούν οι Γερμανοί (28%).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ίδιας έρευνας, η μέση διάρκεια παραμονής των τουριστών που έρχονται με πτήσεις charter είναι 9,8 νύχτες. Οι Γερμανοί δείχνουν

μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής με 10,4 νύχτες, ακολουθούν οι Αυστριακοί με 10,1 νύχτες.

Πίνακας 37: Μέση διάρκεια διαμονής των τουριστών		
	2006	2008
Μέση διάρκεια παραμονής (νύχτες)	9,4	9,8
Άγγλοι	10,1	9,9
Γερμανοί	10,4	10,4
Σκανδιναβοί	8,8	9,1
Benelux	9,6	9,5
Ιταλοί	8,3	9,5
Ελβετοί-Αυστριακοί	8,1	10,1
Πρ. Ανατολικοί	8,7	10,0

Πηγή: ΔΕΤΑΠ

Το 76% των τουριστών του δείγματος αγόρασε το κλασικό πακέτο που περιλαμβάνει την πτήση και τη διαμονή, ενώ το 24% ανέφερε ότι έκλεισε μόνο την πτήση και αναζήτησαν τη διαμονή μόνοι τους. Όσοι αγόρασαν το κλασικό πακέτο έμειναν σε ξενοδοχείο (75%) και σε επιπλωμένα διαμερίσματα (24%), ενώ από εκείνους που έκλεισαν μόνο την πτήση μόνο το 27% έμεινε σε ξενοδοχείο, το 41% σε ενοικιαζόμενα διαμερίσματα, το 19% σε σπίτι φίλων, το 5% σε δικό του σπίτι και το 8% σε σπίτι/βίλα που ενοικίασε.

Πίνακας 38: Τύπος καταλύματος που επέλεξαν οι τουρίστες		
	Οργανωμένοι (τουρ. πακέτο)	Μη Οργανωμένοι (μόνο πτήση)
	2008	2008
Ξενοδοχείο	75,0%	27,0%
Ενοικιαζόμενα δωμάτια/ διαμερίσματα	24,0%	41,0%
Φιλοξενία σπίτι συγγενών φίλων	0,0 %	19,0%

Εξοχικό (δεύτερη κατοικία)	0,0%	5,0%
Βίλες/σπίτια	1,0%	8,0%

Πηγή: ΔΕΤΑΠ

- **Ικανοποίηση τουριστών**

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει το βαθμό ικανοποίησης των τουριστών από χαρακτηριστικά και υπηρεσίες της Ρόδου, με βάση την κλίμακα 0-100. Για τις παραλίες, τη συμπεριφορά-φιλικότητα των ντόπιων και την τοπική κουζίνα και γαστρονομία οι αλλοδαποί τουρίστες εμφανίζουν υψηλό βαθμό ικανοποίησης.

Πίνακας 39: Βαθμός ικανοποίησης και εντυπώσεις από ξένους τουρίστες για το νησί		
	2006	2008
ΠΑΡΑΛΙΕΣ	78	85
ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ-ΦΙΛΙΚΟΤΗΤΑ ΝΤΟΠΙΩΝ	86	83
ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΥΖΙΝΑ & ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ	-	82
ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	79	77
ΙΣΤΟΡΙΚΑ-ΦΥΣΙΚΑ ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ	84	77
ΑΙΣΘΗΜΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	80	76
ΝΥΧΤΕΡΙΝΗ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ	76	73
ΑΓΟΡΕΣ	73	73

ΚΑΘΑΡΙΟΤΗΤΑ ΝΗΣΙΟΥ	71	71
ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ	67	70
ΣΧΕΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΙΜΗΣ	76	70
ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ	74	69
ΣΠΟΡ-ΑΝΑΨΥΧΗ	71	69
ΤΑΞΙ	79	64
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚ Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ	-	62
ΔΗΜΟΣΙΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ	67	62
Κλίμακα: 100=αρκετά ικανοποιημένος, 75=ικανοποιημένος 50=ούτε ικανοποιημένος ούτε δυσανεστημένος ,25=δυσανεστημένος 0=αρκετά δυσανεστημένος		

Πηγή: ΔΕΤΑΠ

Σημειώνεται ότι για το 2008 μόνο ο βαθμός ικανοποίησης των τουριστών για τις παραλίες του νησιού και το αεροδρόμιο βελτιώθηκε σε σχέση με εκείνον του 2006, παρέμεινε ίδιος για την καθαριότητα και τις αγορές και χειροτέρευσε για όλους τους άλλους δείκτες.

3.1.7 Η οργάνωση της τουριστικής αγοράς

Η οργάνωση της τουριστικής αγοράς αναφέρεται στη σύνδεση που υπάρχει μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, δηλαδή μεταξύ των παραγωγών υπηρεσιών τουρισμού της

Ρόδου και των υποψήφιων καταναλωτών τουριστών. Ο βασικός παράγοντας που επηρεάζει την απόδοση του τουρισμού είναι ο βαθμός εξάρτησης του προορισμού από τους tour-operators (TOs), αφού όσο μεγαλύτερη είναι η δέσμευση από τους TOs, τόσο μειώνεται η βιωσιμότητα των τουριστικών επιχειρήσεων, αλλά κατ' επέκταση και της τοπικής οικονομίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Υ.Π.Α. για τις αφίξεις επιβατών πτήσεων charter στον αερολιμένα της Ρόδου, όπως εμφανίζονται στον πίνακα που ακολουθεί, η εξάρτηση από τους TOs, στο νησί κρίνεται ως εξαιρετικά υψηλή, αφού σχεδόν στο σύνολό τους οι τουρίστες που φτάνουν αεροπορικώς στο νησί είναι επιβάτες charter, γεγονός που κατατάσσει τη Ρόδο σε έναν από τους ελληνικούς προορισμούς με υψηλό βαθμό εξάρτησης από τους TOs.

Πίνακας 40: Επιβάτες πτήσεων charter στον αερολιμένα Ρόδου

A/A	Επιβάτες (Σε χιλιάδες)				
Ρόδου	2003	2004	2005	2006	2007
Σύνολο	1.210	1.166	1.214	1.336	1.391

Πηγή: Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας

Με βάση την Ετήσια Έρευνα Τουρισμού Ρόδου που διεξήγαγε το 2008 στο αεροδρόμιο Ρόδου η ΔΕΤΑΠ, το 76% των τουριστών αγόρασε πακέτο που περιελάμβανε την πτήση και τη διαμονή ενώ μόνο το 24% απάντησε ότι έκλεισε μόνο την πτήση και αναζήτησαν τη διαμονή από μόνοι τους. Το γεγονός ότι ο κύριος όγκος των αλλοδαπών τουριστών αγοράζει τουριστικό πακέτο κατατάσσει τη Ρόδο σε ένα από τους ελληνικούς προορισμούς με το μεγαλύτερο βαθμό εξάρτησης από τους TOs και δυστυχώς ένα μεγάλο μέρος της δαπάνης του τουρίστα από το κατάλυμα διαρρέει σε μεσάζοντες.

Μια άλλη σημαντική παράμετρο που πρέπει να λάβουμε υπόψη, είναι το είδος των παροχών προς τους πελάτες (self-catering-SC, bed & breakfast-BB, half board-HB, full board-FB, all inclusive-AI). Πράγματι όταν στην τιμή του πακέτου περιλαμβάνεται μόνο η διαμονή, τότε ο τουρίστας είναι αναγκασμένος να ξοδέψει αρκετά χρήματα εκτός του καταλύματος, ή και εντός αυτού, για διατροφή. Το ποσό αυτό μειώνεται όταν στην κράτηση περιλαμβάνεται πρωινό, ημιδιατροφή, πλήρης

διατροφή ή ακόμα και πλήρης κάλυψη των προσφερόμενων υπηρεσιών εντός του καταλύματος. Η εμφάνιση των συμβολαίων all-inclusive δημιουργεί νέα κατάσταση στην αγορά, κυρίως σε ό,τι αφορά στις εκτός ξενοδοχείων επιχειρήσεις, που βλέπουν τη ζήτηση των υπηρεσιών τους να μειώνεται, ενώ και τα ξενοδοχεία προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε πολύ χαμηλότερες τιμές.

Βάσει της ίδιας έρευνας της ΔΕΤΑΠ, σε σχέση με τη συμφωνία της διατροφής τους το 40% του δείγματος έμειναν σε ξενοδοχεία all-inclusive, το 17% επέλεξε ημιδιατροφή και το 30% έμεινε σε διαμερίσματα (SC). Το 3% επέλεξε room only, το 9% BB και μόνο το 1% FB.

- **Τουριστική πολιτική στη Ρόδο - Φορείς Προβολής**

Η μεγάλη εποχικότητα της τουριστικής ζήτησης σε συνάρτηση με τη συσσώρευση χρεών από τα ξενοδοχεία της Ρόδου και την ύφεση που παρουσιάστηκε το 1994, οδήγησαν στη συνεργασία των τοπικών φορέων (δήμου Ρόδου, Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ρόδου, Ένωση Ξενοδόχων Ρόδου και Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου) με αποτέλεσμα τη δημιουργία της επιτυχημένης, μη κερδοσκοπικής τουριστικής αναπτυξιακής εταιρείας ΠΡΟΤΟΥΡ (Παπαθεοδώρου, 2010). Σήμερα ο Οργανισμός Προώθησης Ροδιακού Τουρισμού ΠΡΟΤΟΥΡ αναλαμβάνει δράσεις τουριστικής προβολής στο εσωτερικό και το εξωτερικό με συμμετοχή σε διεθνείς τουριστικές εκθέσεις και διαφημιστικές καμπάνιες.

Έμφαση δόθηκε στη βελτίωση του προϊόντος του πολιτιστικού και αστικού τουρισμού μέσα από την ανακαίνιση κτηρίων στην Παλιά Πόλη, την απαγόρευση νέας οικιστικής δόμησης για πέντε χρόνια, τις πεζοδρομήσεις και την απαγόρευση κυκλοφορίας αυτοκινήτων (European Commission - Towards quality urban tourism, 2000).

Η τουριστική πολιτική της Ρόδου εστιάζεται στην ενίσχυση της τουριστικής εκπαίδευσης και της βελτίωσης του ανθρώπινου δυναμικού στον τουριστικό τομέα μέσα από τις υφιστάμενες σχολές τουριστικών επαγγελματιών.

Στην πόλη της Ρόδου λειτουργεί η Ανώτατη Σχολή Τουριστικών Επαγγελματιών (Α.Σ.Τ.Ε.Ρ.) καθώς και η Βασική Σχολή Τουριστικών Επαγγελματιών.

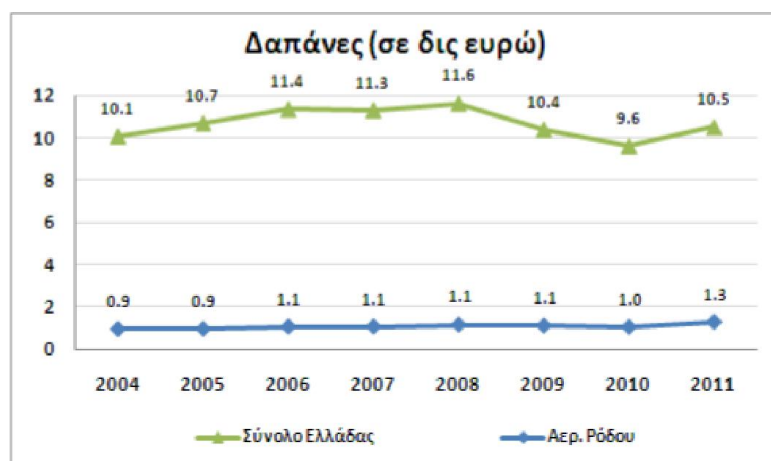
Για την προώθηση και προβολή του τουριστικού προϊόντος του Νοτίου Αιγαίου η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου έχει ξεκινήσει την υλοποίηση του υποέργου Marketing και προώθηση του τουριστικού προϊόντος της Πράξης «Προβολή του Τουριστικού Προϊόντος της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου» μέσω του ΕΣΠΑ 2007-2013.

3.2 Οικονομικά – Κοινωνικά και Περιβαλλοντικά Αποτελέσματα του τουρισμού- Απόδοση

3.2.1 Οικονομικά αποτελέσματα - Απόδοση

Η τουριστική δαπάνη αποτελεί το οικονομικό αποτέλεσμα της τουριστικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Συνόρων⁵⁵ που διενήργησε η Διεύθυνση Στατιστικής της Τραπέζης της Ελλάδος με την εταιρεία Quantos, η συνολική τουριστική δαπάνη στη Ρόδο το 2011 ανήλθε σε 1,3 δις ευρώ, τιμή που αντιστοιχεί στην υψηλότερη των ετών 2004-2011. Σχεδόν 600.000.000,00 € ήταν οι δαπάνες των τουριστών που επισκέφθηκαν τη Ρόδο κατά τους μήνες Ιούλιο-Αύγουστο 2011.

Γράφημα 1: Τουριστικές δαπάνες

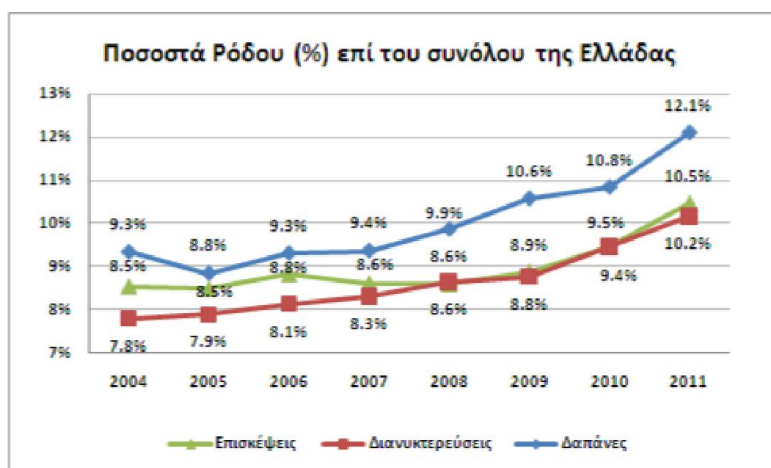

Πηγή: ΞΕΕ επεξεργασία από ΤτΕ

⁵⁵ Στα πλαίσια της έρευνας ως τουρίστες που επισκέπτονται την Ελλάδα νοούνται όσοι δε διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα

Το ποσοστό των δαπανών αλλοδαπών τουριστών στη Ρόδο, ως ποσοστό του συνόλου της χώρας, αυξήθηκε από 9% -9,5% (περίοδος 2004-2007) σε 12,1% το 2011, όπως παρουσιάζεται στο γράφημα που ακολουθεί.

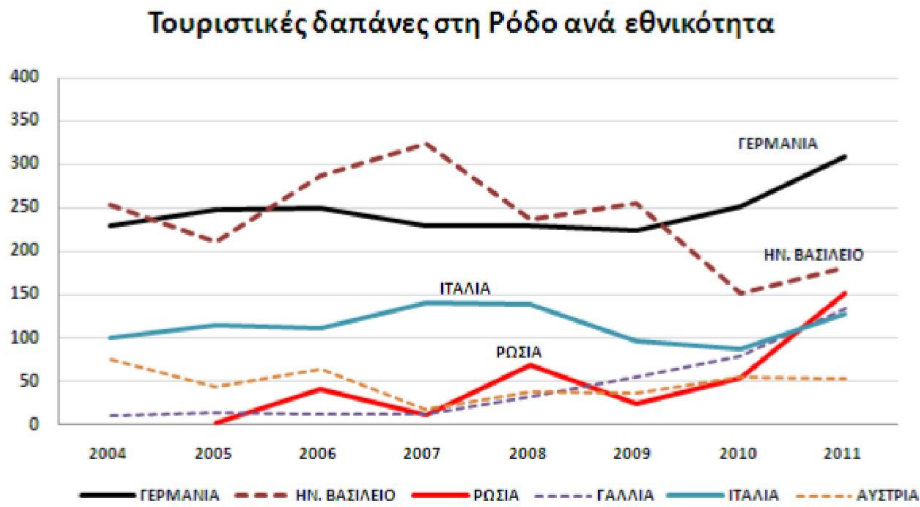
Γράφημα 2: Ποσοστά Ρόδου επί συνόλου της Ελλάδας

Πηγή: ΞΕΕ επεξεργασία από ΤτΕ

Στην έρευνα διαπιστώνεται επίσης ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των δαπανών αφορά Γερμανούς τουρίστες, οι οποίοι ξοδεύουν πανελλαδικά περίπου 2 δις ευρώ ετησίως, εκ των οποίων το 16% στη Ρόδο. Το 2011 οι δαπάνες των Ρώσων στη Ρόδο αυξήθηκαν στα 152 εκατ. Ευρώ (πενταπλασιάστηκαν από το 2009), ξεπερνώντας αυτές των Ιταλών (127 εκατ. Ευρώ, κατά 8,7 % μειωμένες σε σχέση με το 2008). Σημαντική αύξηση σημείωσαν και οι δαπάνες των Γάλλων στη Ρόδο (133,4 εκατ. Ευρώ το 2011, έναντι 78 εκατ. Ευρώ το 2010).

Γράφημα 3: Τουριστικές δαπάνες ανά εθνικότητα

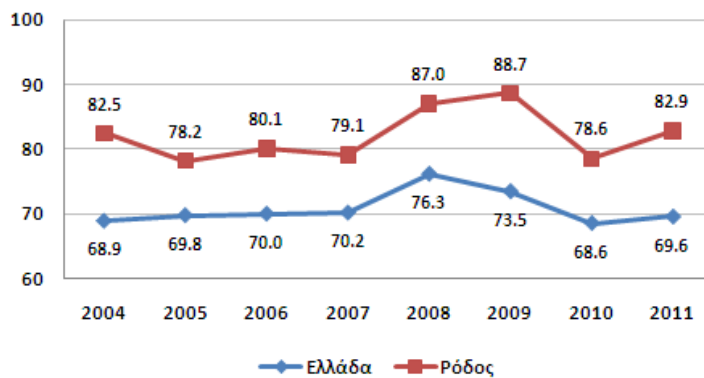

Πηγή: ΞΕΕ

Επίσης, σύμφωνα με την ίδια έρευνα, η ανά διανυκτέρευση δαπάνη είναι διαχρονικά μεγαλύτερη στη Ρόδο σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ελλάδα (9-13 ευρώ/ημέρα). Η ανά διανυκτέρευση δαπάνη των αλλοδαπών τουριστών στη Ρόδο το 2011 ήταν 82,9 ευρώ και εμφανίζεται μειωμένη σε σχέση με τα έτη 2008 και 2009, (87,0 και 88,7 ευρώ αντίστοιχα).

Γράφημα 4: Δαπάνες ανά διανυκτέρευση

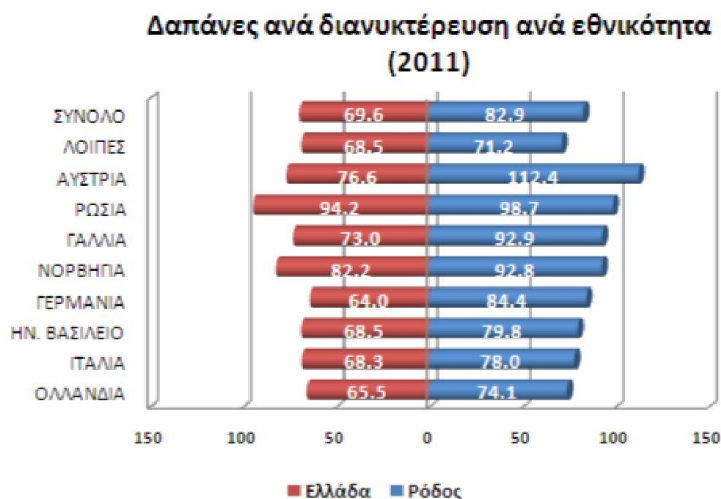
Δαπάνες ανά διανυκτέρευση (ευρώ)

Πηγή: ΞΕΕ επεξεργασία από ΤτΕ

Οι Αυστριακοί δαπανούν 112,4 ευρώ ανά διανυκτέρευση, οι Ρώσοι 98,7 ευρώ, οι Γάλλοι 92,9 ευρώ, οι Νορβηγοί 92,8 ευρώ ανά διανυκτέρευση, οι Γερμανοί 84,4 ευρώ, οι Άγγλοι 79,8 ευρώ και οι Ιταλοί 78,0 ευρώ ανά διανυκτέρευση.

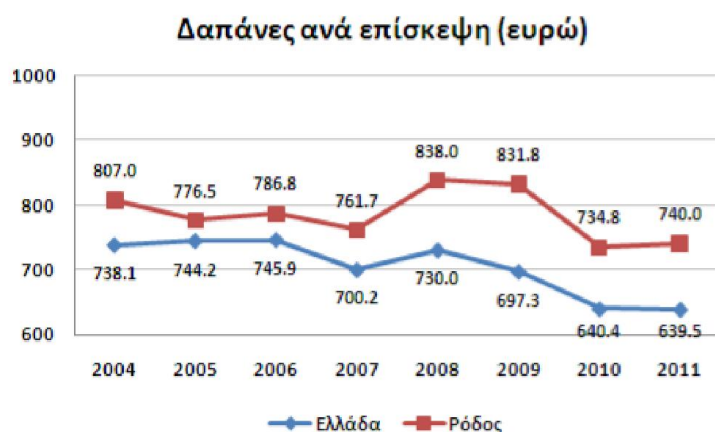
Γράφημα 5: Κατά κεφαλή δαπάνη ανά διανυκτέρευση για τις κύριες εθνικότητες

Πηγή: ΞΕΕ επεξεργασία από ΤτΕ

Επίσης, σύμφωνα με την ίδια έρευνα, οι δαπάνες ανά επίσκεψη είναι διαχρονικά μεγαλύτερες στη Ρόδο σε σύγκριση με την υπόλοιπη Ελλάδα. Η δαπάνη ανά επίσκεψη των αλλοδαπών τουριστών στη Ρόδο το 2011 ήταν 740,0 ευρώ και εμφανίζεται σε σχέση με τα έτη 2008 και 2009 μειωμένη, (838,0 και 831,8 ευρώ αντίστοιχα), ενώ αντιστοιχεί στη δεύτερη μικρότερη δαπάνη ανά επίσκεψη αλλοδαπών τουριστών, μετά από εκείνη του 2010 (734,8 ευρώ), από το 2004 και έπειτα.

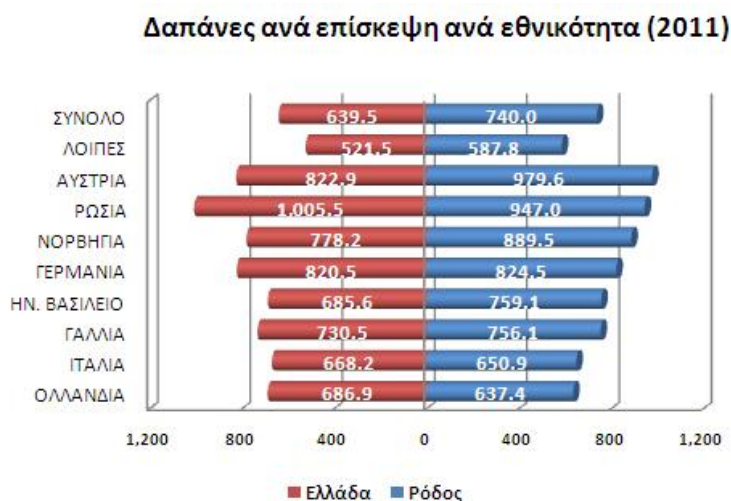
Γράφημα 6: Τουριστική Δαπάνη ανά επίσκεψη

Πηγή: ΞΕΕ επεξεργασία από ΤτΕ

Οι Αυστριακοί δαπανούν 976,4 ευρώ ανά επίσκεψη, οι Ρώσοι 947,0 ευρώ, οι Νορβηγοί 889,5 ευρώ ανά επίσκεψη, οι Γερμανοί 824,5 ευρώ, οι Άγγλοι 759,1 ευρώ, οι Γάλλοι 756,1 ευρώ και οι Ιταλοί 650,9 ευρώ ανά επίσκεψη.

Γράφημα 7: Δαπάνες ανά επίσκεψη ανά εθνικότητα

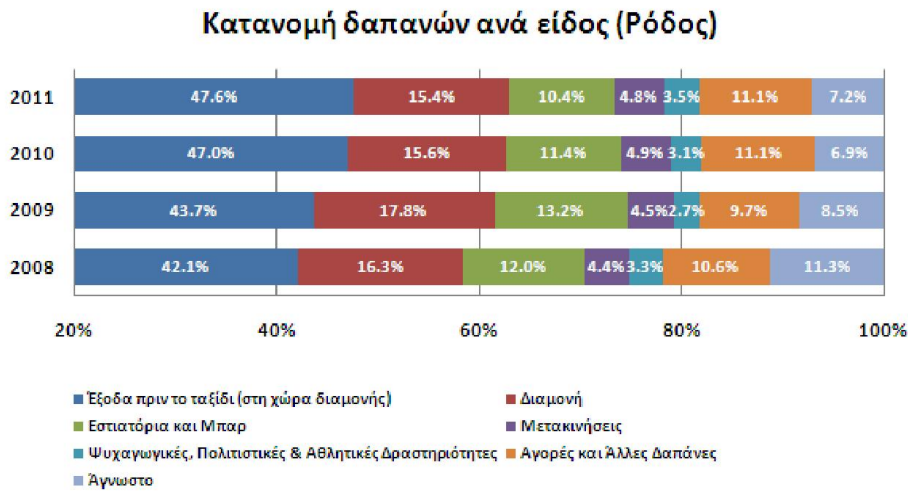
Πηγή: ΞΕΕ επεξεργασία από ΓτΕ

Όσον αφορά στη σύνθεση της τουριστικής δαπάνης σύμφωνα με την ίδια έρευνα, το 47,65% των δαπανών των τουριστών που επισκέφθηκαν το νησί το 2011 αφορά σε έξοδα που πραγματοποιήθηκαν στη χώρα τους (μεταφορικά κ.λ.π.), το 15,4% αφορά τα έξοδα διαμονής, το 10,4% τη δαπάνη σε εστιατόρια και μπαρ, το 4,8% αφορά τη δαπάνη για μετακινήσεις και το 3,5% τη δαπάνη για ψυχαγωγία και συμπεραίνουμε ότι στη Ρόδο μένει μικρό ποσοστό της συνολικής δαπάνης⁵⁶.

⁵⁶ <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=451507>

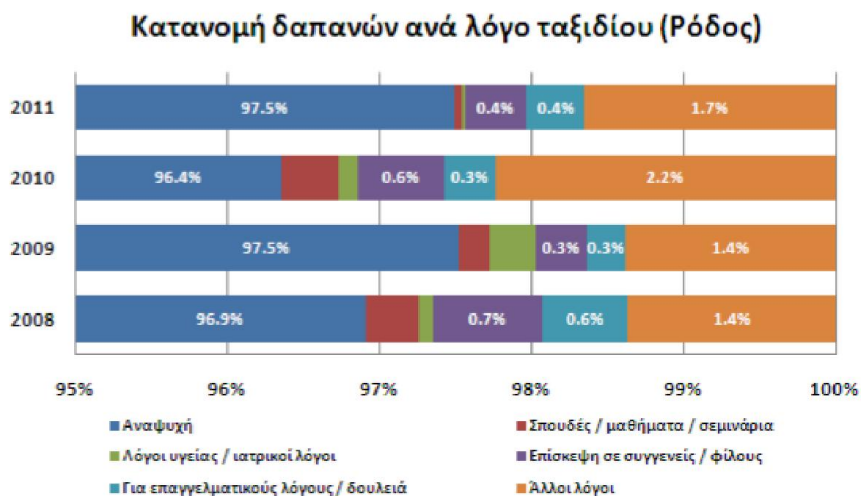
Γράφημα 8: Κατανομή δαπανών ανά είδος δαπάνης

Πηγή: ΞΕΕ επεξεργασία από ΤτΕ

Αναφορικά με την κατανομή της τουριστικής δαπάνης, επισημαίνεται ότι ποσοστό 97,5%, των δαπανών πραγματοποιήσαν τουρίστες που προτίμησαν το 2011 τη Ρόδο για αναψυχή, ενώ ποσοστό 0,8% της τουριστικής δαπάνης αντιστοιχεί σε όσους επισκέφτηκαν τη Ρόδο για επαγγελματικούς λόγους και για επίσκεψη συγγενών και φίλων.

Γράφημα 9: Κατανομή δαπανών ανά λόγο ταξιδιού

Πηγή: ΞΕΕ

Σύμφωνα με την έρευνα της ΔΕΤΑΠ, η μέση κατά κεφαλή ημερήσια δαπάνη για το 2008 ανέρχεται σε €45,5 ενώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η δαπάνη αυτή δεν περιλαμβάνει τη δαπάνη αγοράς πακέτου. Τη μεγαλύτερη δαπάνη μεταξύ των κύριων εθνικοτήτων εμφανίζουν οι Ρώσοι με μέση κατά κεφαλή δαπάνη στα 65,4€, ενώ τη μικρότερη δαπάνη εμφανίζουν οι τουρίστες των πρώην Ανατολικών χωρών με μέση κατά κεφαλή δαπάνη στα 35,3€.

Πίνακας 41: Μέση ημερήσια κατά κεφαλή δαπάνη σε €, ανά γεωγραφική αγορά		
	2008	2006
Ρωσία	65,4	-
Λοιπές	57,7	48,1
Σκανδιναβία	54,7	54,4
Αγγλία	49,7	46,4
Benelux	49,2	40,3
Ιταλία	40,9	33,5
Ελβετία-Αυστρ	40,7	41,5
Γερμανία	36,6	31,7
Πρ Ανατολικές	35,3	33,3

Πηγή: ΔΕΤΑΠ

Τα στοιχεία των ερευνών της ΔΕΤΑΠ διαφέρουν από εκείνα της έρευνας της Τράπεζας της Ελλάδας που δείχνουν ότι η δαπάνη των Αυστριακών και των Γερμανών τουριστών είναι σημαντικά υψηλότερη.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα η ημερήσια κατά κεφαλή δαπάνη μεταβάλλεται, ανάλογα με τη συμφωνία διατροφής όπως παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα. Ενδεικτικά τη μεγαλύτερη δαπάνη παρουσιάζουν όσοι τουρίστες επιλέγουν bed & breakfast με 58,4 € (σε σχέση με 59,1 € το 2006 -room only) και τη μικρότερη δαπάνη όσοι επιλέγουν all inclusive με 33,5 € (σε σχέση με 27,2 € το 2006).

Πίνακας 42: Μέση ημερήσια κατά κεφαλή δαπάνη ανά συμφωνία διατροφής σε €		
	2006	2008
ROOM ONLY	59,1	51,9
BED & BREAKFAST	53,1	58,4
APTS	47,3	53,5
HALFBOARD	42,4	54,1
ALL INCLUSIVE	27,2	33,5

Πηγή: ΔΕΤΑΠ

3.2.2 Κοινωνικά Αποτελέσματα – Απόδοση

- **Τουριστική Απασχόληση**

Ο τουρισμός ως μία οικονομική δραστηριότητα που κατ' εξοχήν κατατάσσεται στην κατηγορία «εντάσεως εργασίας», δημιουργεί, αποδεδειγμένα, νέες θέσεις απασχόλησης, θέσεις απασχόλησης υψηλής και χαμηλής εξειδίκευσης, θέσεις για νέους και γυναίκες και θέσεις στην περιφέρεια (ΣΕΤΕ, 2003).

Η τουριστική απασχόληση αποτελεί βασικό αποτέλεσμα της τουριστικής δραστηριότητας. Η αύξηση της απασχόλησης δεν αφορά μόνο όσους άμεσα εργάζονται στις τουριστικές επιχειρήσεις (ξενοδοχεία, πρακτορεία, μεταφορές) αλλά και όσους έμμεσα ή περιστασιακά απασχολούνται σε κλάδους ή επαγγέλματα τα οποία σχετίζονται ή ωφελούνται από την τουριστική ανάπτυξη (εστίαση, ξεναγοί, κ.ά).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής πληθυσμού 2001 της ΕΛ.ΣΤΑΤ., ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός (οι απασχολούμενοι και οι άνεργοι) κατά φύλο στον κλάδο των ξενοδοχείων-εστιατορίων στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (νομοί Κυκλάδων & Δωδεκανήσου) και στο Δήμο Ρόδου είχε ως εξής:

Πίνακας 43: Οικονομικά ενεργός πληθυσμός κατά φύλο στον κλάδο των ξενοδοχείων & εστιατορίων, 2001			
Νομός/Δήμος	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες

Ν. Κυκλάδων	5.828	2.987	2.841
Ν. Δωδεκανήσου	18.910	9.797	9.113
Σύνολο Περιφέρεια Ν. Αιγαίου	24.738	12.784	11.954
Δήμος Ρόδου	12.898	6.693	6.205

Πηγή:ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Βάσει των παραπάνω στοιχείων, ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Ρόδου στον κλάδο των ξενοδοχείων και εστιατορίων αποτελεί το 1/2 του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και ταυτόχρονα τα 2/3 του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του Ν Δωδεκανήσου, ενδεικτικό της απασχόλησης που δημιουργεί ο τουρισμός στο νησί.

Στους παρακάτω πίνακες εμφανίζεται ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός και οι απασχολούμενοι κατά φύλο και ομάδες ηλικιών στον κλάδο των ξενοδοχείων-εστιατορίων στο νομό Δωδεκανήσου:

Πίνακας 44: Οικονομικά ενεργός πληθυσμός κατά φύλο και ομάδες ηλικιών στον κλάδο των ξενοδοχείων & εστιατορίων Ν.Δωδεκανήσου, 2001		
Ομάδες Ηλικιών	Άνδρες	Γυναίκες
10 – 24	1.399	1.188
25 – 34	3.069	2.630
35 – 44	2.282	2.458
45 – 54	2.054	2.141
55 – 64	841	631
65 – 75	152	65
Σύνολο	9.797	9.113

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 45: Απασχολούμενοι κατά φύλο και ομάδες ηλικιών στον κλάδο των ξενοδοχείων & εστιατορίων Ν.Δωδεκανήσου, 2001		
Ομάδες Ηλικιών	Άνδρες	Γυναίκες

10 – 24	952	755
25 – 34	2.174	1.693
35 – 44	1.700	1.589
45 – 54	1.490	1.384
55 – 64	677	389
65 – 75	152	65
Σύνολο	7.145	5.875

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Παρατηρούμε ότι το ποσοστό των απασχολούμενων γυναικών στο σύνολο απασχολούμενων στον κλάδο των ξενοδοχείων και εστιατορίων στο νομό Δωδεκανήσου είναι 45%. Σύμφωνα με παλαιότερες μελέτες, τα υψηλότερα ποσοστά απασχολούμενων γυναικών στην άμεση τουριστική απασχόληση (κυρίως σε ξενοδοχεία και ταξιδιωτικά γραφεία) και στην έμμεση (ιδιαίτερα την ανειδίκευτη και εποχική), καταγράφονται στους παραδοσιακούς τουριστικούς νομούς της χώρας όπως είναι τα Δωδεκάνησα και οι Κυκλάδες (ΣΕΤΕ, 2003).

Με βάση την Έρευνα του Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ., το Β΄ Τρίμηνο 2010 στην Περιφέρεια Ν. Αιγαίου οι απασχολούμενοι ηλικίας 15 ετών και άνω στον κλάδο υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης ανέρχονται στο 18,6%, του συνόλου των απασχολούμενων (121.300).

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις που προκύπτουν από την έρευνα πεδίου του ΙΤΕΠ (2010), η απασχόληση στα ξενοδοχεία του Νοτίου Αιγαίου, όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί, κατέγραψε άνοδο 6,3%, αποτέλεσμα της αύξησης των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών στην περιφέρεια αυτή. Γεγονός που συνέβαλε στην αύξηση της συνολικής απασχόλησης, είναι η λειτουργία μονάδων υψηλών κατηγοριών.

Πίνακας 46: Εκτίμηση συνολικής απασχόλησης στα Ξενοδοχεία Μάιος-Αύγουστος 2009/10 στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Περιφέρεια N. Αιγαίου	Απασχόληση	Απασχόληση	Δ%	Απασχόληση	Απασχόληση	Δ%
	Μάιος 2009	Μάιος 2010	Μάιος 10/ Μάιος 09	Αύγουστος 2009	Αύγουστος 2010	Αυγ. 10/ Αυγ. 09
ΚΥΚΛΑΔΕΣ- ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ	35.273	37.520	6,37	41.641	43.007	3,28

Πηγή: Έρευνα πεδίου ΙΤΕΠ

- **Υπολογισμός (εκτίμηση) της απασχόλησης στον τουρισμό**

Για τον υπολογισμό της απασχόλησης στον κλάδο των καταλυμάτων (ξενοδοχεία και βοηθητικά καταλύματα) υιοθετήθηκε η προσέγγιση της μελέτης του ΣΕΤΕ (2003) για την απασχόληση. Ο ΣΕΤΕ ανέθεσε στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου τη διερεύνηση του θέματος Τουρισμός και Απασχόληση και ζητήθηκε να γίνει ο υπολογισμός της απασχόλησης στον τουρισμό. Η μεθοδολογία της παραπάνω μελέτης ακολουθήθηκε για την εκτίμηση της απασχόλησης στα ξενοδοχειακά καταλύματα.

Βασική μεταβλητή αναφοράς είναι: η «ξενοδοχειακή κλίνη» η οποία μπορεί να μετρηθεί με ακρίβεια, ενώ η μεταβλητή: «κλίνη σε βοηθητικά καταλύματα» περιλαμβάνει μόνο τα καταγεγραμμένα (νόμιμα) καταλύματα αυτής της μορφής. Στην κατηγορία «Καταλύματα» δεν έχουν υπολογιστεί άλλες μορφές καταλυμάτων που δεν εντάσσονται στα ξενοδοχεία.

Το 2001 διενεργήθηκε από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου έρευνα, για τη δημιουργία του συντελεστή «Απασχολούμενοι ανά κλίνη», (A/K) στα ξενοδοχεία. Η έρευνα έγινε σε δείγματα που φθάνουν για τις ανά κατηγορία δυναμικότητες σε κλίνες μέχρι το 37% της ΑΑ, το 21% της Α, το 9% της Β, το 7% της Γ, και το 5% αντίστοιχα για τις Δ και Ε. Συγκεκριμένα οι συντελεστές απασχόλησης (A/K) για τους μισθωτούς στην περίπτωση των ξενοδοχείων είναι από 0,315 έως 0,080 ενώ στην περίπτωση των βοηθητικών καταλυμάτων είναι 0,06.

Πίνακας 47: Συντελεστές A/K σε ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις ανά Κατηγορία	
Κατηγορίες Ξενοδοχείων	Συντελεστές A/K
5*	0,315
4*	0,195
3*	0,170
2*	0,130
1*	0,080

Πηγή: ΣΕΤΕ

Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας εμπλουτίστηκαν με στοιχεία προηγούμενων ερευνών όσον αφορά στα ακόλουθα:

- το δείκτη «Απασχολούμενος ανά Κλίνη» σε βοηθητικά καταλύματα (ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα)
- το δείκτη «Απασχολούμενους επιχειρηματίες» ανά επιχειρηματική μονάδα.

Συσχετίζοντας τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα με τις ξενοδοχειακές δυναμικότητες σε κλίνες της Ρόδου για το 2011, υπολογίστηκε η απασχόληση στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις.

Πίνακας 48: Εκτίμηση απασχόλησης στις ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις της Ρόδου, 2011				
Κατηγορίες Ξενοδοχείων	Σύνολο Μονάδων	Σύνολο Κλινών	Συντελεστές A/K	Απασχόληση (άτομα)
5*	33	17.071	0,315	5.377
4*	106	36.916	0,195	7.199
3*	129	16.263	0,170	2.765
2*	173	13.403	0,130	1.742
1*	54	1.993	0,080	159
Σύνολα	495	85.646	Περίπου 0,163	17.242

Πηγή: Για τους συντελεστές: Ζαχαράτος, Τσάρτας (2002)

Οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις στη Ρόδο το 2011 εκτιμάται ότι απασχόλησαν 17.242 εργαζόμενους.

Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του ΣΕΤΕ:

α. Οι συντελεστές A/K είναι υπολογισμένοι στο σύνολο των δυναμικοτήτων κάθε κατηγορίας και δεν διαφαίνονται οι διακυμάνσεις που προκύπτουν με βάση:

- την εποχική ή συνεχή λειτουργία τους,
- τη διαφοροποίηση του προϊόντος που παρέχουν

β. Περισσότερο από 65% της συνολικής απασχόλησης στον ξενοδοχειακό κλάδο ενεργοποιείται σε εποχική βάση με σημαντικό άνοιγμα χρονικής διαφοροποίησης από περιοχή σε περιοχή (από 3 έως 8 μήνες).

Για τα Βοηθητικά Καταλύματα ο συντελεστής (A/K) –Απασχολούμενοι ανά Κλίνη υπολογίστηκε από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου στο 0,06. Με βάση τα στοιχεία της Ομοσπονδίας Ενοικιαζομένων Δωματίων & Διαμερισμάτων Δωδ/σου για 14.229 κλίνες το 2012, υπολογίζουμε άμεση απασχόληση 854 ατόμων στα βοηθητικά καταλύματα.

Πίνακας 49: Εκτίμηση άμεσης απασχόλησης στα βοηθητικά καταλύματα της Ρόδου, 2012	
Αριθμός Κλινών	14.229
Συντελεστές A/K	0,06
Απασχολούμενοι	854

Πηγή: Για το συντελεστή: Ζαχαράτος, Τσάρτας (2002)

Τα αναφερόμενα πιο πάνω μεγέθη απασχόλησης, συνιστούν στην ολότητά τους μισθωτούς. Πέρα όμως από τους μισθωτούς, σημαντικό μέγεθος για την απασχόληση προκαλείται και από τους επιχειρηματίες που εργάζονται στις επιχειρήσεις τους. Η έρευνα του Πανεπιστημίου Αιγαίου κατέληξε σε ένα κοινό συντελεστή απασχολούμενου επιχειρηματία ανά μονάδα καταλύματος, ανεξαρτήτως κατηγορίας και μορφής, της τάξεως (1,40).

Πίνακας 50: Άμεση απασχόληση Επιχειρηματιών στα Ξενοδοχεία της Ρόδου, 2011

Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις	495
Επιχειρηματίες/Μονάδα	1,40
Σύνολο Απασχολουμένων επιχειρηματιών στα ξενοδοχεία	693

Πηγή: Για το συντελεστή: Ζαχαράτος, Τσάρτας (2002)

Πρέπει να επισημάνουμε ότι όπως προκύπτει από τους παραπάνω υπολογισμούς, η απασχόληση που δημιουργείται από τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις είναι αναλογικά, σημαντικά μεγαλύτερη από εκείνη που δημιουργείται από τα βοηθητικά καταλύματα.

Συγκεκριμένα οι συντελεστές απασχόλησης (A/K) για τους μισθωτούς στην περίπτωση των ξενοδοχείων είναι από 0,315 έως 0,080 ενώ στην περίπτωση των βοηθητικών καταλυμάτων είναι 0,06. Έτσι συγκεντρωτικά, παρατηρούμε ότι για κάθε εκατό (100) ξενοδοχειακές κλίνες προκύπτει απασχόληση με εξαρτημένη σχέση εργασίας σε 16 άτομα, ενώ για κάθε εκατό (100) κλίνες σε βοηθητικά καταλύματα, προκύπτει απασχόληση για έξι (6) άτομα.

Η απασχόληση που προκαλείται από τον τουρισμό πορεύεται κατ' αναλογία με την εξέλιξη των δυναμικοτήτων της κλασικού τύπου ξενοδοχίας και τη σχέση αυτής με τα μεγέθη των βοηθητικών καταλυμάτων, η οποία σχέση είναι και ο βασικός παράγων διαμόρφωσης του συνολικού συντελεστή Απασχόληση/Κλίνη, στον κλάδο «Κατάλυμα». Αυτό σημαίνει ότι αν το ζητούμενο είναι η δημιουργία περισσότερων νέων θέσεων απασχόλησης, τότε θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στη βελτίωση της σχέσης ξενοδοχειακών κλινών προς κλίνες βοηθητικών καταλυμάτων, υπέρ της κλασικής ξενοδοχίας (ΣΕΤΕ, 2003).

Η ανά κλίνη δημιουργούμενη απασχόληση ως δείκτης κοινωνικής απόδοσης συνδέει την τουριστική παραγωγική δυνατότητα (διαθέσιμες κλίνες) με τη δημιουργία θέσεων εργασίας σε όλους τους κλάδους που εμπλέκονται στην παραγωγή του τουριστικού προϊόντος (μεταξύ άλλων καταλύματα, εστιατόρια, μπαρ, ξεναγοί, γραφεία ταξιδίων και ενοικίασης αυτοκινήτων) (Καράμπελα κ. α., 2011).

3.2.3 Απόδοση - Αποτελέσματα στο περιβάλλον

Η παροχή των βασικότερων τουριστικών υπηρεσιών χωρίς τις υπηρεσίες υδροδότησης, ηλεκτροδότησης, επεξεργασίας υγρών αποβλήτων (αποχέτευσης) και αποκομιδής των απορριμμάτων, θα ήταν αδύνατη.

Ειδικά το νερό που είναι ένας ανανεώσιμος αλλά περιορισμένος πόρος, αποτελεί σημαντικό θέμα για τον τουρισμό. Τα αποθέματα γλυκού νερού ανανεώνονται μέσω του υδρολογικού κύκλου, ωστόσο η διαθέσιμη ποσότητα νερού είναι περιορισμένη και η κατανομή του στο χώρο και το χρόνο άνιση. Περαιτέρω περιορισμό στη διαθεσιμότητα του νερού δημιουργεί και η ρύπανσή του από ανθρωπογενείς δραστηριότητες (αστικές, βιομηχανικές, γεωργικές). Το νερό δεν είναι ένα εμπόρευμα, όπως όλα τα άλλα, όμως δεν αποτελεί και ένα δημόσιο αγαθό, στο οποίο η πρόσβαση μπορεί να είναι ανεξέλεγκτη⁵⁷.

Η γεωργία και η κακή συντήρηση των συστημάτων υδροδότησης οδηγούν σε κατασπατάληση του νερού και σύμφωνα με τη βιβλιογραφία η μέση κατανάλωση ενός τουρίστα είναι πολύ μεγαλύτερη από ό,τι ενός μόνιμου κατοίκου (Middleton).

Η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να έχει δυσμενές περιβαλλοντικό αποτέλεσμα με τον εξής τρόπο: υπεράντληση ύδατος, όταν η συγκέντρωση επισκεπτών σε μια περιοχή και η ικανοποίηση των αναγκών τους σε πόσιμο νερό, για πισίνες, για την άρδευση γηπέδων γκολφ κλπ. υπερβαίνει τις δυνατότητες φυσικής αναπλήρωσης των αποθεμάτων των υδροφορέων για τους οποίους πρόκειται.

Με βάση την ελληνική νομοθεσία η ημερήσια κατανάλωση στα τουριστικά καταλύματα πρέπει να κυμαίνεται από 150 λίτρα ανά διανυκτέρευση στα καταλύματα κατώτερων κατηγοριών και φτάνει μέχρι τα 450 λίτρα στα καταλύματα πολυτελείας. Αυτό έχει τεράστιο αποτέλεσμα στον προορισμό (Σπιλάνης, Βαγιάννη, 2010).

Σύμφωνα με μελέτη του ΙΤΕΠ (2007) η κατά διανυκτέρευση κατανάλωση ύδατος είναι αύξουσα συνάρτηση της κατά διανυκτέρευση τουριστικής δαπάνης και για τον τουρισμό υψηλής στάθμης υπερβαίνει σε πολύ σημαντικό βαθμό την αντίστοιχη μέση κατανάλωση για το μόνιμο ελληνικό πληθυσμό. Τα τελευταία χρόνια η κατά

---

⁵⁷ <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=245>

διανυκτέρευση κατανάλωση ύδατος σε ξενοδοχειακές μονάδες πολυτελείας ήταν της τάξης των 450 λίτρων έναντι μέσης ημερήσιας κατά κεφαλήν κατανάλωσης για τη χώρα της τάξης των 300 λίτρων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Δημοτικής Επιχείρησης Ύδρευσης Αποχέτευσης Ρόδου που είχαν ως πηγή τη μελέτη «Ανάπτυξη συστημάτων και εργαλείων διαχείρισης υδατικών πόρων Υδατικού Διαμερίσματος Νήσων Αιγαίου» του Υπουργείου Ανάπτυξης (2003), οι υδρευτικές και αρδευτικές ανάγκες σε νερό της νήσου Ρόδου για το έτος 2005 είχαν ως εξής:

Πίνακας 51: Ετήσιες Υδρευτικές Απαιτήσεις (σε m³)

ΥΔΡΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΔΗΜΟΥ ΡΟΔΟΥ ΚΑΙ ΓΙΑ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΣΕ ΑΝΥΔΡΑ (m ³) – 2005													
ΔΗΜΟΣ ΡΟΔΟΥ	Ιαν	Φεβ	Μαρ	Απρ	Μάι	Ιούν	Ιουλ	Αυγ	Σεπτ	Οκτ	Νοεμ	Δεκ	ΣΥΝΟΛΟ
ΡΟΔΟΣ	805.419	721.247	1.003.509	1.307.946	1.464.166	1.635.283	2.357.239	2.449.119	1.831.333	1.341.800	984.962	805.419	16.707.442
ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΣΕ ΑΝΥΔΡΑ	40.880	36.960	51.120	66.640	71.680	75.200	103.760	107.360	87.760	68.320	49.440	40.880	800.000
ΣΥΝΟΛΟ	846.299	758.207	1.054.629	1.374.586	1.535.846	1.710.483	2.460.999	2.556.479	1.919.093	1.410.120	1.034.402	846.299	17.507.442

Πηγή: ΔΕΥΑ Ρόδου

Πίνακας 52: Ετήσιες Αρδευτικές Απαιτήσεις (σε m³)- 2005

ΔΗΜΟΣ ΡΟΔΟΥ	Είδος Καλλιέργειας	Σύνολο				
	Αροτριάεις	Κηπευτικά	Οπωρόνες	Ελιές	Αμπελοι	
ΣΥΝΟΛΟ	874.778	8.968.567	3.366.581	450.516	367.132	14.027.575

Πηγή: ΔΕΥΑ Ρόδου

Η συνολική ποσότητα νερού που καταναλώνει ο τουρισμός είναι μια πολύ σημαντική πληροφορία. Στη συνέχεια θα γίνει μία προσπάθεια εκτίμησης της ποσότητας του νερού που καταναλώνεται στις τουριστικές εγκαταστάσεις.

Με βάση τις παρακάτω παραδοχές (ΔΕΥΑΡ-Υψηλάντης):

Ειδική ημερήσια απαίτηση μονίμου κατοίκου	0,15	m ³ /h
Ειδική ετήσια απαίτηση μονίμου κατοίκου	54,75	m ³ /y
Ειδική ημερήσια απαίτηση τουριστικής κλίνης	0,36	m ³ /h
Ειδική απαίτηση τουριστικής κλίνης (6 μηνι)	64,80	m ³ /y

προκύπτει ο παρακάτω πίνακας υδρευτικών απαιτήσεων των μονίμων κατοίκων και του εποχικού πληθυσμού (χωρίς το ποσοστό απωλειών στα δίκτυα και χωρίς τις μεταφερόμενες στα άνυδρα νησιά ποσότητες) για το σύνολο του σημερινού Δήμου Ρόδου (νησί).

Πίνακας 53: Εκτίμηση κατανάλωσης νερού					
ΔΗΜΟΣ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΕΛ.ΣΤΑΤ.2011	ΥΔΡΕΥΤ. ΑΠΑΙΤΗΣΗ Η ΜΟΝ. ΠΛΗΘ/Μ ΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥΡΙΣΤ. ΚΛΙΝΩΝ (ΞΕΕ 2011 & ΟΜΟΣ/ΔΙΑ ΕΝΟΙΚ.Δ ΩΜ&ΔΙΑ Μ/ΤΩΝ ΔΩΔ/ΣΟΥ 2012	ΥΔΡΕΥΤ. ΑΠΑΙΤΗΣΗ ΕΠΟΧ. ΠΛΗΘΥΣΜ ΟΥ (6μηνι και για πληρότητα 65%)	ΣΥΝ/ΚΗ ΥΔΡ/ΚΗ ΑΠΑΙΤΗΣΗ
ΡΟΔΟΥ	P	m3/y	Κλ	m3/y	m3/y
ΣΥΝΟΛ Α	115.290	6.312.127	99.875	4.206.735	10.518.862

Πηγή: ΞΕΕ, ΕΛ.ΣΤΑΤ., ΔΕΥΑΡ (& υπολογισμοί συγγραφέα)

Από τον προηγούμενο πίνακα προκύπτει (εκτιμάται) ότι η εποχική υδρευτική απαίτηση του τουριστικού τομέα (υποθετική 6μηνι σεζόν και ποσοστό πληρότητας 65%) αποτελεί ποσοστό 40% της συνολικής υδρευτικής απαίτησης του νησιού.

Όσον αφορά στην παραγωγή υγρών αποβλήτων, με βάση τις διεθνείς παραδοχές, η παραγωγή υγρών αποβλήτων είναι αντίστοιχη της κατανάλωσης του νερού. Με βάση την παραπάνω εκτίμηση για την κατανάλωση νερού, θεωρούμε ότι η παραγωγή υγρών αποβλήτων που οφείλεται στον τουρισμό είναι το 40% της ποσότητας που παράγεται από τους μόνιμους κατοίκους του νησιού.

Στη Ρόδο, η Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων (βιολογικός καθαρισμός) δυναμικότητας 120.000 ισοδύναμων κατοίκων, εξυπηρετεί την επεξεργασία των λυμάτων της πόλης της Ρόδου, της Ιαλυσού και της Καλλιθέας. Η γραμμή επεξεργασίας λυμάτων είναι δευτεροβάθμια, ενώ η διάθεση της επεξεργασμένης εκροής έχει ως αποδέκτη το Αιγαίο Πέλαγος. Τα επεξεργασμένα δεν επαναχρησιμοποιούνται για άρδευση ή στη βιομηχανία. Λόγω των σοβαρών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν επτά μονάδες επεξεργασίας αστικών λυμάτων σε χωριά του νησιού καθώς και ότι τρεις μονάδες επεξεργασίας αστικών λυμάτων σε χωριά της Νότιας Ρόδου δεν έχουν τεθεί σε λειτουργία, δημιουργούνται πιέσεις στο περιβάλλον, αφού οι δυνατότητες για την κατάλληλη επεξεργασία των υγρών αποβλήτων σε σύγκριση με τον όγκο τους και τα λοιπά χαρακτηριστικά τους δεν επαρκούν, με ενδεχόμενο αποτέλεσμα τη χειροτέρευση-μόλυνση της ποιότητας των υδάτων των αποδεκτών. Απαραίτητη θεωρείται η αναμενόμενη επέκταση της Εγκατάστασης Επεξεργασίας Λυμάτων Ρόδου με κατασκευή μονάδας 100.000 επιπλέον ισοδύναμων κατοίκων, με τρίτοβάθμια επεξεργασία. Με την επέκταση θα εξυπηρετηθούν και οι Δημοτικές Ενότητες Αφάντου και Αρχαγγέλου. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι ξενοδοχειακές μονάδες 5* και 4* που επιδοτήθηκαν με τους αναπτυξιακούς νόμους διαθέτουν βιολογικούς καθαρισμούς, αφού η ύπαρξή τους αποτελεί προϋπόθεση για την επιδότηση.

Η διαχείριση των απορριμμάτων (αστικών αποβλήτων-σκουπιδιών) και η μέθοδος διάθεσής τους, αποτελεί ένα βασικό ελλειμματικό χαρακτηριστικό που γίνεται περισσότερο αντιληπτό στις περιοχές και τις εποχές μεγάλης συγκέντρωσης τουριστών, καθώς δεν ικανοποιεί τα σύγχρονα πρότυπα για τη δημόσια υγιεινή και για την προστασία του περιβάλλοντος (Στρατηγικό Σχέδιο Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, 2012).

Ο τουρισμός παράγει σημαντικές ποσότητες στερεών αποβλήτων. Ο επισκέπτης παράγει περισσότερα στερεά απόβλητα από τους κατοίκους ενώ ιδιαίτερο πρόβλημα

για τα νησιά αποτελεί η διάθεση των αποβλήτων. Πιθανή αύξηση στις αφίξεις τουριστών στη Ρόδο (κρουαζιέρας και charters) μπορεί επίσης να έχει αρνητικές συνέπειες όσον αφορά στα στερεά απόβλητα.

Εκτιμάται ότι η παραγωγή στερεών αποβλήτων, που προέρχεται από την κατανάλωση αγαθών στον προορισμό είναι 1,5-2 kg/ τουρίστα/ διανυκτέρευση και προστίθεται σε αυτή των μονίμων κατοίκων του προορισμού (Σπιλάνης, Βαγιάννη 2010).

Στη Ρόδο το 2007 είχαν παραχθεί 102.337 τόνοι αποβλήτων, ποσότητα που αυξάνεται συνεχώς. Όσον αφορά στη συνολική παραγωγή αποβλήτων από την τουριστική δραστηριότητα, στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται πληροφορίες σχετικά με τη μηνιαία παραγωγή αποβλήτων στο νησί, από τα στοιχεία του οποίου συμπεραίνεται ότι η εποχική πρόσθετη παραγωγή στερεών αποβλήτων το έτος 2007, που παρατηρείται τους μήνες Μάιο – Οκτώβριο πιθανό να αφορά στην επίδραση του τουρισμού στην παραγωγή αποβλήτων.

Πίνακας 54: Μηνιαία παραγωγή απορριμμάτων της νήσου Ρόδου το έτος 2007 (TN)

ΔΗΜΟΣ	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΪ	ΙΟΥΝ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΤΟΥΣ
	tn	tn	tn	tn	tn	tn	tn	tn	tn	tn	tn	tn	tn/y
ΡΟΔΟΥ	6.149	5.800	7.130	7.419	9.035	10.117	11.469	11.941	10.221	9.392	7.302	6.362	102.337

Πηγή: Δημοτική Επιχ/ση Καθ/τας- Υψηλάντης

Βάσει των στοιχείων του πίνακα, το έτος 2007, τους μήνες αιχμής της τουριστικής περιόδου, η πρόσθετη παραγωγή στερεών αποβλήτων από την τουριστική δραστηριότητα ήταν περίπου 3.000 tn έως 4.800 tn. Το μήνα Αύγουστο δε, η παραγωγή στερεών αποβλήτων στο νησί ήταν σχεδόν διπλάσια σε σχέση με την παραγωγή απορριμμάτων το μήνα Ιανουάριο.

Σύμφωνα με τη Δ/ση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού Νοτίου Αιγαίου, η διατιθέμενη ποσότητα απορριμμάτων στο νέο κύτταρο επείγουσας επέκτασης ΧΥΤΑ Ρόδου, για το έτος 2012 εκτιμάται σε 110.000 τόνους καθώς θα δέχεται τα απορρίμματα όλου του νησιού. Οι αναμενόμενες παραγόμενες ποσότητες απορριμμάτων για την περίοδο 2012-2015 φαίνονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 55: Αναμενόμενες ποσότητες απορριμμάτων στο ΧΥΤΑ για τα έτη 2012-2015		
Έτος	Αναμενόμενη παραγωγή απορριμμάτων (tn)	Αναμενόμενη παραγωγή απορριμμάτων (m3)
2012	110.000	137.500
2013	111.650	139.563
2014	113.325	141.656
2015	115.025	143.781

Πηγή: Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αιγαίου (2011)

Λόγω ελλείψεων ή αδυναμιών στο σύστημα διαχείρισης στερεών αποβλήτων από τουριστικές δραστηριότητες υπάρχει ο κίνδυνος μόλυνσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Η αποθήκευση των αποβλήτων δεν αποτελεί βιώσιμη λύση, η δε καταστροφή τους δεν συνιστά ικανοποιητική επιλογή, επειδή συνεπάγεται απορρίψεις και αφήνει πολύ πυκνά και ρυπογόνα κατάλοιπα. Η καλύτερη λύση εξακολουθεί να είναι η πρόληψη της δημιουργίας των αποβλήτων αυτών και η επανάχρηση των προϊόντων μέσω της ανακύκλωσης των συστατικών τους στοιχείων, στις περιπτώσεις που υπάρχουν λύσεις οικολογικά και οικονομικά βιώσιμες⁵⁸.

Στο νησί της Ρόδου υπάρχει μία ιδιωτική εταιρεία διαχείρισης αποβλήτων (ΠΕΡΜΕ) που συλλέγει στερεά απόβλητα και ανακυκλώσιμα υλικά, ενώ διαθέτει ISO 14001 και 9001 για τις δραστηριότητές της (Montasser et all, 2011), (η σύμβαση έληξε τον 10/2012). Επίσης σύμφωνα με τη Διεύθυνση Καθαριότητας του δήμου Ρόδου, δύο μικροί σταθμοί ανταποδοτικής ανακύκλωσης (πλαστικού, γυαλιού και αλουμινίου) υπάρχουν επί του παρόντος στην πόλη της Ρόδου και μία ιδιωτική εταιρεία συνεργάζεται με επαγγελματίες του χώρου μαζικής εστίασης και συλλέγει χρησιμοποιημένα μαγειρικά λάδια. Επίσης συλλογή χαρτιού και γυαλιού για να ανακυκλωθούν γίνεται με εθελοντική ιδιωτική πρωτοβουλία ενώ συλλέγονται ελαστικά με Συλλογικό Σύστημα Εναλλακτικής Διαχείρισης Μεταχειρισμένων

⁵⁸ http://europa.eu/legislation_summaries/environment/waste_management/index_el.htm

Ελαστικών και μπαταρίες με το Συλλογικό Σύστημα Εναλλακτικής Διαχείρισης Φορητών Ηλεκτρικών Στηλών και Συσσωρευτών ΑΦΗΣ.

Η έλλειψη οργάνωσης (έλλειψη κάδων, πλημμελές σύστημα αποκομιδής) ενισχύουν τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα προκαλώντας διάχυτη αισθητική ρύπανση, παραγωγή τοξινών και δυσάρεστων οσμών, η οποία είναι επιζήμια για το νησί επειδή το περιβάλλον υποβαθμίζεται όλο και πιο πολύ.

Οι εποχικές περιβαλλοντικές πιέσεις που προέρχονται από τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων κάθε είδους αφορούν στην κατανάλωση νερού, την παραγωγή υγρών και στερεών αποβλήτων, καθώς και στην κατανάλωση ενέργειας. Η κατανάλωση ενέργειας στα ξενοδοχεία είναι από τις υψηλότερες στον τομέα των μη οικιστικών κτιρίων και ορίζεται με βάση τη νομοθεσία στα τουριστικά καταλύματα από 0,65 KW ανά διανυκτέρευση στα καταλύματα κατώτερων κατηγοριών, μέχρι 2,8 στα καταλύματα πολυτελείας. Οι αλλαγές στις καταναλωτικές συνήθειες (χρήση κλιματιστικών σε ανοιχτούς χώρους), η περιορισμένη χρήση συστημάτων εξοικονόμησης ενέργειας (εκτός της χρήσης ηλιακών θερμοσιφώνων) απαιτούν υψηλότερη κατανάλωση ενέργειας. (Σπιλάνης, Βαγιάννη 2010)⁵⁹.

Τα παραπάνω οδηγούν στην ανάγκη διερεύνησης των δυνατοτήτων ενεργειακής αναβάθμισης των παλαιότερων ξενοδοχείων καθώς και των δυνατοτήτων εξοικονόμησης ενέργειας. Αιτία της αυξημένης κατανάλωσης είναι κατά κύριο λόγο η παλαιότητα των κτηρίων, η απουσία θερμομόνωσης από το μεγαλύτερο ποσοστό των κτηρίων καθώς και η πολύ μικρή συμμετοχή των ΑΠΕ (Κοκκίνης, 2011).

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η συνολική παραγωγή ενέργειας στο νομό Δωδεκανήσου και στο νησί της Ρόδου και στο γράφημα που παρατίθεται φαίνεται ότι στη Ρόδο η ζήτηση προέρχεται κυρίως από εμπορικές και οικιακές χρήσεις.

---

⁵⁹ «Τουρισμός και περιβάλλον», στην εκπονηθείσα μελέτη του Πανεπιστημίου Αιγαίου για λογαριασμό του ΣΕΤΕ «Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ/ ΚΟΙΝΩΝΙΑ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

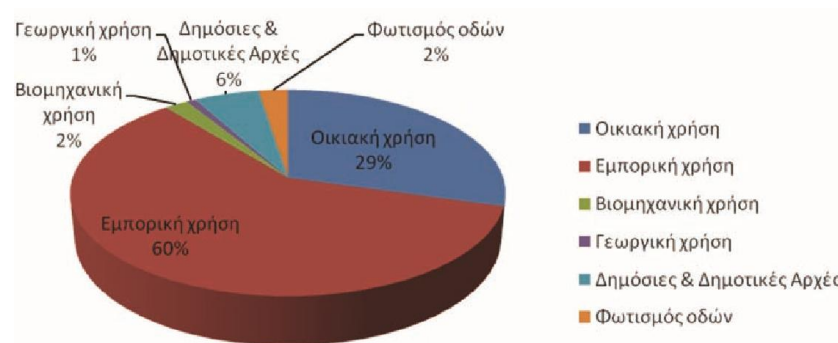
Πίνακας 56: Συνολική παραγωγή ενέργειας (σε MW)

Έτος	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Δωδεκάνησα	489.309	528.265	561.992	587.918	600.700	666.345	705.188	751.962	783.806	838.198
Ρόδος				393.205	424.684	465.816	503.812	551.009	584.018	604.954
Έτος	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Δωδεκάνησα	888.481	912.477	940.862	969.164	1.030.186	1.055.617	1.072.144	1.080.352	1.094.670	
Ρόδος	650.025	662.419	675.755	700.045	743.161	760.561	761.421	764.593	805.000	(εκτίμηση)

Πηγή: Ροδιακή

Γράφημα 10: Ζήτηση ενέργειας στη Ρόδο

Πηγή: Ροδιακή

Η εγκατεστημένη ισχύς των θερμικών μονάδων στη Ρόδο το έτος 2010 ήταν 223,24 MW. Η μέγιστη ετήσια αιχμή ζήτησης (μέσες ωριαίες τιμές) το ίδιο έτος ήταν 202,40 MW ενώ η μέγιστη ετήσια αιχμή ζήτησης το έτος 2011 ήταν 194,0 MW.

Στον πίνακα 57 δίνονται πληροφορίες για τη μηνιαία παραγωγή ενέργειας των θερμικών μονάδων (MWh) και των μονάδων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (MWh) της Ρόδου το έτος 2011, καθώς και το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στην ηλεκτροπαραγωγή⁶⁰.

Πίνακας 57: Στοιχεία ηλεκτροπαραγωγής Ρόδου έτους 2011

Στοιχεία ηλεκτροπαραγωγής Ρόδου έτους 2011												
	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΪ	ΙΟΥΝ	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
Ενέργεια θερμικών μονάδων (MWh)	46.203,9	41.889,8	42.118,5	40.291,3	56.717,2	71.467,2	96.531,6	99.145,3	85.939,6	56.092,8	38.194,6	45.610,9
Ενέργεια μονάδων	5.539,04	5.824,83	3.731,31	4.771,12	4.645,50	5.183,32	7.149,12	6.187,85	4.065,32	4.549,49	3.991,45	4.564,28

⁶⁰ <http://www.deddie.gr/Default.aspx?id=10845&nt=19&lang=1>

ΑΠΕ (MWh)												
Σύνολο ενέργειας (MWh)	51.742,9	47.714,6	45.849,8	45.062,4	61.362,7	76.650,5	103.680,7	105.333,1	90.004,9	60.642,2	42.186,0	50.175,1
Ποσοστό συμμετοχής ΑΠΕ στην ηλεκ/παραγωγή	10,7%	12,2%	8,1%	10,6%	7,6%	6,8%	6,9%	5,9%	4,5%	7,5%	9,5%	9,1%

Πηγή: ΔΕΔΔΗΕ (Μηνιαία δελτία ΑΠΕ και Θερμικής Παραγωγής στα μη διασυνδεδεμένα νησιά)-επεξεργασία στοιχείων

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα, αύξηση 100% παρουσιάζει η κατανάλωση ενέργειας τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο στο νησί, σε σχέση με την κατανάλωση ενέργειας το μήνα Ιανουάριο, ενώ αύξηση 35% έως και 90% παρουσιάζει η κατανάλωση ενέργειας τους υπόλοιπους μήνες της τουριστικής σεζόν (Μάιος-Οκτώβριος) σε σχέση με την κατανάλωση του μήνα Απριλίου.

Η διείσδυση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, στη Ρόδο είναι ιδιαίτερα χαμηλή καθώς σημαντικό μέρος των ενεργειακών αναγκών καλύπτεται με τη χρήση πετρελαιοειδών. Η αξιοποίηση της αιολικής ενέργειας γίνεται σε περιορισμένο βαθμό. Υπάρχουν 4 αιολικά πάρκα παραγωγής ενέργειας, συνολικής ισχύος 31,3 MW και ένα πέμπτο πάρκο στη Ν. Ρόδο ισχύος 19 MW αντιμετωπίζει προβλήματα στο να ολοκληρωθεί.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΔΕΗ Α.Ε (Διαχειριστής Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών) του Ιανουαρίου 2012 η συνολική εγκατεστημένη ισχύς ΑΠΕ στη Ρόδο είναι 38,10 MW (31,30 από ανεμογεννήτριες και 6,8 από Φωτοβολταϊκά) και η συνολική παραγωγή ενέργειας για τον Ιανουάριο του 2012 ανήλθε σε 5.661,66 MWh, με ποσοστό συμμετοχής ΑΠΕ στην ηλεκτροπαραγωγή του νησιού στο 9,8%. Η συνολική παραγωγή για το 2010 ήταν 54.913,20 MWh, ποσοστό 7,18% πολύ χαμηλό για να αποτελεί εναλλακτική λύση στους θερμικούς σταθμούς⁶¹.

Ο θόρυβος αφορά επίσης στις εποχικές περιβαλλοντικές πιέσεις που προέρχονται από

⁶¹

<http://www.rodiki.gr/article.php?id=214385&catid=42&maincatid=41>

τον τουρισμό και προκαλείται συνήθως από τη λειτουργία των καταστημάτων διασκέδασης (μπαρ και κλαμπ), από τον κυκλοφοριακό φόρτο αλλά και από το συνωστισμό. Το πρόβλημα δημιουργείται όταν ο θόρυβος είναι πάνω από τα νόμιμα επίπεδα. Για παράδειγμα στην πόλη της Ρόδου για τη λειτουργία των μπαρ στην οδό Ορφανίδου και στην ευρύτερη περιοχή Νεοχωρίου, έπειτα από αναφορά που υπέβαλαν δεκάδες κάτοικοι της περιοχής, το Σώμα Ελεγκτών Δημόσιας Διοίκησης θα προβεί σε έλεγχο των αρμοδίων υπηρεσιών και στην έκδοση πορίσματος.⁶²

Όσον αφορά στην ένταση της χρήσης των ακτών και την εγκατάσταση τουριστικών ανωδομών, σύμφωνα με το ΙΤΕΠ⁶³ (2007), στη Ρόδο που παρουσιάζει συγκριτικά πολύ υψηλό δείκτη τουριστικής ανάπτυξης για τα ελληνικά δεδομένα, το τμήμα των ακτών που καταλαμβάνεται από τις πυκνοδομημένες τουριστικές περιοχές είναι μικρό κλάσμα του συνόλου της έκτασης. Στον χάρτη 2 του παραρτήματος Β' φαίνονται οι καθορισμοί αιγιαλού και παραλίας που έγιναν στη Ρόδο πριν την εκτέλεση τουριστικών και λιμενικών έργων που απείχαν μέχρι εκατό (100) μέτρα από την ακτογραμμή καθώς και οι θέσεις τους.

Ο τουρισμός είναι ένας σημαντικός παράγοντας της επέκτασης των αστικών περιοχών. Οι κατασκευές τουριστικών υποδομών και ανωδομών αλλά και των γενικών υποδομών που χρησιμοποιούνται από τον τουρισμό αλλάζουν τις χρήσεις γης στον προορισμό καθώς φυσικές εκτάσεις μετατρέπονται σε τεχνητές περιοχές.

Στον Πίνακα που ακολουθεί απεικονίζεται η κατανομή των εδαφών του νησιού, σε χιλ. στρέμματα:⁶⁴

---

⁶² <http://www.dimokratiki.gr/article.asp?articleID=19335&catID=18&pubID=1>

⁶³ Στην «Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβαλλοντική Προστασία», Αθανασίου Λ. για το ΙΤΕΠ, 2007, Αθήνα

⁶⁴

http://geodata.gov.gr/geodata/index.php?option=com_sobi2&sobi2Task=sobi2Details&catid=21&sobi2Id=46&Itemid=

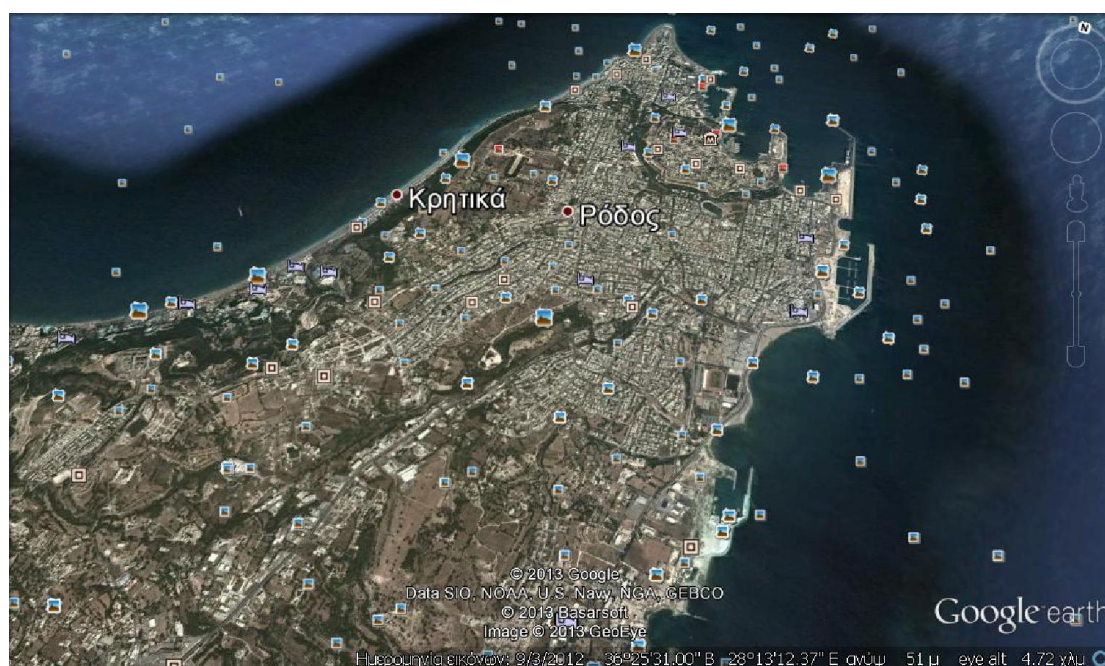
Πίνακας 58: Κατανομή της έκτασης του νησιού σε γενικευμένες κατηγορίες χρήσης / κάλυψης

Δήμος	Σύνολο έκτασης	Καλλιεργούμενες εκτάσεις και αγραναπαύσεις	Βοσκότοποι	Δάση	Εκτάσεις καλυπτόμενες από νερά	Εκτάσεις οικισμών (κτίρια, δρόμοι, κ.λ.π.)	Άλλες εκτάσεις
Ρόδου	1408,8	444,2	196,9	691,3	12,1	22,4	41,9

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Συγκρίνοντας παλαιούς χάρτες της Ρόδου που ανάγονται στην αρχή της τουριστικής ανάπτυξης (δεκαετία '50) με χάρτες της περιόδου της «έκρηξης» της τουριστικής δραστηριότητας ('80 -'90) (Παράρτημα Β') και με χάρτες που αποτυπώνουν τη σημερινή κατάσταση μπορεί να διαπιστώσει εύκολα ότι υπάρχει συνολικά μια αύξηση της δόμησης που κύρια οφείλεται στη τουριστική δραστηριότητα σε όλο το νησί, φαινόμενο που παρουσιάζει ιδιαίτερη ένταση στις περιοχές Ιαλυσό (Ιξιά), Φαληράκι, Αφάντου, Λίνδο, Κοσκινού και Κιοτάρι. Αντίθετα η επέκταση της πόλης της Ρόδου νότια οφείλεται κύρια στην ανάγκη για κάλυψη οικιστικών αναγκών του συνεχώς αυξανόμενου πληθυσμού που ειδικά για τον οικισμό της Ρόδου πέρασε από 28.119 κατοίκους το 1961 σε 50.636 το 2011.

Χάρτης 2: Εικόνα Google earth

Πηγή: Google earth (2012)

3.3 Επιπτώσεις

Στο σημείο αυτό γίνεται μια προσπάθεια να εκτιμηθούν οι επιπτώσεις του τουρισμού στην πορεία της Ρόδου προς τη βιώσιμη ανάπτυξη, δηλαδή να εκτιμηθεί αν και κατά πόσο ο τουρισμός συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα της οικονομίας (στη δυνατότητά της να είναι ανταγωνιστική, χωρίς την έντονη μονοκαλλιέργεια που καθιστά την οικονομία εύθραυστη), στην κοινωνική δικαιοσύνη, όπως εκφράζεται με την παροχή απασχόλησης και δίκαιης κατανομής εισοδήματος προς τους κατοίκους και στην περιβαλλοντική διατήρηση (δηλαδή στη διατήρηση των πόρων πάνω στους οποίους στηρίζεται η ζωή τοπικά – ποιότητα και επάρκεια πόσιμου νερού, ποιότητα θαλάσσιου νερού, ποιότητα εδάφους, διατήρηση βιοποικιλότητας και τοπίου).

3.3.1 Οικονομικές επιπτώσεις

Ο τουρισμός οδηγεί σε μια συνολική δυναμική ανάπτυξη τους τουριστικούς προορισμούς. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο νομός Δωδεκανήσου είχε το 1970 κατά κεφαλή Α.Ε.Π. 84, ενώ το 1991, μετά από τα είκοσι σημαντικά για την τουριστική ανάπτυξη χρόνια αυτό γίνεται 109 (ΕΤΕΜ, 2010).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, το κατά κεφαλή Α.Ε.Π. της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου κατά τα έτη 2008 και 2009 ανερχόταν σε 25.562 και 24.828 € αντίστοιχα. Το επίπεδο αυτό του ΑΕΠ κατατάσσει την Περιφέρεια στην 2^η θέση μεταξύ των Περιφερειών της χώρας, (μετά την Περ. Αττικής).

Πίνακας 59: Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου					
<i>Σε ευρώ. Σε τρέχουσες τιμές</i>					
Περιφέρεια και νομοί	2005	2006*	2007*	2008*	2009*
Νότιο Αιγαίο	21.297	22.280	24.040	25.662	24.828
Δωδεκάνησα	18.132	19.392	20.552	22.222	21.316
Κυκλάδες	26.830	27.344	30.173	31.720	31.024

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

*Προσωρινά στοιχεία

Για το Νομό Δωδεκανήσου το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. παρουσιάζει διαρκή αυξητική τάση για τα έτη 2000-2008, με εξαίρεση το έτος 2004 που παρουσίασε μικρή μείωση της τάξης του -0,1% .

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2000-2008 το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. του Νομού Δωδεκανήσου, βρισκόταν πάνω από το μέσο όρο της χώρας (Πάντειο Πανεπιστήμιο-Στρατηγικό Σχέδιο Περιφέρειας Ν. Αιγαίου,2012).

Πίνακας 60:Κατά Κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Νομού Δωδ/σου σε ευρώ

	Νομός Δωδεκανήσου	Ετήσια Μεταβολή %	Κατάταξη σε σχέση με τους 51 Νομούς	Μέσος Όρος Χώρας
2000	15.033	-	4	11.320
2001	15.352	2,12%	6	12.056
2002	16.226	5,69%	6	12.617
2003	17.500	7,85%	5	13.796
2004*	17.481	-0,11%	6	14.699
2005*	19.008	8,74%	6	15.579
2006*	21.896	15,19%	5	16.713
2007*	23.971	9,48%	5	17.836
2008*	24.516	2,27%	5	18.398

Πηγή: Πάντειο Πανεπιστήμιο-Ι.Π.Ε.

* Προσωρινά στοιχεία.

Η σημασία και η ανάπτυξη του Τριτογενή Τομέα Παραγωγής, λόγω της σημαντικής ανάπτυξης του τουριστικού τομέα τις τελευταίες δεκαετίες, είναι συνεχής με κύριο χαρακτηριστικό την ανισομερή κατανομή των τομέων παραγωγής. Στον πίνακα που ακολουθεί, παρουσιάζεται η ποσοστιαία διάρθρωση του Α.Ε.Π. κατά κλάδο. Η κυριαρχία των Υπηρεσιών, είναι ξεκάθαρη συγκεντρώνοντας για το 2006, το 82,1% του Α.Ε.Π. για το Νομό Δωδεκανήσου. Ακολουθούν με μεγάλη διαφορά ο τομέας της Βιομηχανίας και των Κατασκευών, ενώ η Γεωργία καταλαμβάνει ένα μικρό ποσοστό.

Πίνακας 61: Ποσοστιαία Διάρθρωση Α.Ε.Π. κατά Κλάδο Νομού Δωδ/σου

	ΓΕΩΡΓΙΑ %	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ - ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ %	Μεταλλεία- Ορυχεία %	Μεταποίηση %	Ενέργεια %	Κατασκευές %	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ %
	Νομός Δωδεκανήσου						
2000	3,6	10,5	0,3	1	2,2	6,9	86
2006	2,9	15	0,2	3,3	2,9	8,6	82,1

Πηγή: Νομοί, Μάιος 2009 –Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή της Ρόδου δεν καλύπτει παρά μικρό μέρος της τοπικής ζήτησης, παρά τις δυνατότητες που έχει το νησί στον πρωτογενή τομέα. Ο δευτερογενής τομέας βρίσκεται ουσιαστικά σε συρρίκνωση με εξαίρεση τις βιοτεχνικές επιχειρήσεις επεξεργασίας τροφίμων που συνδέονται με τον τουρισμό.

Κατά συνέπεια ο τουρισμός: α) από την μια πλευρά έχει συμβάλει στη δυναμική αύξηση της παραγωγής και του συνολικού και κατά κεφαλή ΑΕΠ με ρυθμούς υψηλότερους από τους μ.ο. της χώρας και β) από την άλλη έχει επικυριαρχήσει της οικονομίας του νησιού δημιουργώντας καταστάσεις εύθραυστης μονοκαλλιέργειας.

3.3.2. Κοινωνικές επιπτώσεις

Η απασχόληση είναι μία από τις βασικές μεταβλητές για την κοινωνία. Ως κλάδος έντασης εργασίας ο τουρισμός ενίσχυσε τη θέση του στην απασχόληση λειτουργώντας και ολιστικά σε τοπικό επίπεδο όπως στην περίπτωση της Ρόδου, όπου αποτελεί τον αποκλειστικό και κυρίαρχο άμεσα ή έμμεσα κλάδο απασχόλησης, απορροφώντας εργατικό δυναμικό από τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.

Για τη διάρθρωση απασχόλησης κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στο Δήμο Ρόδου, αντλήθηκαν δεδομένα από την απογραφή του πραγματικού πληθυσμού για το 2001 (τα στοιχεία της απογραφής του 2011 δεν έχουν ανακοινωθεί). Στον πίνακα που ακολουθεί δίνονται οι απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και αποτυπώνεται η τάση του πληθυσμού να εγκαταλείψει τον πρωτογενή τομέα και τη στροφή του προς τον τριτογενή (τουρισμός, υπηρεσίες).

Πίνακας 62: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και άνεργοι δήμου Ρόδου (2001)

Σύνολο	Οικονομικά Ενεργοί					Οικονομικά μη Ενεργοί	
	Απασχολούμενοι						Άνεργοι
	Σύνολο	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας	Δενδήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας		Σύνολο
51.918	41.900	2.079	7.543	29.930	2.348	10.018	49.280

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Επισημαίνεται ότι στον τριτογενή τομέα ο τουρισμός αποτελεί τη βασικότερη δραστηριότητα της οικονομίας του νησιού.

Η μεγάλη εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από την τουριστική δραστηριότητα, η οποία περιορίζεται κυρίως στους θερινούς μήνες, δημιουργεί έντονο πρόβλημα εποχικότητας στην απασχόληση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας.

Ως προς την κατάσταση της ανεργίας, στον πίνακα που ακολουθεί, παρουσιάζεται η διάρθρωση της μέσης ετήσιας ανεργίας ανά Νομό της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (Α' Τρίμηνο 2004 - Δ' Τρίμηνο 2011), σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Πίνακας 63: Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας κατά νομό (Α' Τρίμηνο 2004 - Δ' Τρίμηνο 2011)

Γεωγραφική Περιφέρεια	ΝΟΜΟΣ	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	*
Νότιο Αιγαίο	ΔΩΔ/ΣΟΥ	10,8	9,3	11	10,1	14,3	15,5	16,9	[13,1 - 20,7]
	ΚΥΚΛΑΔΩΝ	7	8,1	5,3	3,9	8,0	12,0	11,4	[7,3 - 15,5]

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

*Όρια 95% διαστήματος εμπιστοσύνης για την εκτίμηση του ποσοστού ανεργίας βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας για το έτος 2011

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, ο Νομός Δωδεκανήσου παρουσιάζει χειρότερα μέσα ετήσια ποσοστά ανεργίας από αυτά του Νομού Κυκλάδων, ιδιαίτερα κατά τα έτη 2007 και 2008 όπου η διαφορά τους είναι σημαντική.

Για την ανεργία σε επίπεδο Δήμου Ρόδου, αναζητήθηκαν στοιχεία στον Ο.Α.Ε.Δ. Με κριτήριο την αναζήτηση εργασίας τον 9/2012, στη Ρόδο οι εγγεγραμμένοι στο μητρώο του Οργανισμού, άνεργοι άντρες ήταν 1.562 και οι άνεργες γυναίκες 2.532, οι μακροχρόνια άνεργοι άντρες ήταν 315 και οι μακροχρόνια άνεργες γυναίκες 900, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 59. Επειδή δεν έχει γνωστοποιηθεί από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. ο αριθμός του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, βάσει της απογραφής του 2011, δεν είναι εφικτό να υπολογιστεί το ποσοστό ανεργίας στο νησί. Επίσης πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τα στοιχεία αναφέρονται στο μήνα Σεπτέμβριο, που η τουριστική σεζόν δεν έχει λήξει.

Πίνακας 64: Στοιχεία Ανεργίας Δήμου Ρόδου

	ΑΝΑΖΗΤΟΥ- ΝΤΕΣ >= 12 ΜΗΝΩΝ [2]	ΜΗ ΑΝΑΖΗΤΟΥΝΤΕΣ >= 12 ΜΗΝΩΝ [1] (ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ)	ΑΝΑΖΗΤΟΥΝΤΕΣ <= 12 ΜΗΝΩΝ	ΜΗ ΑΝΑΖΗ- ΤΟΥΝΤΕΣ <=12 ΜΗΝΩΝ [1]	ΕΤΑ* ΚΟΙΝΟΙ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ [3]	ΕΤΑ ΕΠΟΧΙΚΟΙ ΤΟΥΡ.ΕΠΑΓΓΕΛ- ΜΑΤΩΝ [3]	ΕΤΑ ΔΙΚΑΙΟΥ- ΧΟΙ ΠΟΥ ΣΥΝΕΧΙ- ΖΟΥΝ [4]	ΕΤΑ ΝΕΕΣ ΑΙΤΗ- ΣΕΙΣ (9/12)
ΑΝΔΡΕΣ	315	126	1.247	709	664	67	642	131
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	900	314	1.632	830	795	89	799	71
ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 30 ΕΤΩΝ	73	22	320	179	164	18	165	22
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 30 ΕΤΩΝ	220	63	578	225	257	17	258	24

Πηγή: ΟΑΕΔ (ημερομηνία αναφοράς 24/9/2012)

*Επιδοτούμενοι τακτικής ανεργίας

[1]: Εγγεγραμμένοι στο μητρώο του ΟΑΕΔ οι οποίοι έχουν δηλώσει ότι δεν επιθυμούν να βρουν εργασία μέσω του ΟΑΕΔ

[2]: Εγγεγραμμένοι στο μητρώο του ΟΑΕΔ με ενεργό δελτίο για συνεχόμενο διάστημα μεγαλύτερο ή ίσο των 12 μηνών

[3]: Αφορά αριθμό δικαιούχων που πληρώθηκαν εντός του μήνα

[4]: Σύνολο δικαιούχων επιδότησης που πληρώθηκαν και στο τέλος του μήνα συνεχίζουν να έχουν δικαίωμα επιδότησης

Όσον αφορά στις δημογραφικές μεταβολές, μετά το 1951 παρατηρείται μια αξιόλογη αύξηση του πληθυσμού του νησιού που έχει να κάνει με την αλματώδη ανάπτυξη του τουρισμού στη Ρόδο κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

Πίνακας 65: Εξέλιξη πληθυσμού στη Ρόδο						
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ						
1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011
58.946	63.954	66.609	87.833	98.181	117.007	115.290

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής, σταθερός εμφανίζεται την τελευταία δεκαετία ο πληθυσμός του νησιού, όπως όμως έχει ανακοινώσει η ΕΛ.ΣΤΑΤ., τα αποτελέσματα της Απογραφής του 2011 και αυτά προηγούμενων απογραφών δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα. Ο μόνιμος πληθυσμός του δήμου Ρόδου βάσει της τελευταίας απογραφής είναι 115.290 κάτοικοι και ο δείκτης πυκνότητα πληθυσμού ανά τετρ. χλμ. είναι 82,31. Η φυσική αύξηση του πληθυσμού ανά 1000 κατοίκους στο νομό Δωδ/σου το 2008 ήταν 4,4 κάτοικοι (σύμφωνα με το Νομοί 2009 & 2010).

Όσον αφορά στους δείκτες οικονομικής ευημερίας, το δηλωθέν εισόδημα ανά φορολογούμενο στο νομό Δωδ/σου, το 2008 είναι 14.900 € και οι κατά κεφαλή αποταμιευτικές καταθέσεις το 2009, επίσης στο νομό είναι 15.500 € (Στρατηγικό Σχέδιο Περιφέρειας Ν. Αιγαίου).

3.3.3 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Η διογκούμενη τουριστική ανάπτυξη δημιουργεί αυξημένες περιβαλλοντικές πιέσεις οι οποίες αποτελούν παράγοντα αλλαγής της περιβαλλοντικής κατάστασης του

προορισμού και συγκεκριμένα της ικανότητάς του να παράγει περιβαλλοντικά αγαθά για τον πληθυσμό. Τα σημαντικότερα ζητήματα για την αξιολόγηση της προστασίας του περιβάλλοντος είναι η ποσότητα του διαθέσιμου νερού, η ποιότητα του πόσιμου νερού, η ποιότητα του θαλασσινού νερού, η ποιότητα του τοπίου και του αστικού περιβάλλοντος, η βιοποικιλότητα της περιοχής και η ποιότητα του εδάφους.

Το νερό είναι ένας πολύτιμος φυσικός πόρος, ζωτικής σημασίας και για τις μελλοντικές γενιές. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε τη διαθέσιμη ποσότητα νερού στην περιοχή. Έως σήμερα στη Ρόδο υπάρχει επάρκεια στη διαθεσιμότητα νερού, τα αποθέματα του οποίου δεν έχουν εκτιμηθεί. Η μέση ετήσια υδρευτική και αρδευτική ζήτηση στη Ρόδο ανέρχεται σε 17.000.000 m³ και 14.500.000 m³ αντίστοιχα και καλύπτεται από γεωτρήσεις και πηγές. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκαν μεμονωμένες περιπτώσεις υφαλμύρινσης γεωτρήσεων. Το υπό κατασκευή φράγμα Γαδουρά το οποίο θα ξεκινήσει τη λειτουργία του το επόμενο έτος και θα καλύψει τις υδρευτικές ανάγκες του νησιού, έχει συγκεντρώσει 67 εκατομμύρια κυβικά μέτρα νερού⁶⁵.

Αναφορικά με την ποιότητα, το νερό του δικτύου ύδρευσης είναι πόσιμο και η ποιότητά του κρίνεται ικανοποιητική. Ο έλεγχος γίνεται από το χημείο της ΔΕΥΑΡ, ενώ υφίσταται χλωρίωση πριν από την είσοδό του στο δίκτυο, το σύνολο του οποίου στους οικισμούς είναι πεπαλαιωμένο και χρειάζεται αντικατάσταση.

Η ποιότητα του θαλασσινού νερού παραμένει υψηλή παρ' όλες τις πιέσεις, όπως φανερώνει ο μεγάλος αριθμός των παραλιών με το διακριτικό σήμα της «γαλάζιας σημαίας» που απονέμεται σε αυτές κάθε έτος. Για το 2011 η Ρόδος συγκέντρωσε 30 γαλάζιες σημαίες, 2^η σε επίπεδο χώρας. Πρέπει να επισημανθεί ότι η προβλεπόμενη αύξηση του θαλάσσιου τουρισμού μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη θαλάσσια περιοχή της Ρόδου. Κάθε αύξηση του αριθμού των κρουαζιερόπλοιων και των ημερόπλοιων στην περιοχή είναι πιθανό να επιδεινώσει τα προβλήματα θαλάσσιας ρύπανσης που σχετίζονται με το πετρέλαιο και τα στερεά απόβλητα και για το λόγο αυτό θα πρέπει να υπάρξει συστηματικότερη παρακολούθηση της ποιότητας των νερών της θάλασσας.

---

⁶⁵ <http://www.dimokratiki.gr/article.asp?articleID=22219&catID=18&pubID=1>

Στη μελέτη «Προτάσεις δράσεων για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην πόλη της Ρόδου» που εκπονήθηκε από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε αναφέρεται ότι η πόλη της Ρόδου δεν παρουσιάζει έντονο πρόβλημα ατμοσφαιρικής ρύπανσης, παρόλο που οι συγκεντρώσεις NOx και όζοντος κάποιες ημέρες του χρόνου πρέπει να βρίσκονται εκτός των επιτρεπτών ορίων της Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας (Δήμος Ρόδου). Η ποιότητα της ατμόσφαιρας με βάση τα στοιχεία από γενικές μελέτες θεωρείται ικανοποιητική, ενώ δεν υπάρχουν παράπονα ή προβλήματα σε σχέση με την ποιότητα του αέρα από τους κατοίκους και τους τουρίστες.

Η ποιότητα του τοπίου είναι κάτι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί. Η σημασία του τοπίου, με την ολοκληρωμένη προσέγγιση, ξεπερνά τα όρια ενός συγκεκριμένου χώρου και συχνά συμβάλλει καθοριστικά στον προσδιορισμό του περιβάλλοντος, με την ευρύτερη έννοια, καθώς η βελτίωση του περιβάλλοντος από τη μια μεριά και η βιωσιμότητα των πόρων του από την άλλη, δημιουργούν μια απαίτηση που είναι αδύνατον να παραβλεφθεί και στην οποία η συμβολή του τοπίου ως προστιθέμενη αξία έχει ξεχωριστή σημασία (Παρπαΐρης).

Αρνητική πραγματικότητα που υπονομεύει τον τουρισμό της Ρόδου αποτελεί η σχεδόν πλήρης αλλοίωση της φυσιογνωμίας των περισσότερων οικισμών του νησιού καθώς και η υποβάθμιση των παράκτιων ζωνών, με την άναρχη ανάπτυξη, την ανεξέλεγκτη εκτός σχεδίου δόμηση και την εγκατάλειψη της γεωργικής γης.

Η διάσπαρτη δόμηση, παράλληλα με την ακτή, η έντονη αστικοποίηση της ακτής, η αισθητική υποβάθμιση από τις υπάρχουσες εμπορικές δραστηριότητες, οι σημαντικές δομήσεις στην πόλη της Ρόδου και η μη ικανοποιητική αποκατάσταση κτιρίων και η χρήση τους, έχουν υποβαθμίσει την ποιότητα του τοπίου (Κοκκώσης, Τσάρτας 2001:195).

Το πρόβλημα κυκλοφοριακής συμφόρησης και στάθμευσης στην πόλη καθώς και η ηχορρύπανση αποτελούν προβλήματα του αστικού περιβάλλοντος της Ρόδου. Το δίκτυο των διαμορφωμένων πεζοδρόμων είναι πολύ περιορισμένο, ενώ δεν συντηρούνται επαρκώς οι σημαντικοί κοινόχρηστοι χώροι (πάρκα, πλατείες, κ.α.) και δεν εκσυγχρονίζονται με ποιοτικές παρεμβάσεις. Ελλειμματική είναι η αντιμετώπιση του πρασίνου (σοβαρή μείωση δένδρων στις παλιές δενδροστοιχίες, ελλείψεις πρασίνου στις νέες συνοικίες, μη αξιοποίηση προσφερόμενων χώρων για πράσινο: πλατείες, αρχαιολογικοί χώροι) (ΒΕΤΑΠΛΑΝ, 2010).

Η διάβρωση των ακτών είναι ένα σύνθετο φυσικό φαινόμενο που συναρτάται με την φυσική ισορροπία των παράκτιων ιζημάτων. Πρόκειται για μια απόλυτα φυσική διαδικασία όμως σε αρκετές περιπτώσεις οι ανθρώπινες παρεμβάσεις επιταχύνουν το φαινόμενο προκαλώντας προβλήματα στις παράκτιες υποδομές και περιουσίες. Τέτοιες ανθρώπινες παρεμβάσεις είναι η κατασκευή έργων που διακόπτουν τη φυσική δίαιτα των παράκτιων ιζημάτων (κτίσματα, διάνοιξη παραλιακών οδών, διάφορα μικρά και μεγάλα λιμενικά έργα), οι αμμοληψίες από παραλίες και από ποτάμια που βρίσκονται κοντά σε αυτές, η καταστροφή του ευαίσθητου συστήματος των αμμοθινών κ.α.

Οι δυτικές ακτές της Ρόδου έχουν υποστεί εκτεταμένη διάβρωση. Σύμφωνα με μία μελέτη του Πανεπιστημίου Πατρών, η διάβρωση των ακτών της δημοτικής ενότητας Πεταλούδων από το έτος 1936 μέχρι το 2010 είχε φτάσει τα 1.350 στρέμματα. Αυτό σημαίνει ότι οι παραλίες της περιοχής έχουν μειωθεί κατά 1.350.000 m². Όσα από τα καταγεγραμμένα στο Κτηματολόγιο Ρόδου κτήματα βρίσκονταν σε απόσταση μικρότερη των 100 m μέχρι 120 m από την ακτογραμμή του 1936, σήμερα βρίσκονται κάτω από το νερό της θάλασσας ενώ η ανά έτος καταλαμβανόμενη από τη θάλασσα λωρίδα ξηράς εκτιμάται ότι έχει μέσο πλάτος 1,42 m⁶⁶.

Ως ακραία μορφή υποβάθμισης τους εδάφους η απερήμωση έχει ως αποτέλεσμα τη σοβαρή βλάβη όλων των εδαφικών λειτουργιών. Αν και δεν υπάρχει ακόμη επιστημονικά έγκυρη εκτίμηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ένας παράγοντας που συντελεί στην απερήμωση είναι η αρνητική τάση της παραγωγικής ικανότητας. Ο Παγκόσμιος Άτλαντας της απερήμωσης, ο οποίος δείχνει τις περιοχές όπου η παραγωγική ικανότητα μειώνεται σταθερά τις τελευταίες δεκαετίες, απεικονίζει τη Ρόδο ως μια περιοχή με μη ευνοϊκή παραγωγική ικανότητα. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2012).

Κεφάλαιο 4^ο. Αξιολόγηση – Προτάσεις

4.1 Ανάλυση SWOT

Με βάση την ανάλυση του τουρισμού ως κινητήριας δύναμης, των μετρήσιμων αποτελεσμάτων του και της απόδοσής του καθώς και των επιπτώσεών του στον προορισμό, όπως παρουσιάστηκαν στη μελέτη περίπτωσης της Ρόδου, καθίσταται

---

⁶⁶ <http://www.rodiki.gr/article.php?id=51353&catid=41&subcatid=42>

αναγκαία η σύνταξη ενός συνοπτικού πίνακα «SWOT Analysis» που διευκολύνει τον εντοπισμό των κύριων θετικών και αρνητικών στοιχείων του τουριστικού προϊόντος της Ρόδου. Η ανάλυση Ισχυρών και Αδύνατων Σημείων, Ευκαιριών και Απειλών (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats), ως μεθοδολογικό εργαλείο, αποτελεί ένα συστηματικό τρόπο καταγραφής των κυριότερων συμπερασμάτων που προκύπτουν από την καταγραφή που πραγματοποιείται στην παρούσα μελέτη και βάσει της οποίας θα εκτιμηθεί η κατάσταση και η αξιολόγηση της μελέτης περίπτωσης. Εντοπίζονται και εξειδικεύονται οι παράμετροι που συνιστούν τα δυνατά σημεία τα οποία πρέπει να αναπτύξει η παραγωγική και αναπτυξιακή τουριστική δραστηριότητα, καθώς και τα αδύνατα σημεία τα οποία καλείται να περιορίσει, ώστε να μην αποτελούν τροχοπέδη στην ανάπτυξη της. Λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεράσματα από την ανάλυση, κατ'αναλογία, προσδιορίζονται τα σημεία εκείνα που διαφαίνεται να αποτελούν ευκαιρίες για ανάπτυξη, που θα πρέπει ο στρατηγικός σχεδιασμός του τουρισμού να εκμεταλλευτεί, καθώς και τους κινδύνους που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν στο μέλλον.

Το προτεινόμενο μεθοδολογικό πλαίσιο της ανάλυσης SWOT αποσκοπεί να αντιμετωπίσει τον τουρισμό ως ένα ενιαίο οικονομικό και κοινωνικό σύνολο δραστηριοτήτων. Αυτό τεκμηριώνει την ανάγκη ύπαρξης μιας στρατηγικής για την ολοκληρωμένη διαχείριση του τουριστικού προϊόντος της Ρόδου, η οποία είναι δυνατόν να αποτελέσει τη βάση αναφοράς για το συντονισμό και την εναρμόνιση των επιμέρους τουριστικών πολιτικών, προγραμμάτων και επενδυτικών σχεδίων. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα κύρια αποτελέσματα της SWOT ανάλυσης.

Ανάλυση SWOT

<u>Ισχυρά σημεία του τουρισμού στη Ρόδο (Strengths)</u>
ΓΕΩΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ <ul style="list-style-type: none">
• Η ποικιλία της φυσικής ομορφιάς (Κοιλάδα Πεταλούδων, Πρασονήσι)
• Το καλό μεσογειακό κλίμα
• Παραλίες
• Η προστασία και η ανάδειξη αξιόλογων στοιχείων του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- Η πλούσια ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά
- Ύπαρξη σημαντικών πολιτιστικών πόρων (μνημεία-Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου, αρχαιολογικοί χώροι Λίνδου και Καμείρου, μουσεία- παλάτι Μεγάλου Μαγίστρου)

ΘΕΣΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- Τα κονδύλια του ΕΣΠΑ που στοχεύουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας
- Ειδικές μορφές τουρισμού (θαλάσσιος, συνεδριακός, πολιτιστικός)

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- Η δημιουργία επενδύσεων σε έργα τουριστικής υποδομής και ανωδομής (μαρίνα, γκολφ, ξενοδοχειακά συγκροτήματα)
- Η καλή φήμη ως σημαντικός τουριστικός προορισμός παγκοσμίως
- Η υψηλής ποιότητας διαμονή (επικρατούν ξενοδοχεία ανώτερων κατηγοριών)

ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ & ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ

- Ο ποιοτικός εκσυγχρονισμός των υφιστάμενων τουριστικών επιχειρήσεων
- Η οργάνωση υποδομών επί των οποίων μπορεί να αναπτυχθούν οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Μειονεκτήματα (weaknesses)

ΣΕ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

- Ο χαμηλός βαθμός αξιοποίησης φυσικών και πολιτιστικών πόρων και των καινοτομικών δράσεων προβολής και ανάδειξής τους
- Η υψηλή συγκέντρωση τουριστικής υποδομής ιδίως του ξενοδοχειακού δυναμικού
- Η επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος λόγω μη τήρησης των περιβαλλοντικών όρων – περιβαλλοντικά προβλήματα και ποιότητας ζωής
- Η υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας τουριστικής ανάπτυξης
- Η τάση υποβάθμισης και σε ορισμένες περιπτώσεις κατανάλωσης

(καταστροφής) των πόρων (παραλιών και μνημείων)

- Η υψηλή κατανάλωση των πόρων
- Η μη ύπαρξη ειδικού χωροταξικού σχεδίου για τον τουρισμό

ΣΕ ΕΠΠΕΔΟ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

- Οι ελλείψεις σε ειδικές τουριστικές υποδομές και ανωδομές – λιγιστές επιχ/σεις δραστηριοτήτων αθλητισμού και αναψυχής
- Η μονοδιάστατη τουριστική εικόνα (ήλιου-θάλασσας)
- Ο χαμηλός βαθμός διαφοροποίησης προσφερόμενου προϊόντος
- Η χαμηλή ποιότητα τουριστικών υποδομών (μορφή κτηρίων, μέτριος εξοπλισμός, ανύπαρκτη ή κακή διακόσμηση, έλλειψη “στυλ” στα ξενοδοχεία στο κέντρο της πόλης)
- Ο χαμηλός βαθμός διασύνδεσης της τουριστικής δραστηριότητας με κλάδους της τοπικής οικονομίας –Μονοκαλλιέργεια
- Η αύξηση της ζήτησης για παραθεριστικές κατοικίες

ΣΕ ΕΠΠΕΔΟ ΖΗΤΗΣΗΣ

- Εποχικότητα τουρισμού
- Η έντονη εξάρτηση από τη διεθνή ζήτηση (Γερμανών και Άγγλων)
- Η χαμηλή τουριστική δαπάνη εξ αιτίας της προσέλευσης μη υψηλού οικονομικού επιπέδου τουριστών –αύξηση του all inclusive, προκειμένου οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις να παραμείνουν ανταγωνιστικές
- Η υψηλή εξάρτηση της τουριστικής ζήτησης από τον οργανωμένο παραθεριστικό τουρισμό που επηρεάζεται πρώτιστα από το κόστος του ταξιδιού (χαμηλή τιμή πακέτου)- Υψηλός βαθμός εξάρτησης από Tour-Operators
- Χαμηλό ποσοστό πληρότητας
- Μείωση της οικονομικής απόδοσης του τουρισμού εξ αιτίας και της χαμηλής τιμής των πακέτων

ΣΕ ΘΕΣΜΙΚΟ ΕΠΠΕΔΟ

- Αυξανόμενο κόστος για τη διαχείριση προορισμού και την «αναζωογόνησή» του

Ευκαιρίες (Opportunities)

- Η εμφάνιση νέων αγορών πέρα από εκείνες που παραδοσιακά τροφοδοτούν τον τουρισμό της Ρόδου (Ρωσία, Ισραήλ)
- Προσέλκυση επενδύσεων σε υποδομές ειδικών μορφών τουρισμού (πολιτιστικός, θαλάσσιος, κ.λπ.)
- Οι δυνατότητες χρηματοδότησης έργων υποδομής και επιχειρήσεων από το ΕΣΠΑ για βελτίωση της προσφερόμενης ποσότητας και διαφοροποίηση του παρεχόμενου προϊόντος
- Η αύξηση της δυνατότητας άμεσης πρόσβασης στον καταναλωτή μέσω διαδικτύου
- Ίδρυση προπτυχιακού τμήματος τουρισμού - Αναβάθμιση των Σχολών Τουριστικής Εκπαίδευσης

Απειλές Κίνδυνοι (Threats)

- Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός στο εξωτερικό από γειτονικούς προορισμούς-χώρες με χαμηλότερο κόστος και με αναβαθμισμένης ποιότητας και υψηλής διαφοροποίησης τουριστικά προϊόντα (Τουρκία, Αίγυπτος)
- Μείωση του αριθμού των tour-operators με αποτέλεσμα τη δημιουργία μονοπωλιακών καταστάσεων, που ελέγχουν και κατευθύνουν τη ζήτηση (αυξανόμενη συγκέντρωση των tour-operators)
- Οικονομική κρίση και χρηματοπιστωτική κρίση
- Μείωση των πόρων από εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα

Πηγή: ETEM, Spilanis

4.2 Πολιτικές – Προτάσεις

Το πρωταρχικό καθήκον των δημόσιων αρχών του προορισμού, είτε σε εθνικό, είτε σε τοπικό επίπεδο, είναι η χάραξη κατάλληλης πολιτικής με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη. Τα μέτρα πολιτικής πρέπει να προσανατολίζονται στην αντιμετώπιση των συγκεκριμένων προβλημάτων που διαπιστώθηκαν στον προορισμό κατά την ανάλυση

της κατάστασης βιωσιμότητας και να υιοθετηθούν είτε για να βελτιώσουν την απόδοση του τουρισμού είτε για να βελτιώσουν τις επιπτώσεις του στον προορισμό.

1. Πολιτικές αντιμετώπισης των προβλημάτων της τουριστικής προσφοράς και της τουριστικής ζήτησης

Η αύξηση τουριστικών κλινών στα καταλύματα και η υπερπροσφορά τους χωρίς να ληφθούν υπόψη οι διεθνείς αλλαγές στη ζήτηση και την προσφορά -αλλαγές στην περίοδο λειτουργίας, στην εποχικότητα, το ποσοστό πληρότητας- μπορεί να έχει επίπτωση στις τιμές και τελικά και στην οικονομική βιωσιμότητα των τουριστικών καταλυμάτων στη Ρόδο. Τη βιωσιμότητα του προορισμού μπορεί να επηρεάσει η μαζικοποίηση της οικονομίας της παραθεριστικής κατοικίας από τις επιχειρήσεις Real Estate, που υποσκάπτουν την τουριστική οικονομία (είναι άμεσος ανταγωνιστής) και την εθνική οικονομία (ανάπτυξη παραοικονομίας) (Spilanis, Vayanni, 2011).

Το χαμηλό ποσοστό πληρότητας των μονάδων, η υψηλή εποχικότητα της τουριστικής δραστηριότητας, η έλλειψη και η μη καταλληλότητα των γενικών υποδομών, η εξάρτηση από ΤΟs, ο μικρός αριθμός ημεδαπών τουριστών, είναι επίσης μερικά από τα ζητήματα της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς.

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων επισημαίνονται ενδεικτικά μέτρα πολιτικής:

- Μέτρα παροχής κινήτρων (σταθερό και ελκυστικό φορολογικό πλαίσιο, αναπτυξιακοί νόμοι, επιδοτήσεις, δάνεια με ευνοϊκούς όρους) με τα οποία θα ενθαρρύνονται οι επενδύσεις (τοπικές και διεθνείς) και η βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής και αναβάθμιση του εξοπλισμού των υφιστάμενων. Στα πλαίσια αυτά θα πρέπει να ακολουθηθεί συστηματική πολιτική βελτίωσης της ποιότητας των ξενοδοχειακών καταλυμάτων (όπως η τουριστική πολιτική της Ιταλίας και της Μαγιόρκα), έτσι ώστε το μερίδιο των ξενοδοχείων 1* και 2* να μειωθεί κυρίως υπέρ των 3*.
- Λήψη αποφάσεων χαρακτηρισμού της Ρόδου ως κορεσμένης τουριστικά περιοχής και δημιουργία νέων κλινών σε ξενοδοχεία 5* υπό προϋποθέσεις.
- Μέτρα που θα στοχεύουν στην ενθάρρυνση μερικής ή ολικής απόσυρσης μη αξιόλογων, απαξιωμένων και εγκαταλελειμμένων τουριστικών καταλυμάτων για αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος.

- Μέτρα για την καλύτερη συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων με τη δημιουργία ΣΔΙΤ (συνεργασία δημόσιου ιδιωτικού τομέα), την εκμετάλλευση νέων εργαλείων χρηματοδότησης (π.χ. το πλαίσιο fast track).
- Μέτρα πολιτικής προκειμένου να ενθαρρυνθούν οι επιχειρηματίες και ο ιδιωτικός τομέας να γίνουν επενδυτές, και όχι να είναι απλώς δικαιούχοι κρατικών επιδοτήσεων. Βασική πρόκληση στη σύμπραξη δημόσιου-ιδιωτικού τομέα είναι η εξεύρεση βιώσιμων και αποτελεσματικών τρόπων παροχής κινήτρων σε ιδιώτες επενδυτές (CSIL, 2008).
- Μέτρα για νέες επενδύσεις που αφορούν στην επέκταση των υφιστάμενων υποδομών σε τομείς προτεραιότητας όπως η επεξεργασία των λυμάτων, η διάθεση των στερεών αποβλήτων και η παραγωγή ενέργειας. Οι επενδύσεις θα πρέπει να κατευθύνονται κυρίως στις μεγάλης κλίμακας εγκαταστάσεις ανακύκλωσης, επαναχρησιμοποίησης και κομποστοποίησης. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα μεγάλα έργα υποδομής ή αναβάθμισης των υφιστάμενων εγκαταστάσεων θα πρέπει να υπόκεινται σε αξιολογήσεις των επιπτώσεων στην αειφορία.
- Μέτρα ενίσχυσης επενδυτικών σχεδίων για χρήση εναλλακτικών και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και αναβάθμισης των υποδομών και των παρεχόμενων υπηρεσιών των μαρίνων και του τουριστικού λιμένα της Ρόδου.
- Μέτρα για την προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού τουριστών προερχόμενων από νέες αγορές (Ρωσία, Κίνα), υψηλής εισοδηματικής τάξης π.χ. άρση εμποδίων στην έκδοση βίζας, προκειμένου να αυξηθεί το ποσοστό πληρότητας και η εξάρτηση από τους tour-operators.
- Λήψη μέτρων και κατασκευή έργων ανάδειξης των τόπων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, οργάνωσης οικολογικών διαδρομών και μονοπατιών και για την προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς δράσεις ανάδειξης μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, κτιρίων. Ρύθμιση πρόσβασης των τουριστών σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές, όπως η κοιλάδα των Πεταλούδων.
- Μέτρα ενίσχυσης παραγωγής του κάθε είδους και τύπου τοπικών (γεωργοκτηνοτροφικών) προϊόντων στο νησί με έμφαση σε όσα

παράγονται παραδοσιακά και διάθεσή τους σε τοπικές επιχειρήσεις και τουρίστες (ISTOS, 2006).

- Μέτρα για τον ανασχεδιασμό του συστήματος μεταφορών και την αναθεώρηση του συστήματος τιμολόγησης των μεταφορικών υπηρεσιών (θαλάσσιων, αεροπορικών, ενδονησιωτικών, κ.λπ.).
- Αναφορικά με την τοπική κουζίνα και γαστρονομία κρίνεται άμεση η ανάγκη αναβάθμισης, ανάδειξής της και η πλήρης ενσωμάτωσή της στο σύνολο των επικοινωνιακών και προωθητικών δράσεων.
- Προβολή του τουριστικού προϊόντος μέσα από δράσεις της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, αξιολόγηση της παρουσίας της Ρόδου στις διεθνείς τουριστικές εκθέσεις, δίνοντας προτεραιότητα στην οργάνωση «Ροδιακών Δρώμενων» (καλλιτεχνικών, γαστρονομικών κλπ) σε διάφορες χώρες.

Η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου μπορεί να επιτευχθεί με την προώθηση μορφών τουρισμού όπως ο πολιτιστικός που δεν επηρεάζονται από την εποχικότητα.

Η προώθηση ειδικών μορφών τουρισμού και η διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς αποτελούν τη βασική πρόκληση για τις πολιτικές του προορισμού. Η διαφοροποίηση μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της ελκυστικότητας της Ρόδου και να τη βοηθήσει να υπερβεί το παραδοσιακό μοντέλο των 3S («sun, sea and sand» – ήλιος, θάλασσα και άμμος). Η ιστορική κληρονομιά και ο πολιτιστικός τουρισμός είναι ένας τρόπος διαφοροποίησης της τουριστικής προσφοράς, καθώς και αναμόρφωσης της ταυτότητας και της ιδιαιτερότητας της Ρόδου, μεταμορφώνοντάς τη από θέρετρο σε νησιωτική πόλη με κληρονομιά. Η στροφή στον πολιτιστικό τουρισμό, η ανανέωση του τουριστικού προϊόντος με ποιοτική βελτίωση και αύξηση της προστιθέμενης αξίας του είναι αναγκαία στον προορισμό.

Η τουριστική πολιτική θα πρέπει να αναπτύξει μια ποιοτική προσφορά προωθώντας τον τοπικό πολιτισμό και την παράδοση δίνοντας προσοχή στα θέματα της αειφορίας: τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, του τοπίου και της τοπικής κουλτούρας⁶⁷. Στα πλαίσια αυτά, η συμμετοχή της Ρόδου στις «Ευρωπαϊκές Πολιτιστικές Διαδρομές» ένα πρόγραμμα που υλοποιεί το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για την υποστήριξη διακρατικών πολιτιστικών προϊόντων, μπορεί να βοηθήσει στην

---

⁶⁷ http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/cultural-routes/index_en.htm

εξάλειψη της εποχικότητας (π.χ. πρόγραμμα ODYSSEA για την τουριστική αξιοποίηση των λιμανιών της Μεσογείου)⁶⁸.

2. Πολιτικές που σχετίζονται με κοινωνικο-οικονομικά και περιβαλλοντικά αποτελέσματα και την απόδοση της τουριστικής δραστηριότητας

Η βελτίωση της απόδοσης του τουρισμού στη Ρόδο μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης στα ξενοδοχεία (π.χ. κοινοτικό σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης και ελέγχου -EMAS, ISO 14001) που να οδηγούν στη μείωση της κατανάλωσης νερού και ενέργειας, στη μείωση των υλικών συσκευασίας και στην ανακύκλωση των υπόλοιπων στερεών αποβλήτων (περιβαλλοντική διάσταση), με την εκπαίδευση του τοπικού δυναμικού και την αξιοποίησή του στις τουριστικές επιχειρήσεις (κοινωνική διάσταση), με την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, με τον εμπλουτισμό του προϊόντος με νέες δραστηριότητες, με τη χρήση των προϊόντων των τοπικών επιχειρήσεων και με την επανεπένδυση των κερδών (οικονομική διάσταση).

Επί του παρόντος η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εργάζεται για να αναπτύξει μια «ομπρέλα» Ευρωπαϊκού Σήματος Τουρισμού για Συστήματα Ποιότητας (ETQ) για την αύξηση της ασφάλειας των καταναλωτών και της εμπιστοσύνης στα τουριστικά προϊόντα και την ενθάρρυνση των επαγγελματιών του τουρισμού που κάνουν φιλότιμες προσπάθειες για τη βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών⁶⁹. Το Ευρωπαϊκό Σήμα Τουρισμού θα αναγνωρίζει τα υπάρχοντα και μελλοντικά συστήματα ποιότητας τουρισμού που συμμορφώνονται με τα κοινά ευρωπαϊκά κριτήρια με δυνατότητα να φέρει μεγαλύτερη διαφάνεια και συνέπεια στην αξιολόγηση της ποιότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.⁷⁰

Για τη βελτίωση της απόδοσης του τουρισμού μπορούν να υιοθετηθούν τα εξής μέτρα:

- Μέτρα για την ενθάρρυνση των τουριστικών επιχειρήσεων να υιοθετήσουν δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω της οικοσήμανσης (Eco-label). Στη Ρόδο σε δύο μόνο ξενοδοχεία (Sunwing Resort και Sun Beach Resort Complex) έχει απονεμηθεί το ευρωπαϊκό οικολογικό σήμα.

⁶⁸ <http://www.odyssea.eu/odyssea2010/index.php>

⁶⁹ http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/quality-label/index_en.htm

⁷⁰ http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/public-consultation-etq/index_en.htm

- Μέτρα για το σχεδιασμό προγραμμάτων κατάρτισης και επιμόρφωσης για τη δημιουργία μιας παρακαταθήκης ειδικευμένων εργαζομένων, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η αυξημένη πολυπλοκότητα και πολυμορφία του τουριστικού τομέα.
- Μέτρα για την ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού, των εργαζομένων στον τουρισμό αλλά και των τουριστών σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος,
- Ρύθμιση και έλεγχος των χρήσεων γης και προσδιορισμός των όρων δόμησης και λειτουργίας των τουριστικών υποδομών. Ο χωροταξικός σχεδιασμός αποτελεί μία κατεξοχήν περιβαλλοντική πολιτική, η οποία όμως στοχεύει στο να περιορίσει τα κακώς κείμενα του τουρισμού, με το να θέτει όρους και κανόνες για τη δόμηση, τη χωροθέτηση των μονάδων κ.λ.π., βάσει και των περιβαλλοντικών κριτηρίων. Το υπό αναθεώρηση Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό έχει στόχο μεταξύ άλλων τον περιορισμό της διάσπαρτης δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων σε περιοχές εκτός σχεδίων πόλεων και ορίων οικισμών μέσω της θεσμοθέτησης ζωνών με χρήση γης «τουρισμός-αναψυχή» και οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων (μεγάλες και σύνθετες τουριστικές επενδύσεις).

Εστιάζοντας στη ζήτηση all – inclusive συμπεραίνεται ότι αποτελούν πλέον μία δεδομένη τάση και κατά συνέπεια θα πρέπει να βρεθούν τρόποι για να καλυφθεί η απώλεια των εσόδων, με βελτίωση της ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών (ποιότητα καταλυμάτων, ποικιλία φαγητού και διασκέδασης) και με εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος με δραστηριότητες ψυχαγωγίας και αναψυχής.

3.Οι πολιτικές που σχετίζονται με την κοινωνικο-οικονομική και περιβαλλοντική κατάσταση της βιωσιμότητας του προορισμού

Ως μέτρα που ελαχιστοποιούν τις επιπτώσεις των τουριστικών δραστηριοτήτων στο περιβάλλον και τη διατήρηση των φυσικών πόρων προτείνονται τα εξής:

- Εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης στο λιμάνι και προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος από τη ρύπανση που προκαλεί ο θαλάσσιος τουρισμός.
- Μέτρα για την αναβάθμιση των υφιστάμενων εγκαταστάσεων και την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων επεξεργασίας υγρών αποβλήτων, την επανάχρηση νερού από βιολογικό καθαρισμό για δευτερεύουσες χρήσεις και την αντικατάσταση των υδρευτικών δικτύων.
- Ενεργή και μακροχρόνια σχεδιασμένη αντίδραση στη διάβρωση των ακτών.
- Μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής με την προστασία και ανάδειξη του δομημένου περιβάλλοντος, με την εφαρμογή εξειδικευμένων πολεοδομικών και χωροταξικών ρυθμίσεων καθώς και την ανάδειξη – ανάπλαση παραδοσιακών κτιρίων και οικισμών.
- Μέτρα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων κυκλοφοριακού συνωστισμού και στάθμευσης.
- Μέτρα διαχείρισης της τουριστικής ροής για την αποφυγή της έντονης υπερσυγκέντρωσης των επισκεπτών στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου.

Συμπεράσματα

Η ανταγωνιστικότητα του τουρισμού συνδέεται στενά με τη βιωσιμότητά του δεδομένου ότι η ποιότητα του τουριστικού προορισμού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον του. Η βιωσιμότητα του τουρισμού καλύπτει πολλές πλευρές: την υπεύθυνη χρήση των φυσικών πόρων, τη συνεκτίμηση του περιβαλλοντικού αντίκτυπου των δραστηριοτήτων (παραγωγή αποβλήτων, πιέσεις που υφίστανται τα ύδατα, το έδαφος και η βιοποικιλότητα), τη χρήση καθαρής ενέργειας, την προστασία της κληρονομιάς και τη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής ακεραιότητας του προορισμού, την ποιότητα και τη βιωσιμότητα των θέσεων απασχόλησης που δημιουργούνται και τις τοπικές οικονομικές επιπτώσεις.

Η Ρόδος πρέπει να προτείνει βιώσιμη και ποιοτική προσφορά αναδεικνύοντας τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα, ιδίως τα φυσικά θέλγητρά της και τον εξαιρετικό

πολιτιστικό της πλούτο. Για την επίτευξη της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού στον προορισμό πρέπει να ενισχυθεί η ποιότητα της προσφοράς σε όλες τις διαστάσεις, να καταβληθούν προσπάθειες για να αποκατασταθεί η εποχικότητα της ζήτησης, να διαφοροποιηθεί η προσφορά τουριστικών προϊόντων, να βελτιωθούν τα επαγγελματικά προσόντα στον τομέα, να αναπτυχθεί η καινοτομία και να βελτιωθούν τα στατιστικά δεδομένα και οι αναλύσεις που αφορούν τον τουρισμό. Πρέπει επίσης να ενισχύσει τη συνεργασία της με χώρες που ο πληθυσμός τους έχει υψηλό βιοτικό επίπεδο και μπορεί να αποτελέσει πηγή επισκεπτών για το νησί (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010).

Για την επίτευξη αειφόρου τουρισμού στη Ρόδο οι υπεύθυνοι λήψεως αποφάσεων πρέπει να υιοθετήσουν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση και να λάβουν υπόψη κατά το μακροπρόθεσμο σχεδιασμό του τουρισμού, τα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις του στον προορισμό. Η αειφόρος προσέγγιση απαιτεί ευρεία συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων όλων των ενδιαφερόμενων μερών και την πρακτική εφαρμογή από όλους εκείνους που εμπλέκονται στην έκβαση, κάνοντας χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων γνώσεων.

Το μεθοδολογικό πλαίσιο DRPIP που εφαρμόστηκε στην παρούσα εργασία, διαχωρίζει τα άμεσα αποτελέσματα της τουριστικής δραστηριότητας από τις επιπτώσεις της στον προορισμό συνδέοντας και διαφοροποιώντας συγχρόνως την αιτία με το αποτέλεσμα και αποτελεί ολοκληρωμένο εργαλείο αξιολόγησης, παρακολούθησης και διαχείρισης της βιωσιμότητας αφού λαμβάνει υπόψη και τις τρεις διαστάσεις της, επιτρέποντας έτσι στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων να επέμβουν με πολιτικές σε όποιο τομέα και στάδιο κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να βελτιωθεί η κατάσταση βιωσιμότητας στον προορισμό (Καράμπελα κ.ά. 2011).

Κατά την εκπόνηση της διπλωματικής, η εφαρμογή του πλαισίου DRPIP κατέδειξε πως είναι απαραίτητη η δημιουργία σύγχρονου στατιστικού συστήματος στον τομέα του τουρισμού, για τις ανάγκες του Παρατηρητηρίου Τουρισμού με την παροχή έγκυρης και έγκαιρης πληροφόρησης για την εκτίμηση και αξιολόγηση της τουριστικής ανάπτυξης και τη στήριξη της χάραξης της τουριστικής πολιτικής.

Η διαχείριση του προορισμού ΡΟΔΟΣ απαιτεί μια «συμμαχία» πολλών οργανισμών και συμφερόντων που θα εργάζονται για ένα κοινό στόχο, την ανάδειξή της ως κορυφαίου ποιοτικού τουριστικού προορισμού. Ο ρόλος του Οργανισμού Διαχείρισης

Προορισμού (Ρόδου) –Destination Management Organization (DMO) θα πρέπει να είναι ηγετικός και να συντονίζει τις δραστηριότητες στο πλαίσιο μιας συνεκτικής στρατηγικής, (σύμφωνα με την πρακτική καθοδήγηση του WTO), ενώ δεν θα ελέγχει τις δραστηριότητες των εταίρων του, θα είναι φορέας πόρων και τεχνογνωσίας και θα φέρει ένα βαθμό ανεξαρτησίας και αντικειμενικότητας για να πρωτοπορήσει. Επομένως ο DMO της Ρόδου πρέπει να αναπτύξει ένα υψηλό επίπεδο δεξιοτήτων για την ανάπτυξη και τη διαχείριση των εταιρικών σχέσεων. Αν και οι Οργανισμοί Διαχείρισης Προορισμών έχουν αναλάβει τυπικά δραστηριότητες μάρκετινγκ, η αποστολή τους γίνεται πολύ ευρύτερη, ο DMO θα πρέπει να καταστεί στρατηγικός ηγέτης στην ανάπτυξη του προορισμού (WTO, 2007).

Μια πιο κριτική και επιλεκτική αντιμετώπιση της ανάπτυξης του τουρισμού αποτελεί προϋπόθεση για να διαδραματίσει η Ρόδος ένα σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, αυτόν του πρώτου τουριστικού προορισμού της Μεσογείου.

Βιβλιογραφία

Apostolopoulos Yorghos and Dennis J. Gayle. 2002. *Island tourism and Sustainable Development: Caribbean, Pacific and Mediterranean Experiences*. New York: Praeger Publishers

CSIL Κέντρο Μελετών, *Σύνοψη μελέτης “Οι επιπτώσεις του τουρισμού στις παράκτιες περιοχές: πτυχές περιφερειακής ανάπτυξης”* 2008 (για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο). www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004.../pe.../pe_397260_el.pdf

European Commission, 2000. *Towards quality urban tourism - Integrated quality management (IQM) of urban tourist destination*, Brussels

Kristensen Peter, 2004, *The DPSIR Framework*, European Environment Agency P Kristensen - ... on a comprehensive/detailed assessment of the ..., 2004 - enviro.lclark.edu

Lickorish, L. & C. Jenkins. 2004. *Μια Εισαγωγή στον Τουρισμό*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Middleton, V. & R. Hawkins. 2004. *Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Montasser, W., Thomas, G., Holley, K., and Bates, M., *Waste management and hotels in Rhodes, Greece: an overview*, Proceedings of the 12th International Conference on Environmental Science and Technology, Rhodes, Greece, 8-10 September 2011

Spilanis Ioannis, Helen Vayanni and Kyriaki Glyptou, 2009. *Profile of Sustainability in some Mediterranean tourism destinations - The evaluating framework of the tourism activity* http://www.planbleu.org/actualite/uk/durabilite_tourisme_Uk.html

Spilanis, Ioannis and Helen Vayanni, *Profile of Sustainability in some Mediterranean tourism destinations Tourism results and impacts to the destination's sustainability*, 2011, Sophia Antipolis, Plan Blue

www.planbleu.org/...destinations.../Syn...

<http://ebookbrowse.com/synthesis-spilanis-pdf-d324131154>

Sustainability Impact Assessment (SIA) of the EU-ACP Economic Partnership Agreements, Tourism services in the Caribbean (Final Report) 2005 Pricewaterhouse Coopers <http://www.sia-gcc.org> 19/10/2011

Sustainability Impact Assessment (SIA) of the EU-ACP Economic Partnership Agreements, Regional SIA: Caribbean ACP countries (Final Report), 2004 Pricewaterhouse Coopers <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/121202.htm>

Sustainability Impact Assessment (SIA) Methodology:

Towards an upgrade in 2004 trade.ec.europa.eu/.../consul_114.pdf

Handbook for Trade Sustainability Impact Assessment
http://ec.europa.eu/trade/analysis/sustainability-impact-assessments/assessments/#_methodology

UNEP/MAP/PAP (1997), *Guidelines for carrying capacity assessment for tourism in Mediterranean coastal areas. Priority Actions Programme, Regional Activity Centre, SPLIT*, pages 45-49.

WTO. 1993. *Sustainable Tourism Development: Guide for Local Planners*. Madrid

WTO. 2007. *A Practical Guide to Tourism Destination Management*. Madrid

WWF, 2008, *Οικολογικός απολογισμός της πυρκαγιάς του Ιουλίου 2008 στη Ρόδο*, Αθήνα

Αθανασίου, Λ., 2007, *Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβαλλοντική Προστασία*, Αθήνα, Ι.Τ.Ε.Π.

ΒΕΤΑΠΛΑΝ, 2010, *Ολοκληρωμένο Τοπικό Πρόγραμμα Βιώσιμης Ανάπτυξης για την εφαρμογή της HABITAT AGENDA στην πόλη της Ρόδου*, Αθήνα (μελέτη για το Δήμο Ρόδου).

EOT, 2003, *Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου*, Αθήνα

Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών Πανεπιστήμιο Αιγαίου (ΕΤΕΜ), 2010. *Η σημασία του τουρισμού για την ελληνική οικονομία/κοινωνία & προτάσεις πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη*, Χίος (ΣΕΤΕ)

Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών Πανεπιστήμιο Αιγαίου (ΕΤΕΜ), 2006, *Τοπική Ατζέντα 21 για δύο νησιά του Νοτίου Αιγαίου, Παραδοτέο 21*, Χίος, ΙΣΤΟΣ

Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης (ΕΤΝΑ), 2007, *Τουριστικό Παρατηρητήριο Ν. Σάμου*, Μυτιλήνη

Εργαστήριο Τοπικής και Νησιωτικής Ανάπτυξης (ΕΤΝΑ), Πανεπιστήμιο Αιγαίου Τμήμα Περιβάλλοντος, 2005, Επιστημονική μελέτη και μεθοδολογία με θέμα «*Οικονομικό, Κοινωνικό και Περιβαλλοντικό Αποτύπωμα*», *Παραδοτέο 1*, Μυτιλήνη, ΙΣΤΟΣ

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (έκθεση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών), 2012, *Εφαρμογή της θεματικής στρατηγικής για το έδαφος και τρέχουσες δραστηριότητες*, Βρυξέλλες
http://ec.europa.eu/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=el&DosId=201337

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών), 2010, *Η Ευρώπη, ο πρώτος τουριστικός προορισμός - Ένα νέο πλαίσιο πολιτικής για τον Ευρωπαϊκό τουρισμό*, Βρυξέλλες
http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/quality-label/index_en.htm

ΙΤΕΠ, 2010, *Εξελίξεις στα Βασικά Μεγέθη της Ελληνικής Ξενοδοχειακής Αγοράς κατά τα έτη 2009-2010*, ΑΘΗΝΑ

ΙΤΕΠ, 2008, *Η Εικόνα του Ξενοδοχειακού Δυναμικού της Ελλάδας-Ανάγκη αλλαγής της πολιτικής των επενδυτικών κινήτρων*, ΑΘΗΝΑ

Καράμπελα, Σ., Βαγιάννη, Ε. και Ι. Σπιλάνης. 2011. *Το μεθοδολογικό πλαίσιο αξιολόγησης της βιωσιμότητας DPSR ως εργαλείο πολιτικής στον τομέα του τουρισμού στην περιοδική έκδοση του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης Θέματα δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων 3^{ος} Τόμος: Πολιτικές Προστασίας του Περιβάλλοντος*, σελ. 183-201
appliedmaths2.ee.duth.gr/Dasologia%20Tomos%203.pdf

Κοκκίνης Παναγιώτης, 2011, *Αξιολόγηση ενεργειακής συμπεριφοράς ξενοδοχείων στη Β' Κλιματική Ζώνη (Διπλωματική εργασία)*, Θεσ/κη

Κοκκώσης, Χ. και Π. Τσάρτας. 2001. *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Λαγός Δ., 2005, *Τουριστική Οικονομική*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Πάντειο Πανεπιστήμιο, Ινστιτούτο περιφερειακής Ανάπτυξης, 2012, *Συνοπτική παρουσίαση στρατηγικού σχεδίου της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, Τεύχος Χ Αναθεωρημένο & Τεύχος VI Αναθεωρημένο*, ΑΘΗΝΑ (Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου)

Παπαθεοδώρου Α., 2010, Σημειώσεις μαθήματος «*Τουριστική Ανάπτυξη και Πολιτική*» του ΔΜΠΣ «Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού»

Παρπαΐρης Α., 2010, Σημειώσεις διάλεξης στα πλαίσια του μαθήματος «Σχεδιασμός και Περιβαλλοντική Διαχείριση στον Τουρισμό» του ΔΜΠΣ «Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού»

Πατσουράτης Β., 2002, *Η ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουριστικού Τομέα*, Αθήνα: Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ)

Σπιλάνης Γ., Βαγιάννη Λ., Σημειώσεις μαθήματος «Τουρισμός και Βιώσιμη Περιφερειακή Ανάπτυξη» στα πλαίσια του ΔΜΠΣ «Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού»

Σπιλάνης Γ., Βαγιάννη Λ. (2002). *Βιώσιμος τουρισμός και φέρουσα ικανότητα σε ευαίσθητα νησιωτικά οικοσυστήματα*. Συνέδριο Μέθοδοι μέτρησης της φέρουσας ικανότητας και διαχείρισης επισκεπτών σε προστατευόμενες περιοχές. WWF Hellas. Αθήνα

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), 2003, *Τουρισμός και Απασχόληση*, Αθήνα

Τσάρτας, Π. 2010. *Ελληνική Τουριστική Ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

Υψηλάντης, Γ., 2008, *Συνοπτική Παρουσίαση Επικαιροποιημένου Σχεδίου Ολοκληρωμένης Διαχείρισης των Στερεών Αποβλήτων της Ρόδου*, Ρόδος, ΔΕΚΡ

<http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/>

<http://www.sete.gr/default.php?pname=GlobalTouristMovement2011&la=1> 17/1/2012

http://www.ekke.gr/estia/Cooper/Strevl_Epid_Briasouli/Strevles_Epidotiseis_Briasouli.htm

<http://www2.unwto.org/en/content/what-we-do> 7-4-2012

<http://ec.europa.eu> 2007 Ατζέντα για έναν αειφόρο και ανταγωνιστικό ευρωπαϊκό τουρισμό

http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/vto/index_en.htm

http://ec.europa.eu/trade/analysis/sustainability-impact-assessments/assessments/#_methodology

<http://www.fao.org/ag/againfo/programmes/en/lead/toolbox/Refer/EnvIndi.htm#Indicators>

<http://www.fao.org/ag/againfo/programmes/en/lead/toolbox/Refer/EnvIndi.htm>

<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=245>

http://www.grida.no/graphicslib/detail/dpsir-framework-for-state-of-environment-reporting_379f

<http://www.bathingwaterprofiles.gr/galazies-simaies>

http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/128076_el.htm

<http://www.eea.europa.eu/el/articles/astiko-periballon>

http://europa.eu/legislation_summaries/energy/renewable_energy/index_el.htm

http://europa.eu/legislation_summaries/other/128020_el.htm

<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=521>

<http://www.dimokratiki.gr/article.asp?articleID=4797&catID=18&pubID=1>

<http://traveldailynews.gr/columns/article/1913>

<http://www.rodiki.gr/article.php?id=203860&catid=1&subcatid=5>

[http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=451507,](http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=451507)

<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22770&subid=2&pubid=63698457>

<http://www.ypai.gr/site/home/Basic+Menu/Initiatives+of+Growth/Tourism/Marina+Rodou.cs p;jsessionid=c0a81e0a30d94a03ae2f8217461b9edae295a1ff1643.e38Pch0Kbh4Nc40MbxAKbx8Oa390n6jAmljGr5XDqQLvpAe>

<http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Cruise-Visitors-.asp>

<http://www.rodiki.gr/article.php?id=178352&catid=1&subcatid=8>

<http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Sports-&-Activities/Water-Park.asp>

<http://www.hapco.gr/memberDetail.aspx?id=43>

http://www.hnms.gr/hnms/greek/climatology/climatology_region_diagrams_html?dr_city=Rodos

http://trans.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_taxgreece_1_13/07/2010_346493

http://www.ecorodos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=61:2008-10-16-11-08-54&catid=35:2008-08-12-17-22-36&Item

<http://forest.jrc.ec.europa.eu/effis/reports/annual-fire-reports/>

http://www.visitgreece.gr/el/greek_islands/dodecanese/rhodes

<http://mountain-vacation.pblogs.gr/paradosiakoi-oikismoι.html>

http://www.visitgreece.gr/el/greek_islands/dodecanese/rhodes

<http://www.rhodes.gr/el/ipolimas/touristikosodigos/sites/mouseia/>

<http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Culture-&-Heritage/Museums-&-Art-Galleries-.asp>

http://trans.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_taxgreece_1_10/06/2011_394271

<http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Culture-&-Heritage/Lindos-.asp>

<http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Island-Attractions/The-Castles-of-Rhodes.asp>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32011D0085:EL:NOT>

http://geodata.gov.gr/geodata/index.php?option=com_sobi2&sobi2Task=sobi2Details&catid=21&sobi2Id=46&Itemid=

http://www.ecorodos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=92:2009-03-28-00-25-33&catid=37:2008-08-03-11-20-24&Item

<http://www.rodosisland.gr/gr/see-do-rodos/Island-Attractions/Natural-Attractions-.asp>

<http://ypeka.plexscape.com/Services/Pages/View.aspx?xuwcode=GR42100101110>

http://www.visitgreece.gr/el/greek_islands/dodecanese/rhodes

<http://www.rodiki.gr/article.php?id=195176&catid=41&subcatid=42>

<http://www.rodiki.gr/article.php?id=202278&catid=1&subcatid=5>

<http://www.dei.gr/Default.aspx?id=4375&nt=18&lang=1>

http://www.ecorodos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=107:2010-05-16-21-08-34&catid=56:2008-10-19-09-34-14&Ite

http://www.teedod.gr/greek/info_touristikis_zones.asp

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=451507>

<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=245>

http://europa.eu/legislation_summaries/environment/waste_management/index_el.htm

<http://www.deddie.gr/Default.aspx?id=10845&nt=19&lang=1>

<http://www.rodiki.gr/article.php?id=214385&catid=42&maincatid=41>

<http://www.dimokratiki.gr/article.asp?articleID=19335&catID=18&pubID=1>

<http://www.dimokratiki.gr/article.asp?articleID=22219&catID=18&pubID=1>

<http://www.rodiki.gr/article.php?id=51353&catid=41&subcatid=42>

http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/cultural-routes/index_en.htm

<http://www.odyssea.eu/odyssea2010/index.php>

http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/quality-label/index_en.htm

http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/public-consultation-etq/index_en.htm

Παραρτήματα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Τουρισμός ως κινητήρια
δύναμη - Βασικά στοιχεία

Προσφορά

Μελέτη περίπτωσης	Ρόδος	Πηγή
Πληθυσμός (πόλη)	50.636	ΕΛ.ΣΤΑΤ.
Πληθυσμός (νησί)	115.290	ΕΛ.ΣΤΑΤ.
Θερμοκρασία	8,8 έως 30,7 C	ΕΜΥ
Έκταση σε km ²	1398 km ²	Στρατηγικό σχέδιο Περ.Ν.Αιγαίου
Μεταφορικές Συνδέσεις	16km Αεροδρόμιο Διαγόρας, λιμάνι	ΥΠΑ, Λιμεναρχείο Ρόδου
Τουριστικές υποδομές		
Ξενοδοχειακές κλίνες	85.646	ΞΕΕ
Κλίνες σε ενοικιαζόμενα δωμάτια	14.229	Ομοσπ. Ενοικ. δωματίων & διαμ/των Δωδ.
Συνολικός αριθμός κλινών	99.875	
κλίνες/ξενοδοχεία	173,02	
κλίνες σε 5*ξεν	17.071	ΞΕΕ
κλίνες σε 4*	36.916	
κλίνες σε 5* και 4* ξεν	53.987	
κλίνες σε 4*&5*/σύνολο ξενοδοχ. κλινών	63,04	
κλίνες σε 4*&5*/σύνολο κλινών	0,54	
ξενοδοχειακές κλίνες/ σύνολο κλινών	85,75	
κλίνες/πληθυσμό	$99.875/115.290=0,87$	
κλίνες/έκταση	$99.875/1398=71,44$	
πρόγραμμα ολικής ποιότητας	OXI	
οργανισμοί Διαχείρισης προορισμού		
περίοδος λειτουργίας	6-7 μήνες	
παραθεριστικές κατοικίες - εκτίμηση	?	

Ζήτηση

Αφίξεις	2.065.741	ΥΠΑ Ρόδος
αφίξεις με πτήσεις charter	1.735.164	ΥΠΑ Ρόδος
αφίξεις με πλοία	382.357	Λιμεναρχείο Ρόδου
αφίξεις με κρουαζιερόπλοια	576.399	""
σημασία tour operators	σημαντική-μεγάλη	
σύνολο διανυκτερεύσεων	7.650.995	2009 ΕΛ.ΣΤΑΤ.
διανυκτ. Ημεδαπών	721.894	
% διανυκ ημεδαπών	9,43%	
διανυκτ αλλοδαπών	6.929.101	
% διανυκ αλλοδαπών	90,57%	
1η εθνικότητα	Γερμανία	2009 ΕΛ.ΣΤΑΤ. Επεξεργ.
διανυκτερεύσεις 1ης εθνικότητας	1.542.527	
% διανυκτερ 1ης εθνικότητας	20,16%	
2η εθνικότητα	Ην. Βασίλειο	
διανυκτερεύσεις 2ης εθνικότητας	840.267	
% διανυκτερ 2ης εθνικότητας	10,98%	
3η εθνικότητα	Ιταλία	
διανυκτερεύσεις 3ης εθνικότητας	506.095	
% διανυκτερ 3ης εθνικότητας	6,61%	
4η εθνικότητα	Ολλανδία	
διανυκτερεύσεις 4ης εθνικότητας	429.715	
% διανυκτερ 4ης εθνικότητας	5,62%	
5η εθνικότητα	Σουηδία	
διανυκτερεύσεις 5ης εθνικότητας	427.995	
% διανυκτερ 5ης εθνικότητας	5,59%	
Εποχικότητα	Μάιος-Οκτώβριος	ΤτΕ
διάρκεια ταξιδιού	7,24	ΕΛ.ΣΤΑΤ.-υπολογισμός
διάρκεια παραμονής αλλοδαπών	7,85	
διάρκεια παραμονής ημεδαπών	4,17	
ποσοστό πληρότητας	64,10%	ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Γενικές υποδομές

		Πηγή
Αεροδρόμιο	Αεροδρόμιο Διαγόρας	ΥΠΑ, ΥΠΕΚΑ
Λιμένας	λιμένας Ρόδου	
Παραγωγή ενέργειας	εργοστάσιο ΔΕΗ	ΔΕΗ
Διαχείριση στερεών αποβλήτων	ΧΥΤΑ	Διεύθυνση Καθαριότητας Δήμου Ρόδου
Υδρευση, Διαχείριση υγρών αποβλήτων	ΕΕΛ (βιολογικός καθαρισμός), πηγές, γεωτρήσεις, φράγμα Γαδουρά-ΔΕΥΑΡ	ΔΕΥΑΡ, Ειδική Γραμματεία Υδάτων

Τουριστικές υποδομές

Spa	*	ΞΕΕ
Καζίνο	*	site casino
συνεδριακά κέντρα	*	ΞΕΕ
Γκολφ	Αφάντου	site ΕΤΑ Δημοσίου
θεματικό πάρκο	water park	site ΠΡΟΤΟΥΡ
μαρίνες και cruise port	*	ΠΡΟΤΟΥΡ, Υπ. Αιγαίου, Δήμος Ρόδου
δραστηριότητες –σπορ	ιστιοσανίδα, αετοσανίδα, jet-ski	ΠΡΟΤΟΥΡ

άλλες δραστηριότητες μαρ-
εστιατόρια-ταξιδιωτικά γραφεία,
ενοικιάσεις αυτοκινήτων

Τουριστικοί πόροι-αξιοθέατα

παραλίες	*	site ΠΡΟΤΟΥΡ, δήμου Ρόδου
μνημεία, κάστρα	Παλιά Πόλη- Μημείο Πολιτ. Κληρ. UNESKO, 12 παραδοσιακοί οικισμοί, Πηγές Καλλιθέας	ΕΟΤ, site δήμου Ρόδου
αρχαιολογικοί χώροι, περιοχές φυσικού κάλλους	Αρχαιολογικοί χώροι Λίνδου, Καμείρου, Ιαλυσού, Ακρόπολης Ρόδου, Κοιλάδα Πεταλούδων, Πρασονήσι	site δήμου Ρόδου. ΠΡΟΤΟΥΡ
μουσεία	Μεγ. Μαγίστρου, Αρχαιολογικό Μουσείο, Μουσείο Νεοελληνικής Τέχνης, Ενυδρείο	site δήμου Ρόδου. ΠΡΟΤΟΥΡ
φεστιβάλ πολιτιστικές εκδηλώσεις		
προστατευόμενες περιοχές	Natura	
τοπική γαστρονομία- τοπικά προϊόντα	κρασί	Στρατηγικό σχέδιο Περ. Ν. Αιγαίου
αξιοποίηση	?	

Χαρακτηριστικά του προορισμού

χρονολογία ανάδυσης	1955-1960	
ειδικός σχεδιασμός για την τουριστική ανάπτυξη	όχι	
περιβαλλοντική προστασία	?	
τύπος προορισμού	νησί resort	
τύπος τουριστικού προϊόντος	3S πολιτιστικοί φυσικοί πόροι	
επενδύσεις, κίνητρα, αναπτυξιακοί νόμοι	* επενδύσεις τοπικές, κρατικές	
αύξηση του αριθμού των κλινών την τελευταία πενταετία 2007-2012	11.516 κλίνες, 15%	ΞΕΕ
αύξηση σε απόλυτους όρους των ξενοδοχείων 4* και 5* (τελευταία πενταετία)	16, αύξηση 14%	ΞΕΕ
μέσος όρος μεγέθους των ξενοδοχείων	173,02	
οργάνωση των επιχειρήσεων	βιομηχανική	
εξέλιξη των διανυκτερεύσεων της εποχικότητας και του ποσοστού πληρότητας	διανυκτ., πληρότητα μείωση 10%	ΙΤΕΠ
θέση του προορισμού στον κύκλο ζωής	ωριμότητα	

Οικονομικά αποτελέσματα του τουρισμού -
Απόδοση Δεδομένα

		Πηγή
κατά κεφαλή τουριστική δαπάνη	82,90 €	Τράπεζα της Ελλάδας
συνολική τουριστική δαπάνη	1.300.000.000,00 €	Τράπεζα της Ελλάδας
τουριστική δαπάνη για διαμονή		ΤτΕ υπολογισμός
τουριστική δαπάνη για φαγητό		
τουριστική δαπάνη για διασκέδαση		
τουριστική δαπάνη για μεταφορές		
τουριστική δαπάνη για δώρα και σουβενίρ και για άλλα έξοδα		

Επιπτώσεις του τουρισμού στην Κατάσταση βιωσιμότητας του προορισμού

Οικονομία

ΑΕΠ τουρισμού		
συμβολή του τουρισμού στην οικονομία του προορισμού		
ΑΕΠ σε επίπεδο νομού Nuts 3	4.794.000	Στρατηγικός σχεδιασμός Περ. Ν. Αιγαίου
κατά κεφαλή ΑΕΠ	21.316	ΕΛ.ΣΤΑΤ.
απασχόληση		
τουριστική απασχόληση		
ΑΕΠ του κύριου κλάδου της οικονομίας		
ΑΕΠ του 2ου πιο σημαντικού κλάδου της οικονομίας		
ΑΕΠ του 3ου σημαντικού κλάδου της οικονομίας		
Απασχόληση στον πιο σημαντικό κλάδο τριτογενή	29.930	ΕΛ. ΣΤΑΤ. Απογραφή 2001
Απασχόληση στο 2ο πιο σημαντικό κλάδο δευτερογενή	7.543	
Απασχόληση στον 3ο πιο σημαντικό κλάδο πρωτογενή	2.079	
Οικονομικές διαρροές	σημαντικές	

κοινωνικά αποτελέσματα - απόδοση

κοινωνία

άμεση τουριστική απασχόληση	2001: 12.898	ΕΛ.ΣΤΑΤ.
άμεση τουριστική απασχόληση γυναικών	6.205	
άμεση τουριστική απασχόληση ανδρών	6.693	
άμεση τουριστική απασχόληση στα ξενοδ.& στα ενοικιαζ. Δωμ.	18.096 άτομα	εκτίμηση απασχόλησης στα ξεν.& ενοικ. Δωμ.
άμεση τουριστική απασχόληση νέων		
άμεση τουρ απασχ κατά εκπαιδευτικό επίπεδο- master		
άμεση τουρ απασχ επιπέδου ανώτερης-ανώτατης εκπαίδευσης		
άμεση τουρ απασχ δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης		
με βασικό επίπεδο εκπαίδευσης		
χωρίς βασικό επίπεδο εκπαίδευσης		

Κοινωνία

Επιπτώσεις-κατάσταση

πληθυσμός -εξέλιξη -δομή		
συνολική τουριστική απασχόληση (άμεση και έμμεση)		
απασχολούμενοι άντρες		
απασχολούμενες γυναίκες		
συνολικός πληθυσμός	115.290	ΕΛ.ΣΤΑΤ.
αύξηση του συνολικού πληθυσμού	ΟΧΙ	
μετανάστευση		
ενεργός πληθυσμός		
ενεργές γυναίκες		
ενεργοί νέοι		
εξαρτώμενος πληθυσμός		
γήρανση του πληθυσμού		
κοινωνική συνοχή		
γυναικεία ανεργία	2.532	
ανεργία αντρών	1.562	
μακροχρόνια άνεργοι	1.215	
ανεργία των νέων		
συνολική ανεργία	4.094	ΟΑΕΔ
εισόδημα κατά κεφαλή (σε επίπεδο νομού Nuts 3)	14.900 €	
διανομή του εισοδήματος		
επίπεδο φτώχειας		
προσδόκιμο ζωής		
επίπεδο εκπαίδευσης		

περιβαλλοντικά αποτελέσματα

περιβάλλον

κατηγορία			
νερό	κατανάλωση νερού στα ξεν 5*ανά διανυκτέρευση	450 L	εκτίμηση Σπιλάνης, Βαγιάννη
νερό	κατανάλωση νερού στα ξεν 4*ανά διανυκτέρευση	450 L	" "
νερό	κατανάλωση νερού στα ξεν 3* ανά διανυκτέρευση		
νερό	κατανάλωση νερού στα ξενοδ 2* ανά διανυκτέρευση	150 L	εκτίμηση Σπιλάνης, Βαγιάννη
νερό	κατανάλωση νερού στα ξεν 1* ανά διανυκτέρευση	150 L	" "
νερό	κατανάλωση νερού σε ενοικιαζόμενα ανά διανυκτέρευση		
νερό	κατανάλωση νερού σε οποιοδήποτε τύπο τουριστικών εγκαταστάσεων στην περιοχή		
νερό	ποσοστό του νερού που καταναλώνεται από την τουριστική βιομηχανία σε σχέση με την συνολική ποσότητα των αποθεμάτων	> 40% της υδρευτικής απαίτησης	εκτίμηση
ενέργεια	κατανάλωση ενέργειας στα ξενοδ 5*& 4* ανά διανυκτέρευση	0,65 KW	εκτίμηση
	κατανάλωση ενέργειας στα ξενοδ 2* & 1*ανά διανυκτέρευση	2,8 KW	εκτίμηση
ενέργεια	ποσοστό ενέργειας που καταναλώνεται από την τουριστική βιομηχανία	< 60% (σύνολο εμπορικής χρήσης)	ΔΕΗ
στερεά απόβλητα	παραγωγή στερεών αποβλήτων	1,5-2 kg/ τουρίστα/ διανυκτέρευση	Σπιλάνης

στερεά απόβλητα	ποσοστό στερεών αποβλήτων που τυγχάνουν υγειονομικής ταφής		
	πληροφορίες για την ανακύκλωση	2 σταθμοί ανταποδοτικής ανακύκλωσης, ΑΦΗΣ, ΕΛΙΝ, εθελοντική ανακύκλωση χαρτιού & γυαλιού	
υγρά απόβλητα	παραγωγή υγρών αποβλήτων στα ξεν 5* & 4 ανά διανυκτέρευση	450 L	εκτίμηση
	παραγωγή υγρών αποβλήτων στα ξεν2* & 1*ανά διανυκτέρευση	150 L	εκτίμηση
λύματα	ποσοστό μη επεξεργασμένων υγρών αποβλήτων		
θόρυβος	που παράγεται από την τουριστική δραστηριότητα	έχουν αναφερθεί μερικά προβλήματα	
ακτογραμμή	αλλαγή ακτογραμμής λόγω μεγάλων κατασκευών		
χρήσεις γης	καλλιέργειες	444,2	ΕΛ.ΣΤΑΤ.
	δάση και χορτολιβαδικές εκτάσεις	888,2	
	υπόγεια ύδατα		
	αστικές περιοχές	22,4	
	τουριστικές περιοχές -λιμάνι, αστικές περιοχές		
	βραχώδεις περιοχές		
χρήσεις γης	παράκτιες κατασκευές		

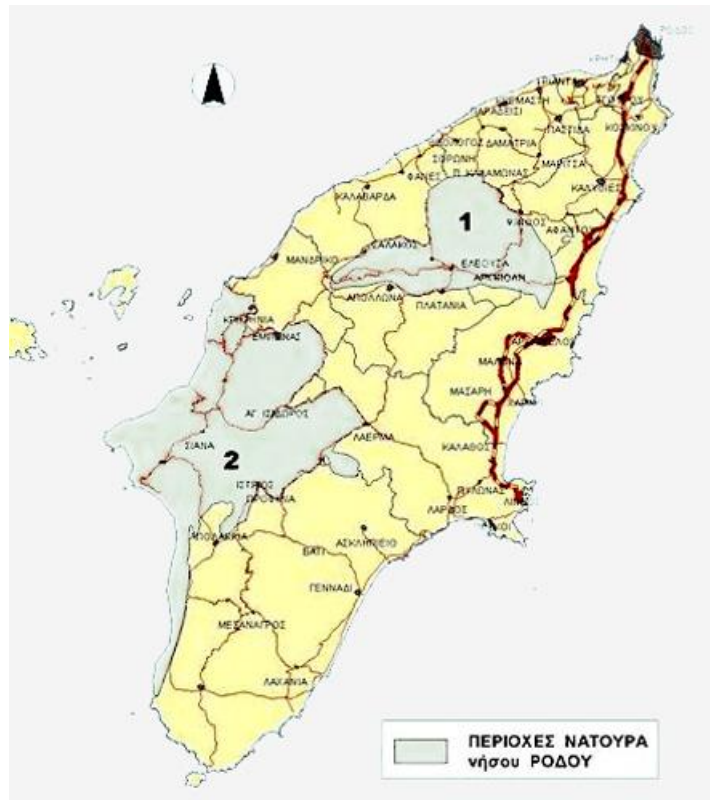
Περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Κατηγορία

Βιοποικιλότητα	προστατευόμενοι φυσικοί οικοτόποι km ² (ha)	39.110,474 ha	Υπ. Περιβ.
τοπίο	ποιότητα τοπίου	έχει υποβαθμιστεί	
νερό	διαθέσιμη ποσότητα νερού	δεν έχει εκτιμηθεί υπάρχει επάρκεια στη διαθεσιμότητα νερού	ΔΕΥΑΡ
	ποιότητα νερού	ικανοποιητική	ΔΕΥΑΡ
	δείκτης αξιοποίησης νερού		
	ποιότητα νερού δημόσιου δικτύου	το νερό είναι πόσιμο	ΔΕΥΑΡ
	ποιότητα των υπόγειων υδάτων-υφαλμύριση υδροφόρου ορίζοντα	μεμονωμένες περιπτώσεις	ΔΕΥΑΡ
	ποιότητα εσωτερικών υδάτων		
	ποιότητα αφαλατωμένου νερού-εισαγωγή νερού	ΟΧΙ	
	ποσότητα αποθηκευμένου νερού σε τεχνητά φράγματα	67 εκατ m ³	ΔΕΥΑΡ
θαλασσινό νερό	ποιότητα υδάτων κολύμβησης	καλή 30 γαλάζιες σημαίες	Ειδ. Γραμ.Υ/των
έδαφος	δείκτης ποιότητας εδάφους	διάβρωση ακτών	Ε.Ε.
ατμόσφαιρα	ποιότητα αέρα	πολύ καλή	Δήμος Ρόδου
αστικό περιβάλλον	ύπαρξη πρασίνου ή φυσικών περιοχών km ²	ελλειμματική αντιμετώπιση πρασίνου	Δήμος Ρόδου
αστική ποιότητα	κυκλοφοριακή συμφόρηση	ναι	
	επίπεδο θορύβου	αυξημένη στάθμη θορύβου	
	ποιότητα αστικού σχεδιασμού και προγραμματισμού		
	ύπαρξη πεζόδρομων	όχι	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

Χάρτης 1: Περιοχές Natura

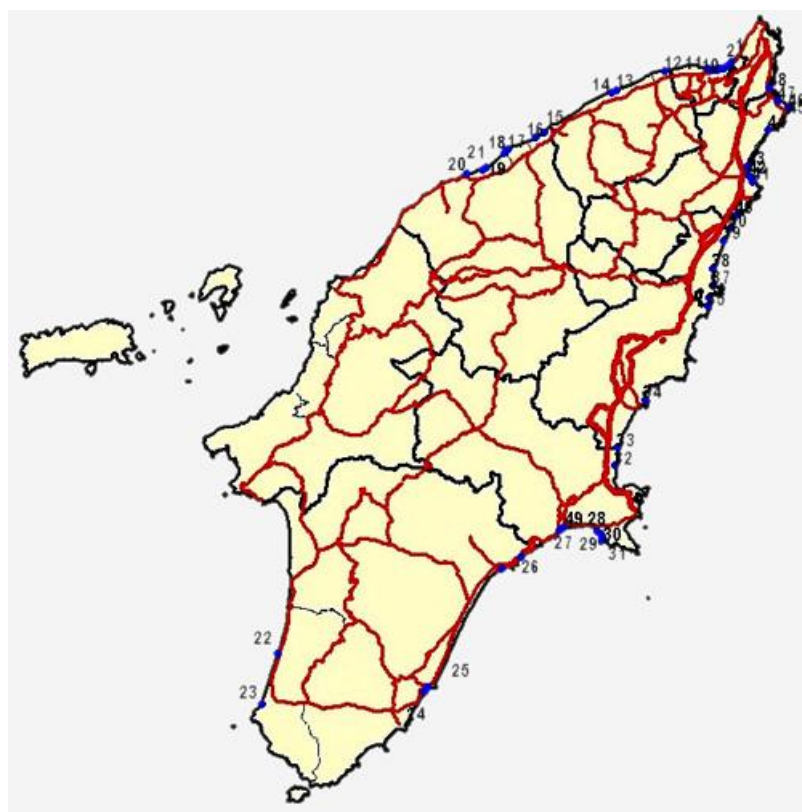

Πηγή: ΤΕΕ Δωδ/σου

1.NATURA
ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ-
ΕΠΤΑ ΠΗΓΕΣ-
ΠΕΤΑΛΟΥΔΕΣ

2.NATURA
ΑΚΡΑΜΥΤΗΣ-ΑΡΜΕΝΙΣΤΗΣ-
ΑΤΤΑΒΥΡΟΣ

Χάρτης 2: Καθορισμοί αγκυραίου και παραλίας

Πηγή: ΤΕΕ Δωδ/σου

1. ΕΝΩΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΩΝ ΔΚ 857/2-9-92	18. ΛΙΜΑΝΙ (ΦΑΝΕΣ)	35. ΠΛΑΤΗΣ
2. ΦΩΤΑΡΑΣ ΔΚ 364/20-1-75	19. ΚΥΡΙΑΚΑΚΗΣ (ΦΑΝΕΣ) ΔΚ 3654/5-7-85	36. ΟΡΜΟΣ ΚΟΛΥΜΠΙΩΝ (ΣΟΛΟΥΝΙΑΣ) ΔΚ 1259/8-3-84
3. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΟΕ 1217/17-4-73	20. ΑΕ ΗΛΙΟΣ (ΚΑΛΑΒΑΡΔΑ) ΔΚ 4121/22-7-85	37. Α.Ε. ΕΙΡΗΝΗ ΔΚ 2963/79/80
4. ΜΙΡΑ ΜΑΡΕ ΟΕ 19435/20-7-72	21. ΚΑΛΑΒΑΡΔΑ ΔΚ 2076/31-12-86	38. ΠΕΤΡΟΝΙΑΤΗΣ (ΓΕΝ)
5. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ ΔΚ 1417/31-7-86	22. ΚΡΥΟ ΝΕΡΟ 1091119/9516/130010/12-10-01	39. ΕΟΤ (ΠΑΙΔΙΚΗ ΧΑΡΑ - ΛΙΡΡΙΑ)
6. ΑΣΠΡΑΚΗΣ ΔΚ 1782/10-9-80	23. ΠΑΝΩ ΓΙΑΛΟΣ 1070698/7575/130010/3-8-99	40. ΕΟΤ (ΤΡΑΟΥΝΟΥ)
7. ΑΦΟΙ ΛΙΑΜΗ ΟΕ 1718/6-3-73	24. ΑΝΤΩΝΟΓΛΟΥ (ΛΑΧΑΝΙΑ) ΔΚ 2310/20-11-90	41. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ (ΦΑΛΗΡΑΚΙ) ΔΚ 445/5-4-90
8. ΣΒΥΡΙΑΔΗΣ-ΚΑΡ. ΔΚ 1641/17-5-80	25. ΣΤΑΥΡΙΑΝΟΣ ΓΕΝΝΑΔΙ ΔΚ 4981/1-10-85	42. ΒΟΡΕΙΝΟ ΔΚ 2196/92/15-3-93

9. HILTON ΔΚ 1642/2-9-92	26. ΕΜΠΡΙΑΡΙ (ΛΑΧΑΝΙΑ) ΔΚ 1104/9-5-88	43. ΚΑΤΡΗΣ (ΚΑΛΛΙΘΕΑ) 1078366/8038/20010/18-9-2000
10. ΙΞΙΑ ΔΚ 1642/2-9-92	27. ΞΕΝ. ΧΡΥΣΟΧΟΤ'ΔΗ ΔΚ 1797/23-10-78	44. SUN WING ΔΚ 3594/26-10-78
11. ΞΕΝ. ΕΛΙΝΑ 1067868/71610/130010/21-7-99	28. ΛΟΘΙΑΡΙΚΑ - ΚΑΤΣΟΥΝΙ ΔΚ 3667/88/83	45. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΔΚ 657/10-3-88
12. ΚΡΕΜΑΣΤΗ (ΔΙΠΛΑ ΑΠΟ BLUE BAY) ΔΚ 2229/25-8-81	29. ΚΟΥΡΟΣ (ΠΕΥΚΟΙ) ΔΚ 3636/82/83	46. ΚΩΣΤΑΚΗΣ ΔΚ 2847/2-11-82
13. ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΔΚ 3973/5-7-85	30. ΓΑΝΩΤΑΚΗΣ (ΠΕΥΚΟΙ) ΔΚ 4812/85	47. ΒΟΔΙ (ΚΑΛΛΙΘΕΑ ΜΑΡΕ) 1022037/2031/130010/9-4-02
14. ΜΑΥΡΙΚΑΚΗΣ ΔΚ 1034/20-8-87	31. ΔΙΑΚΟΜΙΧΑΛΗΣ (ΠΕΥΚΟΙ) ΔΚ 1602/22-7-83	48. ΔΙΠΛΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΠΟΛΛΩΝ 1050004/4525/130010/7-6-01
15. ΝΤΟΡΕΤΤΑ ΟΕ 7527/28-7-82	32. ΨΑΡΟΥ (ΠΕΥΚΟΙ)	49. ΓΥΨΑΔΙΚΟ 1018514/1589/80010/13-3-01
16. Χ" ΜΑΡΤΗΣ (ΣΟΡΩΝΗ) ΔΚ 218/15-2-90	33. ΑΤΡΙΝ ΔΚ 668/22-5-95	50. ΓΚΟΛΦ (ΕΟΤ) ΔΚ 223/31-3-82
17. ΚΡΥΑ ΝΕΡΑ (ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΤΑΜΟΙ) ΔΚ 916/12-5-88	34. ΑΓΙΑ ΑΓΑΘΗ ΔΚ 668/22-5-95	

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		ΟΡΙΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ
	ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ		ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΑΝΑΨΥΧΗ
	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ		ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΟΛΗΣ
	ΔΗΜΟΤΙΚΟ		
	ΓΥΜΝΑΣΙΟ		
	ΛΥΚΕΙΟ		
	ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ		Ζ.Ο.Ε.
	ΓΗΠΕΔΟ		Ζ.Α.Σ.
	ΙΑΤΡΕΙΟ		Ζ.Ε.Ε.
	ΠΡΟΝΟΙΑ		Ζ.Κ.Ο.
	ΠΕΡΙΦΑΛΨΗ		Ζ.Κ.Σ.
	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ		Ζ.Ο.Ε.
	ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΠΟΛΗΣ		ΟΡΙΑ ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΠΡΟ 23
	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ		ΟΡΙΑ ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΟΛΗΣ 1982
	ΤΟΠΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΣΥΝΟΙΚΙΑΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ		ΟΡΙΑ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΟΛΗΣ
	ΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ		ΟΡΙΑ ΔΗΜΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
	ΚΟΜΒΟΣ		ΟΡΙΑ ΣΥΝΟΙΚΙΑΣ
	ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΟΚΙΑ		ΟΡΙΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ
	ΕΜΠΟΡΙΟ		ΟΡΙΑ ΣΥΝΟΙΚΙΑΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΠΟΛΕΟ ΔΟΜΗΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ
	ΧΩΡΟΣ ΣΤΑΘΜΕΥΣΗΣ		ΟΡΙΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ-ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ
	ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ		ΟΡΙΑ ΖΩΝΗΣ ΠΕΡΙΒΑΤΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ
	ΙΔΙΑΙΤΕΡΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ		ΟΡΙΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΦΥΤ.ΠΡΟΣΤ.ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ
	ΛΑΤΟΜΕΙΟ		ΟΡΙΟ ΖΩΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΧΩΡΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
	ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ		ΖΩΝΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΝΟΛΩΝ
	ΦΥΤΩΡΙΟ		ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΚΑΤΗΦΟΝΟΜΙΑΣ
	ΛΟΥΤΡΑ		ΟΡΙΟ ΠΟΛΗΣ
	ΜΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ		
ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ		ΟΔΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ	
	ΔΑΣΟΣ		ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ
	ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΟ ΠΡΑΣΙΝΟ		ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΑΡΤΗΡΙΑ
	ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΓΗ		ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΑ ΑΡΤΗΡΙΑ
			ΣΥΛΛΕΚΤΗΡΙΑ
			ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΣ

RODI

SCALA 1:3500

MITO IGEO V -
LERO -
QUADRIGLIA D.P.L.

C. FERNA G.
G. JAMARTINO
61 • F. 300
L. 1000 -
958-917

